

**ЦЕНТРАЛНА ИЗБИРАТЕЛНА КОМИСИЯ
ОБЩЕСТВЕН СЪВЕТ**

КРЪГЛА МАСА

„Изборен процес – състояние и перспективи“

София, 31 март 2016 г., НДК, зала 7

(Открита в 9,35 ч.)

ПРЕДС. ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Добър ден, уважаеми дами и господа! На мен се падна честта да откроя тази Кръгла маса.

Уважаеми дами и господа, представители на законодателната власт, на изпълнителната власт, на независимите контролни и регулаторни органи – на Съвета за електронни медии, очакваме Комисията за защита на личните данни, Главна дирекция „ГРАО“ към Министерството на регионалното развитие и благоустройството, представители на администрацията на Министерски съвет, от страна на Конституционния съд, от страна на независимата съдебна власт!

Уважаеми представители на неправителствени организации, участвали с наблюдатели в изборите, на Националното сдружение на общините в Република България, на „Информационно обслужване“ АД, уважаеми представители на медиите, уважаеми колеги от Централната изборителна комисия и от Обществения съвет!

Позволете ми да откроя днешната Кръгла маса, инициирана от Обществения съвет към Централната изборителна комисия и

организирана от Централната изборителна комисия и Обществения съвет на тема „Изборен процес - състояние и перспективи“ и да ви поздравя с „Добре дошли!“.

Целта на днешната Кръгла маса е с участието на всички заинтересовани страни и на база на натрупания опит най-вече от произведените общи местни избори през октомври 2015 г., но също така и на база на натрупания опит от предходните национални избори, да положим началото на обществена дискусия, инициирана от Централната изборителна комисия и Общественият съвет по основни въпроси, свързани с организацията на изборния процес. Така ще отговорим и на обществените очаквания за прозрачност в изборния процес и публичност и отчетност на дейността на институциите.

Проблемите, по които може да се дискутира и трябва да се дискутира, са немалко и един ден не би ни стигнал. Ето защо съгласувахме тази първа Кръгла маса да се насочи към важните теми: Осигуряване на информиран избор от страна на гражданите; Организиране и произвеждане на изборите с основни акценти – изборен календар, изборен ден и непосредствената подготовка за него, капацитета на секционните изборителни комисии. И трета тема - отчитането на изборните резултати. Защото всички други въпроси и теми, които могат да бъдат обсъждани и които се обсъждат в различни формати, имат именно тази цел - добра организация и произвеждане на изборите в условията на информираност на гражданите и бързо и точно отчитане на изборните резултати. За мен това е една добра инициатива, която може да продължи и в бъдеще с организиране на дискуссионни форуми и по други въпроси.

Още в началото бих искала да поставя рамката на Кръглата маса. Както виждате, темите по които ще се дискутира, са предимно от компетентността на Централната изборителна комисия. Не поставяме на обсъждане въпроси, които са с обществено-политически характер и изцяло в прерогативите на законодателната власт. Всички ние знаем тези въпроси – за въвеждане на

задължително гласуване, за създаване на район или райони в чужбина и други. Този форум не е мястото за обсъждане на тези въпроси, защото това място е Народното събрание, между избраните по волята на суверена народни представители. Едва след като народните представители изразят своята воля по тези въпроси, ще дойде ролята и мястото на органи като Централната изборителна комисия, които експертно да подпомогнат развитието на нормативната уредба и то при необходимост.

От друга страна, наясно със законодателните инициативи и хода на обсъждането им в Народното събрание очакваме, че днес в резултат на тази дискусия могат да се родят идеи и предложения не само за подобряване на практиките по прилагане на Изборния кодекс, но също така и за доусъвършенстване на нормативната уредба, като отново подчертавам: по онези въпроси, които са в компетентността на Централната изборителна комисия и изборителните комисии и по които имаме натрупан опит.

Първата тема на Кръглата маса е насочена към информираността на гражданите, защото целта на изборите е именно тази – гражданите да упражнят свободно и информирано своя вот и така да конституират органите на представителната власт, защото именно гражданите и техният интерес, а не интересите или удобството на органи, администрации и други трябва да бъдат във фокуса на всяко едно действие или решение, свързано с изборите. Кръглата маса е и една от проявите посветена на честванията на 25-годишнината от създаването на Асоциацията на изборителните комисии от Централна и Източна Европа.

Аз пожелавам успех на днешните дискусии!

И сега се обръщам към госпожа Надежда Гологанова от Обществения съвет - заповядайте.

НАДЕЖДА ГОЛОГАНОВА: Здравейте, уважаеми участници и гости в Кръглата ни маса „Изборен процес – състояние и перспективи“, която се организира съвместно от Централната изборителна комисия и Общественият съвет към ЦИК. Поради

отсъствието на председателката на Обществения съвет към ЦИК - Румяна Дечева, която в момента е международен наблюдател на изборите в Перу, на мен се падна честта да ви приветствам от името на Обществения съвет към ЦИК.

Общественият съвет към ЦИК е консултативен орган към Централната изборителна комисия, в който членуват неправителствени организации, които участват с наблюдатели в изборния процес.

Целта на нашата Кръгла маса е да се обсъдят много от важните и актуални аспекти на изборния процес, да се извадят поуците от изборите през последните години, да се обсъдят и направят предложения за законодателни промени в Изборния кодекс и за промени в организацията на изборния процес. Надяваме се да допринесем за едно по-добро, честно и демократично провеждане на бъдещите избори, като предстоящите избори за президент и вицепрезидент на Република България в края на годината.

Опитахме се да обхванем максимално широк кръг от участници в изборния процес. Поканихме за участие депутати, представители на държавни институции, на медии, на Съвета за електронни медии, на общински изборителни комисии, на съда, „Информационно обслужване“ АД, ГД „ГРАО“, изборни експерти, наблюдатели и други.

Благодарим на всички, които се отзоваха. С огромен интерес очакваме вашите доклади, становища, въпроси, изказвания, мнения и предложения от всички вас. Благодаря за вниманието.

ПРЕДС. ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря, госпожо Гологанова.

И преди да преминем към програмата на Кръглата маса, ми позволете няколко думи по повод регламента на тази кръгла маса.

Три са основните теми с отделни водещи, отделни модератори. Госпожа Антоанета Цонева, след това господин Даниел Стоянов и на третия панел - аз. Във всяка основна тема има кръг от въпроси, които ще бъдат разгледани с основни докладчици. Всеки

доклад е до 10 минути, след което могат да се изразяват становища в рамките на 5 минути.

Моля да се придържаме към този регламент с цел повече участници да могат да вземат отношение по дискутираните въпроси. И моля да се дискутира върху обсъжданите теми, а да не дискутираме други, за които ще има място за дискусия в следващ формат.

Бих искала да ви информирам, че се води стенографски протокол и затова моля, когато всеки докладчик или участник в Кръглата маса, който ще изразява становище, когато вземе думата, да съобщава името си и от коя организация и институция е, за да може това коректно да бъде записано в стенографския протокол.

Благодаря ви.

Прехвърлям воденето на **първия панел** на госпожа Цонева.

I панел: Информирани избор.

Модератор: Антоанета Цонева (Институт за развитие на публичната среда – ИРПС)

Гражданско обучение – права, задължения и участие във вземането на решения от гражданите – проф. Емилия Друмева (Институт за модерна политика – ИМП)

Разяснителната кампания на ЦИК за подготовка на избирателите – Росица Матева (ЦИК)

Различни роли на медиите и регулиране на дейността им в предизборната кампания – Катя Михайлова (Гражданска инициатива за свободни и демократични избори – ГИСДИ)

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Здравейте и от мен, започваме веднага.

Този панел е посветен на гражданското образование, на медийното отразяване на избори и на информационно-разяснителната кампания, която Централната избирателна комисия е задължена по смисъла на Изборния кодекс да провежда. За мен е

удоволствие да го вода и веднага бързам да дам думата на господин Георги Лозанов - председател на Съвета за електронни медии в оставка.

Заповядайте, господин Лозанов.

ГЕОРГИ ЛОЗАНОВ: Много благодаря, извинявам се, че помолих да кажа пръв няколко думи, защото след това трябва да отида именно в СЕМ във връзка с моята оставка и други теми, а пък ми се струва много важно да поставим един акцент - впрочем той не е нов, но според мен става все по-актуален. Идва му времето и му минава времето.

Той се състои в следното: това, което се нарича предизборна агитация в медиите, нейните форми и така както се практикува вече от много години, става все по-ниско ефективна и все по-безсмислена. Тя не влияе върху вота или влияе слабо върху вота и фактически това са едни средства, които се влагат, за да може по някакъв начин да се постигне диалог с гражданина, той да направи свой информиран избор на базата на този диалог, но този диалог има все по-слаба комуникативна енергия, ако мога така да кажа, и комуникативна функция и в резултат на това се получава даже обратна пропорция: колкото по-малък е обемът от средства, вложени в предизборна агитация в медиите, толкова по-добър е резултатът на изборите на партиите, които участват.

Това е така, защото това са доста анахронични силно стеснени от рамките на закона и до голяма степен инерционно останали от едни по-ранни времена форми - още от самия термин агитация и всичко, което той води след себе си. До този тип политическо желание да се решава в предизборна ситуация точно по какъв начин да бъдат отразявани политиците, всичко да минава по-скоро в плана на политическия пиар, отколкото на политическата журналистика...

Това създава усещането у аудиторията, у избирателя, че той е обект на едно внушение, а не територия, на която да се води реален диалог с него и той да прави своя информиран избор.

Затова е абсолютно необходимо цялостна пререгламентация на медийната част, ако мога да кажа така, на предизборното законодателство, като се даде много по-голяма свобода и много повече възможности за творчески в професионален план подходи при информирането на аудиторията във връзка с изборите. Защото тази схематично повтаряща се една и съща, говореща едно и също хвалебствено за себе си кампания, наречена предизборна агитация, тя вече обективно доказва своята безпомощност. Затова ми се искаше да използвам тази кръгла маса от тук, ако дебатите създадат някакъв консенсус по темата, да започне предложение за доста радикална промяна в изборното законодателство по отношение специално на тъй наречената предизборна агитация, с въобще отпадането на термина агитация да започне тази промяна и да върви нататък.

Иначе ще правим едно и също – ще се влагат през партиите в последна сметка едни държавни ресурси в една кампания, която няма да има влияние върху вота и така всички ще участваме в една доста лицемерна самоизмама.

Това е, което исках да кажа и заради което специално исках да взема думата. Благодаря много, че ми дадохте тази възможност.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Благодаря на господин Лозанов.

Коментари към това?

Продължаваме напред с много важен акцент.

Само искам да подчертая, че от анализите, които имаме, между 50 % и 60 % от бюджетите в предизборната кампания на участниците в нея, се изразходват за медийно участие. И в хода на обсъжданията, които предстоят в Парламента - знаете има консолидиран вече законопроект, който има между първо и второ четене, темата за агитацията можем да кажем, че все още не е засегната. Има едно любопитно предложение затова, че медиите могат да отразяват и без заплащане. Това е което има в текстовете към момента.

За мен е удоволствие да дам думата на проф. Емилия Друмева, която ще ни запознае с темата за гражданското обучение.

Заповядайте, професор Друмева.

ПРОФ. ЕМИЛИЯ ДРУМЕВА: Добър ден, на всички!

Мисля, че бих изразила общо мнение затова, че днешната кръгла маса е едно положително събитие и със самия факт на широко и бих казала и качествено, т.е. експертно участие, в това число и с участие на колега от съдебната практика, за което много се радвам и специално мисля, че заслужава да я приветстваме.

Темата, която е анонсирана тук за моето участие, е „Гражданско обучение - права, задължения и участие във вземането на решения от гражданите“. Бих я опростила като едно въведение за това дали всички ние, изключвам нали все пак дозата експертност, която присъства тук, но широкият кръг, нашият кръг като избиратели, даваме ли си сметка какво все пак представляват изборите, за да може всеки от нас да има и отговори, и мотивация защо трябва да участва в изборите, защо има смисъл да участва в изборите.

Защото живеем в демократична държава, държава в която главните конструкции на управлението се изграждат по демократичен път или най-малкото се основават на демократични принципи. И основният фактор, основното явление в тази демократична среда - това са изборите, а избори имаме почти всяка година. Струва си да си даваме сметката, че всъщност чрез избирателните права, които имаме всеобщи, широки, ние допринасяме, ние правим възможно осъществяването, случването, изграждането на всички тези конструкции.

И така, какво представляват изборите? Чрез изборите се легитимира държавното управление; чрез изборите ние, избирателите, макар и на определена периодичност упражняваме контрол върху управляващите и се осъществява това възможно трансформиране на управлявани в управляващи и обратното. Чрез

избори обществото все пак постига интеграция. Обединяваме нашите разпокъсани, отделни, индивидуални воли и разбирания, обединяваме ги в нещо по-цялостно, което в крайна сметка трябва и се оказва работещо. Разбира се, изборите трябва да са дефинитивни, да се провеждат периодично и да са състезателни.

Правото ни да избираме - едно право за което векове е воювано, то е право с ясна уредба в нашата Конституция, като основно право на гражданите, но заслужава да се замислим и да имаме отговор на въпроса каква е същността на това право, за да сме наясно защо трябва, защо си струва да го упражняваме.

Това право на първо място е едно субективно право, т.е. една правна възможност. Тя е налице, аз ще упражнявам това право, а държавата, която е от другата страна на правоотношението, тя е длъжна да ми осигури условия, за да мога да упражня моето право. Една правна възможност и като такава това право е регламентирано, записано още 1789 г. в Декларацията за правата на човека и гражданина - Великата френска революция. Една декларация, която и в наши дни е действащо право и в съвременна Франция. Субективно право - мога да го упражнявам, мога не.

Но избирателното право има още една същност – правна същност, и това е, че упражняването на избирателното право представлява една публична функция. Ако това право не бъде упражнявано, демократичната държава не може да се появи, не може да се случи, не може да се изгради.

Ето с тази двойна същност, която е много богата и има много пластове избирателното ни право присъства, имаме го, но за да го упражняваме смислено и ефективно, съвременното законодателство, а това е едно постижение в резултат на вековно развитие, съвременното законодателство съдържа редица изисквания, които правната и политическата наука квалифицират като квалификации, изисквания, чрез които ако те бъдат изпълнени, избирателите да могат да имат възможност да реализират, да упражнят своето избирателно право.

И тези квалификации, това са общоизвестни – възраст, гражданство, при някои регионални избори изискване за местоживеене, местоживеене при подаване на гласа, правоспособност, правна дееспособност. От световната история, в българската изборна история има много интересно развитие, интересни примери, които заслужава да се познават, за да формираме всеки един от нас своето лично разбиране защо са изборите и защо аз като избирател трябва да участвам в изборите, трябва да съм съпричастен, за да може всичко това, което е предвидено като модел на управление, очакванията, които свързваме с реализирането на това управление, всичко това да може да се осъществи.

Казано с други думи, това на което накратко обърнахме внимание, принадлежи към характеристиките на избирателното право като всеобщо избирателно право с неговите квалификации и изисквания, които не са цензове в съвременното право.

Още една характеристика, която само просто маркираме - равното избирателно право: един човек, един глас, една стойност - един лозунг на съвременното изборно право и на демокрацията. И това равно избирателно право се проявява особено ярко в очертаването, във формирането на изборните райони.

И понастоящем този въпрос има една изострена актуалност, с оглед предложението, което и в момента фигурира в споменатия обобщен законопроект за изменение на действащия Изборен кодекс. Предложение, което предвижда създаването на изборен район за гласовете от чужбина при парламентарни избори. Един въпрос, който фигурира във внесенния законопроект, включен е и в обобщения законопроект, но въпрос, който като че ли очаква и изисква ред уточнения, тъй като така както е записан и внесен, поставя повече въпросителни, отколкото решения и конструкции.

Стана дума за предизборната кампания. Тя също е част или най-малкото проява на принципа за равното избирателно право. В споменатия обобщен законопроект и този въпрос се засяга, но не

само с предлагане на безплатно ползване на медиите, но се предлага например скъсяване на срока на предизборната кампания и още други въпроси.

Може би и въпросът за медийните пакети заслужава внимание в тази експертна среда, защото лансирането и включването, прилагането на тази правна фигура „медийни пакети“, която беше въведена по моя преценка с положителен ефект, би следвало много внимателно да продължи да присъства в изборната среда, защото този положителен ефект много лесно може да се превърне в обратното. Финансирането също присъства понастоящем в обсъжданото развитие на изборното законодателство.

И още само ще поставя на масата и два въпроса, които също заслужава да получат изясняване, за да можем ние като избиратели да се ориентираме в средата и в нашето участие в изборното пространство.

Въпросът за активната регистрация - това което през 2014 г. беше доста напреднало като изменение на първия Изборен кодекс. Някои от нас може би си спомнят, че между първо и второ четене имаше разработени текстове как тази правна фигура на активната регистрация да намери реализация като позитивна правна уредба. Но съществуването и възможността за изменение на първия Изборен кодекс приключи. Сега имаме нов действащ кодекс, който е вече доста изменян, предстои още.

Но това, което сега се предлага като активна регистрация и е включено в този обобщен законопроект, е нещо доста различно. Така че, ние избирателите, като получаваме съобщението и което присъства и се коментира публично - активна регистрация, всъщност е добре да знаем ние избирателите, какво точно се има предвид в тази фигура, която би била нова, която е много интересна и по повод на която вече в европейското пространство има противоречива практика. Пример: Унгарският конституционен съд поряза, грубо казано, т.е. обяви като противоконституционна цялата тази конструкция преди няколко години. При това съдът е бил сезиран от

президента на държавата. Но в други държави, както знаем, се прилага успешно.

До тук уважаеми колеги, дами и господа.

Но само накрая искам да привлека вниманието ви и особено на уважаемите членове на Централната изборителна комисия, към едно скромно издание – издание на два административни отдела на Народното събрание през 1994 г. Тогава в публичното пространство вече се движеше идеята за предсрочни парламентарни избори, политически партии, коментари за изборната система, които бяха много оживени.

И тогава Библиотеката на Народното събрание и Правната дирекция се заеха с едно добро начинание да се съберат всички действащи дотогава български изборни закони от 1880 г. до 1991 г. - подредени, прегледани, снимани от държавните вестници, систематизирани. И всъщност този скромен сборник - видът му е малко като апокрифно издание, защото той е нещо като самиздат на администрацията на Народното събрание. Аз лично участвах в неговото създаване, написала съм и нещо отпред като уводни думи.

Но считам, че точно във връзка с обучението, запознаването не само на отделни народни представители, които имат по-жив и задълбочен интерес към изборното право, но и на по-широк кръг потребители и четящи хора, затова как в България още от първите години, първата година 1880 г., след възстановяването на българската държава, започва един много интензивен процес на развитие в изборната среда, т.е. изборното законодателство не само че е интензивно, но то е много съдържателно, то отразява световните постижения в изборното право. Това е практиката като законодателство, а тази практика е задвижена и подхранвана и от правната теория.

От 1906 г. пак в библиотеката на Народното събрание могат да бъдат четени студии, теоретични разработки на проф. Стефан Киров. Това е дългогодишният ръководител на катедрата по публично право в Юридическия факултет на Софийския

университет, който има забележителни теоретични студии за вишегласната изборна система и съразмерната изборна система. Какво разпознаваме? - Ами мажоритарна и пропорционална.

И този скромен сборник, освен това, съдържа на финала и методиката, която беше приета през м. юни 1997 г. Това беше методиката за произвеждане на пропорционалната част от смесената изборна система за избиране на Седмото Велико Народно събрание. Методика, която съдържа пример, числов и нагледен пример, и още една инструкция на Централната избирателна комисия тогава -инструкция за изчисляване на изборните резултати, която пак е подкрепена с няколко числови примера.

С това уважаеми дами и господа приключвам.

Позволявам си да направя такава препоръка към членовете на Централната избирателна комисия за повече внимание към този сборник от старите закони, които съдържат интересни конструкции за задължителното гласуване, за отчитане на резултати, числови примери, което е много съществено и което сега действащите методики за съжаление не съдържат. И защо не едно издаване на този сборник така, както подобава, не със силите на печатната база на Народното събрание тогава 1994 г., а както се полага на едно съвременно книгоиздаване с нужната систематизация и професионален подход.

С това, уважаеми участници, благодаря за вниманието.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Благодаря на професор Друмева.

Някакви въпроси или коментари или да продължаваме напред и да ги оставим за след като приключат изложенията?

Заповядайте.

ПРЕДС. ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря ви, професор Друмева, за така обстойното представяне на правната същност на избирателното право и на основните моменти, които в момента предстоят да бъдат обсъждани в Народното събрание, свързани с

промени в основни позиции, основни принципи, основни институти в изборното ни право.

Вие поставихте един акцент относно информираността на избирателите и ние като Централна избирателна комисия считаме, че това е много важно и по всички промени тогава, когато те бъдат направени, гражданите трябва да бъдат своевременно информирани, за да могат и съответно да упражнят информирано своя избор. Ето защо позицията на Централната избирателна комисия, бидейки наясно, че за повишаване на тази информираност имат роля различни органи, различни институции, включително неправителствени организации, политическите партии и други. Централната избирателна комисия знае, че има важна роля и място по отношение на повишаване на информираността на гражданите и затова ние се стремим - една от следващите теми е посветена точно на това, ние се стремим да удължим периода, доколкото е възможно в рамките на закона. Периода, в който ние разясняваме правата и задълженията на гражданите и в същото време да правим една доста по-интензивна разяснителна кампания, така че нашата информация да успее да достигне да не кажа до всеки избирател, но до потенциално все повече и повече избиратели, тъй че взимаме много сериозно това изказване.

А що се отнася до това издание, много благодарим и аз считам, че членовете на Централната избирателна комисия, които не познават съдържанието, ще се запознаят с него. Това е история и това е доказателство, че българското законодателство, колкото и да го критикуваме, включително и днешното, ние обикновено критикуваме и виждаме слабости, но включително и съвременното изборно законодателство - започвам от предходния Изборен кодекс, днешния Изборен кодекс, отвъд пределите на нашата държава в рамките на различни формати на органи на управление на избори, на различни срещи, включително и Асоциацията на органите за управление на избори от Централна и Източна Европа оценяват, че в много насоки нашето законодателство е позитивно и дори по-

добро, отколкото законодателството на водещи западни демократични държави.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Продължаваме именно с информационно-разяснителната кампания, която Централната изборителна комисия води. Изключително важен елемент от изборния процес и с оглед на това, че нашето законодателство и промените в него са в последния период изключително динамични, понякога и през последните години рядко се случва да провеждаме избори по едни и същи правила, така че изборителите трябва да усвояват нови и нови изисквания и към своето поведение и начина, по който упражняват правата си.

Давам думата на госпожа Росица Матева - член на Централната изборителна комисия.

РОСИЦА МАТЕВА: Уважаеми дами и господа, възложено ми е от името на Централната изборителна комисия да говоря по темата „Разяснителна кампания на ЦИК“.

Правомощието и задължението на Централната изборителна комисия да организира и провежда разяснителна кампания относно правата и задълженията на гражданите и в подготовката и произвеждането на изборите е нормативно въведено за първи път през 2005 г. в Закона за избиране на народни представители; впоследствие през 2006 г. в Закона за избиране на президент и вицепрезидент на Републиката, а през 2007 г. в Закона за избиране на Европейски парламент и Закона за местните избори. След кодифициране на материята, задължението е предвидено и в Изборния кодекс от 2011 г. и в сега действащия Изборен кодекс, в сила от 2014 г.

В своята практика Централната изборителна комисия информира гражданите и другите участници в изборния процес относно техните права и задължения по произвеждането на изборите чрез обявяване на всички решения на комисията на интернет

страницата си и в бюлетина на БТА. На интернет страницата на ЦИК се публикуват и протоколи от заседанията на комисията, хронограма за изборите, съдържаща основни процедури, събития и действия в изборния процес и срокът спрямо изборния ден, в който следва да бъдат реализирани методически указания.

Централната изборителна комисия отговаря писмено на всеки зададен до комисията въпрос, като освен на лицето задало въпроса, отговорите се публикуват и са достъпни до всички, чрез интернет страницата на комисията, в рубриката „Въпроси и отговори“. Централната изборителна комисия информира гражданите и обществеността и чрез публикуване на съобщения на страницата си, ежеседмични брифинги на говорителите и чрез прессъобщения.

Дейността на Централната изборителна комисия на Република България е изцяло прозрачна и публична, като това обстоятелство беше отчетено и на 12-тата конференция на органите за управление на избори, организирана от Венецианската комисия и Министерството на вътрешните работи на Кралство Белгия, проведена през м. март 2015 г. в Брюксел, където дейността на българската Централна изборителна комисия получи висока оценка от партньорите.

Освен изброените начин на информиране, Централната изборителна комисия непрекъснато усъвършенства обхвата и методите на извършване на разяснителна кампания, като вече години наред за всеки избор се изработват аудио- и аудиовизуални произведения, печатни материали, презентации и други.

През 2015 г. Централната изборителна комисия реши освен традиционно използваните методи и форми на разясняване, да разшири времевия период и да започне по-рано разяснителната си кампания за предстоящите през есента избори за общински съветници и кметове. В тази връзка Централната изборителна комисия разработи концепция, при изготвянето на която беше поискано и становището на организациите - членове на Обществения съвет.

Целите, които си поставихме с тази кампания, бяха информирани на гражданите за техните изборителни права и задължения, видовете избори, които ще се произведат, вида на бюлетините, с които ще се гласува; разясняване на начина на гласуване, включително с преференция за първи път в изборите за общински съветници; привличане на медиите като партньор в разяснителната кампания и постигане на по-добра организация на изборите със съдействието и участието на всички институции, заети с избори и най-вече на местната администрация.

Кампанията беше насочена към всички български и чужди граждани, които имат право да гласуват, а така също и към гласуващите за първи път, изборителите с увреждания и ученици и студенти.

През м. юни 2015 г. беше организирана първата част от разяснителната кампания, като включваше посещения на членове на Централната изборителна комисия във всеки от 28-те областни града в страната. Срещите се проведоха в периода от 6 до 24 юли 2015 г., като датата и мястото за всеки град бяха предварително оповестени, за да бъдат уведомени и да присъстват всички заинтересовани граждани и организации.

Срещите бяха организирани и преминаха на два етапа. В едната част членовете на Централната изборителна комисия проведоха разговори с представители на областната и на всички общински администрации на територията на съответната област, на които е възложена организацията на местни избори. Присъстваха представители и на регионалните структури на ГД „ГРАО“ и на „Информационно обслужване“ АД.

Бяха обсъдени въпроси, свързани с подготовката и подобряване на организацията по произвеждане на местни избори, включително и въпроси от организационно-технически характер, поставени предварително с писмо от администрацията на Министерски съвет, съгласувано с Централната изборителна комисия.

За тези срещи с общинските администрации Централната изборителна комисия предварително подготви, съгласувано с Националната агенция по приходите, Националния осигурителен институт, Агенцията по заетостта и Агенцията за социално подпомагане информация, свързана с практическите аспекти по изплащане възнагражденията на членовете на СИК и необходимостта от подаване на доста документи – декларация, заявления и други до тези институции от членовете на СИК, които са безработни, получават социални помощи, не са здравно осигурени и т.н.

Тази информация, заедно с бланките и формулярите, които следва да бъдат попълвани от членовете на секционните комисия, в зависимост от хипотезата в която попадат, беше предоставена от Централната изборителна комисия на общинските администрации, които организираха попълването на тези документи и подаването от името на членовете на секционните комисии до съответните институции. Това беше с цел облекчаване работата на членовете на секционните комисии, за да могат да дадат съгласието си да бъдат назначени за членове на секционни комисии, тъй като имаше доста голям отлив от хора, които са били членове на секционни комисии в проведените през 2014 г. избори за Народно събрание и за Европейски парламент и имаха проблеми във връзка с регистрация, дерегистрация от бюро по труда и т.н.

Втората част от срещите бе проведена като информационна среща с граждани и медии. Присъстващите бяха запознати с основните права и задължения на избирателя в изборите за общински съветници и кметове. Специално внимание бе отделено на изискването за уседналост, начина на гласуване при местни избори и вида на бюлетините, с които ще се гласува. За целта беше подготвена презентация, която визуализираше цялата информация.

Членовете на Централната изборителна комисия отговориха на всички въпроси, зададени от граждани и от медии, като презентацията беше предоставена на присъстващите регионални

медии, за да достигне чрез тях до по-голям кръг избиратели и беше качена и публикувана на интернет страниците на всички областни и общински администрации, отново с цел достъп до избирателите. Срещите бяха активно отразени от регионалните медии и от някои национални медии.

В Централната изборителна комисиия в рамките на една седмица беше организиран „Ден на отворени врати“, където членове на Централната изборителна комисиия отговаряха на въпроси на граждани, на представители на политически сили и на медии.

След насрочване на изборите и на националния референдум на 10 август 2015 г. и утвърждаване на план-сметка за изборите, Централната изборителна комисиия проведе процедури по Закона за обществените поръчки за възлагане на дейности, свързани със следващия етап от разяснителната кампания за местни избори, както и с информационно-разяснителната кампания за националния референдум.

След проведена обществена поръчка, Централната изборителна комисиия възложи на избран изпълнител отпечатването на 1 350 240 брошури и листовки. Виждате на таблицата данните за отпечатаните брошури и листовки, вида на брошурата със съдържанието което има, броя на изработените съответно брошури и листовки и начина на разпространение. Като брошурите и листовките бяха разпространени в цялата страна, безадресно, по пощенски кутии, чрез влагане във вестници, поставяне на спирки на градския транспорт, в метрото. Чрез Съюза на инвалидите и на други организации на хората с увреждания бяха доставени в цялата страна листовките, обясняващи правата на хората с увреждания.

Всички брошури и листовки в онлайн форма бяха публикувани на интернет страницата на Централната изборителна комисиия, на областните и общинските администрации. Освен това при обученията, които проведеха членове на Централната изборителна комисиия, предоставихме за разпространение в сградите

на областни и общински администрации от всички видове брошури и листовки.

Специална листовка беше изработена за ученици студенти, като обясняваше разликите в гласуването на ученици и студенти в местните избори и в националния референдум, която беше разпространена чрез всички висши учебни заведения и чрез Министерство на образованието и науката в училищата.

За българските граждани, живеещи в чужбина, чрез Летище София бяха разпространени брошурите и листовките, разясняващи гласуването в националния референдум, а на интернет страницата на Министерство на външните работи, на всички дипломатически и консулски представителства на страната бяха качени в онлайн форма видео- и печатните материали от информационно-разяснителната кампания за националния референдум. Освен това те бяха предоставени на Агенцията за българите в чужбина, на българските медии, излъчвани и разпространявани зад граница, както и на общностите на българските граждани, живеещи в чужбина.

След обществена поръчка от ЦИК беше възложено изработване на 8 бр. 30-секундни видеоклипове за излъчване в телевизионен ефир. В концепцията за разяснителна кампания Централната избирателна комисия реши видеоматериалите да се излъчват само в телевизиите БТВ, Нова ТВ и БНТ. Българската национална телевизия като обществена медия, излъчва материалите от разяснителната кампания на ЦИК без да бъдат разходвани средства от бюджета на комисията, поради което ЦИК проведе преговори и сключи договори за излъчване само с БТВ и Нова ТВ. Клиповете бяха излъчени от трите телевизии съобразно одобрен медия план, който имаше за цел достигането им до максимален брой избиратели.

На първата табличка виждате броя на излъчванията от всяка една от медиите, като периодът на излъчване е започнал от 30 септември в Българската национална телевизия, а в другите две

медии от 1 октомври. За 24 дни имаме излъчване на материал от разяснителната кампания 30 пъти на ден.

Освен в телевизиите и със съдействието на Столична община, „Метрополитен“ ЕАД даде съгласие за безплатно излъчване на видеоклиповете в Софийското метро, като виждате на табличката данните за броя на излъчването и честотата им за излъчване на ден.

Освен това видео клиповете бяха излъчвани и на лед стени - в София срещу Националния дворец на културата, и в Пловдив на централния площад. Излъчването беше по 20 пъти на ден, съответно в София и в Пловдив.

От тази таблица получаваме информация от една от агенциите за отчитане гледаемостта и рейтингите на телевизиите „Гард“, от която се установява, че материалите от разяснителната кампания на Централната изборителна комисия, излъчени по телевизиите, са гледани от 93 % от зрителите над 18 години поне един път, съответно поне 3 пъти са гледани от 81 % от зрителите над 18 години, 60 % са гледани поне 8 пъти от изборителите. Като следва да отбележа, че тези данни обхващат излъчването само на 411 бр. клипове от всички 711 бр., излъчени по всички телевизии, тъй като в Българската национална телевизия се обхваща от този мониторинг. Излъчването само по БНТ - 1, където са излъчени 186 бр. клипове, а останалите 300 бр., излъчени по БНТ - 2 и БНТ - Свят, не се следи и не се отчита от „Гард“.

Освен това Централната изборителна комисия реши да бъдат изработени и 8 бр. аудиоклипове, които отново да бъдат разпространени чрез информационни радиа с национално покритие – „Дарик радио“ и „Фокус“. В рамките на сключения договор „Дарик радио“ произведе клиповете безплатно и предостави авторските права в Централната изборителна комисия за свободно излъчване от всички медии, като те бяха излъчени безплатно и в програмите на Българското национално радио.

Всички видео- и аудиоклипове бяха публикувани за свободно ползване на интернет страницата на Централната изборителна

комисия, във фейсбук и ютюб. Те и печатните материали в онлайн формат, бяха предоставени на областните управители за публикуване на интернет страниците им и на всички 265 общини в страната, както и на всички регионални медии за разпространение.

Като положителен резултат от кампанията ние отчитаме, че значително е намалял броят на избирателите, които са гласували в нарушение на правилата на Изборния кодекс в изборите на 25 октомври 2015 г. в сравнение с гласувалите в нарушение на правилата на Изборния кодекс в изборите за членове на Европейски парламент, проведени на 25 май 2014 г., където също имаше изискване за уседналост и може да се направи такава съпоставка.

И Централната избирателна комисия благодари на всички лица и организации, които съдействаха за изработването и разпространението на материалите от разяснителната кампания.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Благодаря на госпожа Матева за изложението. Тук бяха представени данни, които и ние, като членове на Обществения съвет, все още не сме виждали. Съвсем прясна е тази информация за нивото на покритие в телевизиите на излъчените клипове.

Въпроси, коментари към изложението имате ли?

Госпожа Мусорлиева и тук видях някаква заявка - добре след малко.

Заповядайте.

МАРИЯ МУСОРЛИЕВА: Благодаря, госпожо Матева, за изчерпателния, подробен доклад.

Бих искала само да направя един акцент, който многократно съм засягала по принцип и в предни комисии, а именно: всички наши материали по разяснителна кампания – клипове, брошури, всичко се правят, както знаете, след обществени поръчки при съответното спазване на закона.

Единственото нещо, което излиза извън обществените поръчки и го казвам с цел сега законодателят все пак да помисли по въпроса, е това, че предоставянето на време, което телевизиите ни

предоставят за тези материали, е без обществени поръчки. Това е в тон и с вчерашните изявления на вицепремиера Томислав Дончев, който знаете, че беше водещ от страна на Министерски съвет по предните избори, т.е. той е и абсолютно наясно с целия ход на предизборната кампания и бяхме много добри партньори според мен. Така че според мен все още някои медии дори не правят разлика между разяснителна кампания на Централната избирателна комисия и агитационните материали на политическите субекти, политически партии и т.н.

Знаете, че законът дава едно задължение медиите да публикуват тарифите си за излъчване на агитационни материали. Много често се е случвало те да смесват и да ни пращат заявленията си за такива тарифи, като пишат за разяснителна и агитационна кампания.

Бих искала да кажа, че както БНТ и БНР по закон са наши партньори, много ми се иска тези медии, които имат претенции за националност, да бъдат по някакъв начин изравнени, т.е. да предоставят, тъй като всички избори за мен са национални, а Централната избирателна комисия е тази, която трябва да гарантира абсолютната равнопоставеност на участие на субектите във всички линии на изборния процес, затова ми се струва, че е редно да се помисли за медиите да бъдат по някакъв начин изравнени в претенциите си да излъчват всъщност разяснителната кампания на Централната избирателна комисия, предназначена за целия народ – за гражданите, за избирателите. Това на първо място.

На второ място, когато идват при нас силните медии (знаете кои са, знаем всички) идват и почват да ни убеждават колко са гледаеми и разбира се, те са с един невероятен ресурс. И всъщност се прави при нас едно надцакване от тях (извинявайте за грубия израз), затова ние да сме принудени да дадем фактически бюджета, който е на народа, на обществото, точно на тези медии. И разбира се с големия ресурс, който те ползват, ни предоставят едни данни, че са най-гледаемите и т.н., и се получава пак една неравнопоставеност.

Това е, което исках накратко да маркирам. Благодаря.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Благодаря на госпожа Мусорлиева.

Господин Пачиков, вие ли направихте заявка? - Господин Пачиков, член на Обществения съвет.

ДОНЧО ПАЧИКОВ: Първо, благодарности и от наша страна на Централната изборителна комисия за материала, който ни поднесе перфектно чрез госпожа Матева. Само нещо изпуснах да попитам. Не можах да разбера времеви интервал на разяснителната кампания. Започва колко време преди изборите?

РОСИЦА МАТЕВА: Четири месеца.

ДОНЧО ПАЧИКОВ: И следващият момент: в една от срещите ни с Централната изборителна комисия, този въпрос беше засегнат, даже беше поставен от страна на комисията. Очевидно има възможности за още по-пълно използване на интерактивните възможности на интернет за разяснителна кампания, които от моя гледна точка, бидейки професионалист в това нещо, за момента са използвани така скромно. Значи там има много възможности и вероятно това още повече ще подобри и издигне нивото на разяснителната кампания в следващ момент. Благодаря.

РОСИЦА МАТЕВА: Мисля, че от името на комисията мога да кажа, че с благодарност ще приемем всякакви идеи и предложения.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Госпожа Алексиева, заповядайте.

ПРЕДС. ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Позволете само да допълня с цел прецизност. Когато казах, че се стремим да правим по-интензивна кампания в рамките на закона, имах предвид това. Да, ние започнахме четири месеца по-рано, но същинската кампания за правата и задълженията на гражданите е възможно да се проведе тогава, когато вече има утвърдена план-сметка и е ясен ресурсът. Затова тази кампания започна след като имаше утвърдена план-сметка за изборите, с целия интензитет на подготовка на обществени

поръчки. Документите за това бяха подготвени предварително разбира се, но без конкретни цифри вътре в тях, за да проведем обществените поръчки. Това само с цел прецизност - използваме всички законови възможности.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Господин Стоилов имаше заявка. Господин Стоилов е международен наблюдател и член на някои от работните групи на Обществения съвет.

СТОИЛ СТОИЛОВ: Първо, искам да благодаря на госпожа Матева за този океан от цифри, в който тя ни удави (казвам го с добро чувство на хумор), но за мен има един по-важен въпрос: Какъв е начинът, по който ЦИК оценява своята разяснителна кампания?

На предишните парламентарни избори броят на недействителните гласове е над 6 %. На местните избори броят на недействителните гласове е 14 % за общински съветници. Искам да чуя коментар и анализ на ЦИК тези проценти към какво се атрибутират? Към некадърни секционни избирателни комисии, към недостатъчно ефективна, меко казано, разяснителна кампания или към нещо друго?

За да направя малко сравнение, на парламентарни избори в държавата Руанда недействителните гласове са 1,2 %. На държавата Замбия в последните парламентарни избори недействителните гласове са 1,43 %. На държавата Судан обаче, те са по-високи отколкото на България, но там се провеждат 12 избора в една-единствена процедура.

Ще бъда благодарен на Централната избирателна комисия, ако направи коментар на този въпрос. Благодаря ви.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Отговор на зададения въпрос?

РОСИЦА МАТЕВА: Аз ще кажа няколко думи, и ако колегите желаят, могат да се включат.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Добре, заповядайте.

РОСИЦА МАТЕВА: Считам и смятам, че това е становището и на комисията, че не може да бъде правена съпоставка между парламентарни избори и местни избори, тъй като в местните избори следва да отчитаме недействителността на бюлетините за съответния вид избор, за ответната община.

Такива обобщени данни, които вие предоставяте, дори Централната избирателна комисия нямаше извършени до съвсем скоро, тъй като всяка общинска избирателна комисия обявява резултатите в местни избори, и при нея се съдържат данните за недействителността във всеки вид избор, като в случая това са общински съветници, кметове на общини и кметове за всяко кметство.

Недействителността във изборите за кметове на кметства не може да бъде обобщена, както и недействителните бюлетини в изборите за общински съветници за цялата страна. „Информационно обслужване“ АД ни предостави справка, от която е видно и предполагам, че тя може да бъде и публично достояние, от която е видно, че само в 20 общини от всички 265 на територията на страната имаме недействителни бюлетини за общински съветници повече от 20 %. Всичките останали са горе-долу в рамките на това, което е било обявено като недействителни през 2011 г. Защото смятам, че за изборите за общински съветници и кметове през 2015 г. следва да се прави съпоставка с произведените избори за общински съветници и кметове през 2011 г.

Трябва да отчетем и обстоятелството, че в тези избори за общински съветници се гласуваше за първи път с преференции. Очевидно е висок процентът на недействителността на бюлетините, но без да се направи анализ на тези избори, включително по начин по който прецени Централната избирателна комисия... Ние сме започнали такъв анализ и вие добре го знаете като членове на Обществения съвет, съвместно с Обществения съвет на недействителността на бюлетините. Но дали ще бъдат отворени чували, за да се провери съдържанието им?

В момента извършваме анализ само на данните, които имаме от делата, които са водени за оспорване на изборни резултати, от извършените експертизи или от извършеното преброяване на бюлетините от съдилищата. И мога да ви дам пример: в общинската избирателна комисия – Бойница, във Видин съдът е броил бюлетините лично, в съдебно заседание, не е назначавана експертиза и от процента недействителни бюлетини 60 % са бели - празни бюлетини, което според мен не показва лоша разяснителна кампания на Централната избирателна комисия, а преценка на избирателя да не изрази своя вот в гласуването.

В изборите за кметове на общини и за кметове на кметства данните, които имаме от „Информационно обслужване“ АД показват, че процентът на недействителни бюлетини е в рамките на този процент, който обикновено се приема за нормален и в избори за Народно събрание, и в изборите през 2011 г. Така че там считам, че нямаме, даже е по-нисък е...

СТОИЛ СТОИЛОВ: Колко е този процент, който се приема за нормален?

РОСИЦА МАТЕВА: Между 4 %, 5 %, 6 % за всяка общинска избирателна комисия.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Госпожа Сидерова.

РУМЯНА СИДЕРОВА: Ще си позволя да изразя едно становище в подкрепа и продължение на казаното от колегата Матева.

В никакъв случай не можем да отнесем белите бюлетини като незнание за гласуване. В по-голямата част от случаите това е нежелание да изразя вота си, когато съм нарочно накаран да гласувам. И в това няма защо да се заблуждаваме. Трябва сериозен анализ, но той не е само през обикновените числа.

Но като отворите сканираните протоколи на секционните избирателни комисии, вие сам ще се убедите, че огромното количество недействителни гласове са в т. 9 под чертата, където е

отразено гласуване два пъти или пусната бяла бюлетина без отразен вот.

Така че да се казва, че е лоша кампанията, защото има бели бюлетини, а те качват, те са недействителен глас и влизат в общото число, за това не може да се направи такъв формален извод. Но от предишните два доклада... Само нещо да ви кажа, аз си позволих в община Банско само да погледна - първата наредба в Благоевград: не повече от 10 гласа от всичките недействителни бюлетини бяха отнесени към някоя листа. Всичко останало бяха бюлетини гласувано два пъти или пусната бяла бюлетина.

И вземайки повод от предишните две изложения, целта на които не беше само обучителна, а напротив да почнем да разсъждаваме, при тези данни, които се изнесоха за нашата разяснителна кампания, която аз смея да твърдя, че нашите работни групи в тези няколко избора, които проведохме от 2014 г. насам - ние сме непрекъснато в избори, доказаха разнообразни форми и начини за достъп до населението с листовките, с метрото, с изнасяне на разяснителна кампания и сред администрацията, която отговаря за организационно-техническата подготовка. Да намалява броят на недействителните гласове едната от причините преди малко, за която аз считам че е вярна, е тази. А другата е, че не е достатъчно да чакаме човек да чуе в медиите.

Нужно е едно обучение и подготовка на гражданите, което трябва да е в училище, не по-късно от 8 клас, защото дотам спира задължителното обучение от страна на държавата, за да могат гражданите да не разчитаме от клипчето и листовката да научат какви са гражданските им права, а да са обучени в училище. И тогава ще се повиши ефектът. А механичното сравнение брой недействителни - разяснителна кампания, според мен е абсолютно погрешно.

Трябва да се прави анализ. Ние сме започнали с изборите, с протоколите и може би ще стигнем и до отваряне на някои чували

(това ни е мечтата на една част), но това ще си покаже според резултатите, които правим. Това е.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Едно изречение и давам думата на госпожа Нушева.

Действително има опит да се прави анализ на недействителните бюлетини за първи път откакто изобщо се провеждат избори в България, но все още и Общественият съвет, и Централната избирателна комисия не може да стигне до истинско споразумение за методологията. От Обществения съвет сме по-радикални. Ние искаме отваряне на извадка от секции, чували, преброяване ръчно, за да се види точно какви са причините за недействителност, но се надявам да намерим рано или късно подход.

Думата има Ваня Нушева.

ВАНЯ НУШЕВА: Аз бих искала да насоча вниманието към една нова тенденция за все по-активно използване на социалните мрежи като нов тип посредник за достигане на посланията до избирателите. Миналата седмица „Прозрачност без граници“ имаше възможност да се включи в едно изследване на Харвардския университет и на университета в Сидни, което е посветено на почтеността в изборния процес - то е международно сравнително изследване.

Като една постоянна нишка в рамките на това изследване се очертаха въпросите с начина, по който се използват социалните мрежи не само от неправителствените организации, но и от институциите, за да могат техните послания да достигнат до избирателите. Това е тенденция, която няма как да затворим очи за нея и че не съществува. Тя би могла да бъде добре развита и в българската практика.

За всички нас е ясно, че социалните мрежи всъщност са най-активно използвани от младите хора, а същевременно най-малко заинтересувани от политика са младите хора. Така че тук мисля, че има един много съществен потенциал за използване. Не само неправителствените организации, но и институциите започват да

използват активно този посредник в отправянето на своите послания до гражданите. Би следвало тук също да бъдат положени усилия в една бъдеща перспектива.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Благодаря на Ваня Нушева.

Думата има Бойко Никифоров - председател на Обществен съвет за правосъдие.

БОЙКО НИКИФОРОВ: С една дума, по отношение на недействителните бюлетини, считам има и друга причина, за да има толкова много недействителни бюлетини. Това е манипулиране на вота в процеса на преброяване, но това вече отива към друга тема от тази кръгла маса. Тя ще бъде следобед.

Искам да поставя въпроса отново за информирания избор. И като върнем нещата за смисъла на самите избори, има един алгоритъм, че качеството на живот е пропорционално на качеството на нашите управници - било то на местно ниво, било на национално. Изборите за повечето граждани са избирани на кадърни хора, които да бъдат на ръководни длъжности и да подобрят живота им.

Къде е мястото на кандидатите да имат право да достигнат до своите избиратели? В повечето големи градове кандидатът не може да стигне до своите избиратели, тъй като той разчита предимно на плакатна кампания. Разлепят си плакати из градовете и това е организирано от общините на тъй наречените общински табла.

И не е тайна, че в повечето големи общини тези общински табла се заемат от определени партии още в първите минути на поставянето им. Другите няма къде да поставят плакати. Ако пък успеят да ги поставят, има цели организирани групи, които ги премахват и по този начин кандидатите не могат да стигнат до своите избиратели. Това е един огромен проблем, защото става дума не само за едно обикновено пречене, а това е престъпление по Наказателния кодекс - да бъде пречено на някой да бъде избран. И то осъществявано чрез организирани престъпни групи, които работят срещу заплащане. Ние имаме доста данни за това, имаме

сигнали подавани до главния прокурор. Те, меко казано, въобще не са разгледани. Няма да влизам в подробности, нищо не е свършено както трябва. Било е напълно възможно да бъдат изловени тези групи.

Предложението ми до Централната изборителна комисия е да бъде направено нещо още на следващите избори, някакво предложение до главния прокурор, да бъдат разписани някакви правила специално за изборите, за да бъде дадена възможност на всички кандидати да стигнат до своите изборители и да могат равнопоставено да провеждат своята кампания.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Благодаря ви за коментара.

Заповядайте – Александър Андреев – член на Централната изборителна комисия.

АЛЕКСАНДЪР АНДРЕЕВ: Аз, вземайки повод от думите казани от преждеговорившия мисля, че това е въпрос, който стои евентуално като обсъждане в темите на кръглата маса в следващата подтема, която е за информирания избор и мисля, че тогава вече би могло. Но така или иначе Централната изборителна комисия е правоприлагащ орган, тя ще се съобрази с тези, които бъдат въведени – евентуално промени в изборното законодателство, а това е въпрос, който би следвало да бъде повдигнат. По отношение достигането на кандидатите и техните послания до съответните изборители в рамките на предизборната кампания, би следвало да бъде уредено законодателно, а не тук на експертно ниво и Централната изборителна комисия няма как съответно и по никакъв начин никакви механизми, за да може в някаква степен да реши този въпрос.

Така или иначе това, на което аз исках да акцентирам и което преждеговорившите колеги от Централната изборителна комисия казаха, това е, че не може да се прави пряка връзка между разяснителна кампания и съответно недействителност на гласовете, а не на бюлетините, защото недействителността на гласовете и

гласовете са тези, които определят и формират органите - техните действителни и недействителни гласове.

И на второ място, бих искал да кажа, че обратното може да се каже: че от анализиранията решения, които ни бяха предоставени от общинските изборителни комисии, на местата където имаше жалби по отношение на изборния резултат е видимо, че съвсем съзнателно изборителите са упражнили своя вот, показвайки определена позиция или не, тъй като има много недействителни гласове, които са подадени поради това, че са бели бюлетините или въобще са маркирани така, както каза колегата Сидерова с повече от една възможност за гласуване.

И другото, което исках да кажа, е във връзка с използването на социалните мрежи. Може би колегата Матева, за да не се разпростира повече от тези 10 минути не го каза, но Централната изборителна комисия като институция присъства във всички социални мрежи, както в туйтър, така и във фейсбук. И в предходните кампании, които бяха за разясняване и информиране на гражданите, всичките материали, включително нагледни материали, включително и клиповете, бяха качени в нашите страници, така както и Централната изборителна комисия постоянно даваше своите становища или отговаряше на въпросите, които бяха поставяни от граждани, които се интересуват от упражняването на техните изборителни права. И аз считам, че в тази си насока Централната изборителна комисия работи. Разбира се, може би има все още какво допълнително да се направи, но така или иначе ние също използваме тези социални мрежи, защото знаем, че младите хора основно в социалните мрежи общуват и това ще им помогне те да могат да бъдат информирани и да направят своя информиран избор.

Благодаря ви.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: И аз благодаря на господин Андреев. Мисля, че други коментари няма.

Не искам да злоупотребявам с ролята си на модератор, но искам един коментар да направя по отношение на социалните мрежи и минаваме напред.

Мисля, че действително е много важно да има специална комуникационна стратегия, която е насочена към социалните мрежи, защото просто тяхната технология е малко по-различна и се видя колко са важни те именно на тези избори, когато се сринаха множество институционални сайтове, които предоставят услуги в изборния ден – сайтът на ЦИК, сайтът на МВР, сайтът на „ГРАО“, на „Информационно обслужване“ и т.н.

И ако имаме такъв план за действие точно в такива ситуации, в които трябва да се използват алтернативни, ако мога да ги нарека източници, тогава социалните медии могат в тези моменти на срив, (надявам се това да не е някаква ужасяваща традиция в бъдещето), могат да бъдат изключително полезни на потребителите, ако има и такъв план, който се задейства в момент, в който източници като сайтовете спират да предоставят услуги. Това би било много полезно. Даже ние в изборния ден коментирахме това между наблюдателите и ЦИК дали не може да започне да се предоставя информация през фейсбук основно и твитър.

Преминаваме към следващата тема и искам да поканя Катя Михайлова – член на Обществения съвет, с темата „Различните роли на медиите и регулиране на дейността им в предизборната кампания“.

КАТЯ МИХАЙЛОВА: Най-напред искам да благодаря на организаторите за инициативата и след това им благодаря и затова, че отделят внимание на медиите - специално внимание на медиите, трета позиция. Медиите всъщност имат една много важна роля в изборния процес и много важни роли в изборния процес, на които смятам да спра вниманието ви в следващата презентация.

Презентацията е преценена за 10 минути или около 10 минути, защото такава беше инструкцията, която ми даде Надя

Гологанова, така че в нея са включени само някои неща, само някои проблеми, които съм сметнала за по-основни или за по-интересни. Затова, ако не ви се стори изчерпателно следващото изказване, не ме винете. Просто да го направим изчерпателно в дискусия.

Какви бяха медиите в предизборните кампании 2014, 2015 г., т.е. след въвеждането на Изборния кодекс. Правя тази презентация от позицията на мониторинг на медиите, който „ГИСДИ“ направи в трите предизборни кампании – Европейски избори, парламентарни избори и местни избори. Извадката, с която работим, надхвърля 150 доставчика на медийни услуги.

Какви бяха медиите в тези предизборни кампании? Току-що казах, че правя тази презентация като обобщение на данни, които получихме от наблюдение на медиите в три предизборни кампании след новия Изборен кодекс.

Георги Лозанов в едно от гражданските заседания в една от кампаниите каза „Медийната среда е силно деморализирана“. Донякъде това е така, но интересно е, че по отношение изпълнението на изборните им задължения по Изборния кодекс, мога да кажа, че медийната среда започва лека-полека да се морализира.

Медиите са платени, над 50 % от предизборните бюджети отиват за разходи, свързани с медиите по данни на Института за развитие на публичната среда, и медиите не са свободни. Ето такива всъщност бяха медиите в предходните предизборни кампании.

Направихме си експеримента да проверим какво казва интернет и какво казва „Гугъл“ по ключови думи „медийна среда“? Оказа се, че „Гугъл“ казва много зловещи неща. Най-лекото, което казва за медийна среда и какви са били медиите всъщност, е медиите са несвободни, медиите са зависими, медиите са такива, такива и така нататък. На този слайд виждате няколко заглавия на медийни публикации, които отговарят на въпроса „Какви бяха медиите?“.

Всъщност Георги Лозанов казва „Медийната среда е деморализирана“, но в хода на трите предизборни кампании се

наблюдава един процес на леко „морализиране на медиите“. Какво разбирам под „морализиране на медиите“? Разбирам това, че те привикнаха да изпълняват, свикнаха, запознаха се, привикнаха да изпълняват малко по малко своите задължения по Изборния кодекс.

Разбира се, предизборната кампания за местни избори ни предостави един доста интересен казус (на него ще спра вниманието си по-късно), в който медиите просто участваха и постъпиха така както сметнаха за добре. На този слайд съм изброила задълженията на медиите по Изборния кодекс и в жълтото каре защо е важно тези задължения да присъстват във всички видове изборни кодекси от сега нататък. Защо е важно тези задължения да бъдат доразработвани, доизчиствани? - Защото има нужда от това.

И в крайна сметка защо медиите да изпълняват задълженията си? Заради пет принципа на изборния процес в демокрация – равнопоставеност на кандидатите, отговорност на медиите, контрол от изборните комисии и контрол от гражданите, предоставяне на информиран избор на гражданите и публичност. Публичността без която нито една демокрация, нито едни демократични избори всъщност не могат да съществуват.

Какво означава „медиите се морализират“? Ето в този слайд всъщност съм обяснила. Евроизбори 2014 г. всъщност бяха изборите, проведени за първи път по новия Изборен кодекс. Вярно е, че задълженията на медиите, някои от задълженията на медиите в изборна кампания, ги има и в предходния Изборен кодекс от 2011 г., т.е. те донякъде са знаели, донякъде са били подготвени какво трябва да правят, какво са длъжни да правят в изборна кампания.

Така или иначе приемаме Евроизбори като една кампания, в която медиите се запознаваха със своите изборни задължения. В която те апробираха модели за изпълнение на тези изборни задължения.

От друга страна обаче изборните комисии, изборната администрация, които всъщност регулират дейността на

доставчиците на медийни услуги в предизборна кампания, също се обучаваха и това е напълно нормално, как да правят тази регулация.

Тъкмо в тази първа кампания „ГИСДИ“ реши да направи един експеримент, нарекохме го „Социалната кампания на „ГИСДИ“. Изпращахме регулярно писма, имейли до 200 медии от нашата извадка, като ги информирахме своевременно какви задължения следва те да покрият съобразно Изборния кодекс в хода на течението на кампанията.

Тази кампания даде резултати чак в следващата кампания – кампанията за парламентарни избори, когато медиите започнаха осезаемо да повишават нормата на спазване на Изборния кодекс. Според нас това се дължи на няколко фактора. Някои от тях ще изброя, вероятно има и други фактори. Парламентарните избори бяха съпроводени с международно наблюдение, което малко или повече стряска. Международни наблюдатели се оказаха в залата на Върховен административен съд, когато се гледаха едни от първите дела по - как се казва точно правно юридически, ще ме извините, първите дела по актове за установяване на административни нарушения.

Така че очевидно ние си имаме такава народопсихологична черта, ние българите имам предвид: когато дойде някой от чужбина, малко повече се стягаме. Това според мен беше един от факторите, който стегна медиите в Парламентарните избори 2014 г. Другият фактор беше: в предходни предизборни кампании също са подавани сигнали за нарушения от страна на медиите. Мисля, че от 2008 г. - горе-долу там се датира първият сигнал, извинявайте, ако не съм точна. Но горе-долу там се датира първият сигнал, изпратен до ЦИК, срещу медия от гражданска институция.

В предизборната кампания за парламентарните избори ние изпратихме 100 сигнала за най-различни нарушения от страна на медиите. Искам да ви кажа, че повечето от тези 100 сигнала всъщност са уважени и по тях са издадени съответни актове от

Централната или от районните изборителни комисии. Това доста стресна медиите.

Местни избори 2015 г. бих могла да кажа, че наблюдавахме – много ми се иска да кажа твърдо и непоколебимо – с леко колебание, но все пак наблюдаваме установяване на култура за спазване на изборните правила, на изборните отговорности от медиите в предизборна кампания.

Не само обаче медиите си въвеждат някаква такава културна норма да спазват закона, но също ни направи впечатление, че някои общински изборителни комисии бяха изискали от медиите, например, нещо твърде тривиално: предоставете ни навреме вашите оферти за платено отразяване на кампанията. След това тези общински изборителни комисии бяха изискали това по закон, а също така и бяха публикували на своите страници списъци с медии, които са предоставили своите оферти. Такова нещо – списък с медии, които са предоставили своите оферти, през кампанията за парламентарни избори беше направила само Сметната палата. Един добър опит!

И така, конкретно медиите привикнаха да публикуват и да депозират офертите си, горе-долу свикнаха с идеята да сигнализират платеното съдържание. Търсят начини, все още търсят начини как да правят агитация в предизборния ден и в изборния ден. По време на парламентарните избори 2004 г. една медия „Би Нюз“, например, имаше много интересен подход да съобщи някакви предварителни данни в изборния ден. Такива неща към местните избори вече съвсем бяха доста разредени и медиите имат известни затруднения все още с огласяването на данни от социологически изследвания, социологически електорални изследвания във връзка с провеждането на изборите.

Вижте на какво се натъкнахме. Ето такава публикация видяхме в един сайт. „Флагман“ мисля, че беше сайтът. „Флагман“, да.

Тази публикация я погледнете всички. Според вас тук има ли огласяване на данни? (*Реплики.*)

2014 г. Виждаме го социолога, виждаме ги данните. Абсолютно ясно според нас тук има огласяване на данни, но според Районната изборителна комисия и според сайта „Флагман“ тук няма огласяване на данни, а медията е направила една вторична новина, по новина, която била изнесена в някоя друга медия.

Това ви го показвам не за друго, а за да обърна вниманието ви върху факта, че има определени неизяснености, една от които е огласяване на данни, върху които неизяснености или на ниво закон, или на ниво Изборен кодекс, или на ниво някакво методическо указание за работа на регулиращите органи в период на предизборна кампания, трябва да се помисли.

Ето и едно нещо позитивно. Като казвам медиите свикват с изборното законодателство, през 2014 г., в кампанията през 2014 г. имахме твърде често огласяване на данни от предизборни изследвания. През цялото време почти винаги тези данни бяха некоректно отразявани, т.е. не беше спазвана нормата на Изборния кодекс, чл. 205. В последния възможен ден за публикуване на такива материали, виждате страниците на два вестника – в. „24 часа“ и в. „Преса“. Не само че в каре и както трябва по чл. 205 са отразили своите предизборни прогнози, но също така и са маркирали като платен материал съответното огласяване на данни, което всъщност е истината, която истина избирателите трябва да бъде свеждана до умовете на избирателите по времето на цялата предизборна кампания.

И накрая, както виждате, съвсем малко неща, върху които ми се иска да обърнем внимание с оглед подобряване и оптимизиране на регулаторната рамка и системата за регулация на медиите в предизборна кампания. Изравняване на статута и отговорностите на всички видове доставчици на медийни услуги. Тук чух нещо подобно от госпожа Мусорлиева, обаче всички видове медии не могат да бъдат изравнени, защото така или иначе става въпрос за

обществени, които са една песен, и търговски или частни, които са друга песен.

По-скоро трябва да търсим изравняване на статута и отговорностите на всички видове търговски медии. Все още не ни е много ясно какво означава доставчик на онлайн новинарски медийни услуги. Трябва да се работи по дефинирането на това понятие не само от законодателя и не само от Централната избирателна комисия, но също и от университетите и от научно-изследователските центрове, защото проблемът е колкото законодателен, толкова и научно-изследователски.

Административно-процесуален ред за оспорване на нарушения и т.н. Оказа се, че подаваме сигнал, ЦИК разглежда сигнала в установеното време, издава своя акт, а пък областният управител след това не издава наказателно постановление или се оправдава всъщност, че тук времето било минало, срокът бил изтекъл и така и така нататък.

Аз си направих труда да проверя софийският областен управител дали е издал наказателни постановления. Оказа се, че горе-долу 80 % от актовете са резултирали в такива наказателни постановления. Но това не важи за Благоевград. Говоря само за актовете, които сте издавали по отношение на медиите, за всички други не съм се интересувала, извинете.

За Благоевград това не е вярно, за Видин това също не е вярно. Така че очевидно този административен процес има нужда да се доизчисти - как точно, ще кажете вие, защото аз не съм специалист в тази област.

Изравняване на стандартите за регулация на доставчиците на медийни услуги на ниво ЦИК, РИК и ОИК. Случиха се неща, които показаха, че ЦИК прилага един стандарт, а пък районната избирателна комисия прилага друг стандарт, което не е особено добре нито за медийната среда, нито за избирателите, нито за кандидатите в дадени избори. Но както вече казах, аз приемам това нещо като процес на приспособяване, като процес на социализиране

с правния ред и правната норма, така че в този процес може би има стъпки, които да бъдат направени напред.

Не за всички нарушения, които са описани в Изборния кодекс, е предвидена съответна санкция. Така че върху това също би могло да се помисли. Също така не ни е ясно от кои медии да изискваме да публикуват офертите си и да публикуват договорите си и от кои да не изискваме. Не ни е ясно, защото в Изборния кодекс е казано „медии, които смятат да правят платена агитация 40 дни преди изборите“. Те може и да не смятат да правят платена агитация и така всъщност да избягат от това свое задължение.

И накрая, мониторинг на всички доставчици за медийни услуги. По препоръка на ОССЕ доколкото ми е известно, в сегашния Изборен кодекс имаме включена клауза за мониторинг на радиото и телевизията, който се извършва от Съвета за електронни медии, което е чудесно. Въпросът е обаче, че в предизборната кампания не участват само радиа и телевизии, а участват и вестници, и списания, и лайфстайл списания също така, участват и също много онлайн медии – доставчици на онлайн новинарски услуги. Тях кой наблюдава? Ако нямаме такъв паралелен мониторинг и на другите типове медии, а имаме мониторинг само на радиото и телевизията, тогава бихме могли да кажем, че типовете медии са изключително неравнопоставени в предизборната ситуация. Защо неравнопоставени? Защото към всички има задължения, но само едни типове медии се контролират и съответно санкционират, а другите типове медии не се контролират и съответно не се санкционират.

Това е екипът, който направи медиен мониторинг в трите предизборни кампании. Съставен е от мои студенти от три български университета. Аз съм също така преподавател в УНСС по „Медии и комуникации“. Исках и в „ГИСДИ“ искахме да направим този мониторинг с млади хора - успяхме да го реализираме.

И тук в заключение бих искала да кажа следното: не става въпрос просто за информация на гражданите, става въпрос преди

всичко за образование, както госпожа Сидерова отбеляза. Става въпрос преди всичко за образование, но не образование до 8 клас, а образование, както се казва, учене, образование през целия живот.

Смятам, че проекти като този медиен мониторинг, предоставят много голяма възможност за образование на избирателите. Защо много голяма възможност? Тези студенти, които виждате на снимки тук, почти всичките учат „Медии и комуникации“, някои от тях учат „Право“, т.е. те почти всички ще станат журналисти, но преди това всички са граждани, всички са избиратели. Докато правят проекта и докато се обучаваме да правим този проект, ние всъщност добиваме и много голяма гражданска и изборна култура. След този проект в мозъците на тези хора всъщност изникнаха критерии - критерии, по които те да оценяват коя медия има законосъобразно, т.е. поведение в полза на информирания избор на гражданите и коя медия няма такова поведение.

Ако ми позволите, още един коментар, тъй като два пъти вдигах ръка по предходната тема.

Информационната кампания е много хубаво, че е така добре разпространена, но разпространението не дава информация относно това дали тя е добра или лоша, тя просто е добре разпространена. Дали тя е добра или не е много добра, бихме могли да видим, ако направим изследване на ефекта на въздействието на тази информационна кампания. Чак тогава бихме могли да кажем: да, информационната кампания е уцелена, на мястото си и тя повдигна избирателната активност, мотивира хората да отидат до урните, помогна им да направят информиран избор. Благодаря ви много.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Благодаря и аз на Катя Михайлова.

Коментари, въпроси към тази презентация?

Движим се доста добре и дисциплинирано във времето.

Заповядайте.

РОСИЦА МАТЕВА: Аз имам само един кратък коментар на последното, което казахте.

Разяснителната кампания на Централната избирателна комисия следва да информира избирателя за правата му като такъв, за начина на гласуване, а изборът за кого и как и дали да упражни изобщо правото си на глас е негов избор.

По повод на изложението, което направихте, искам да кажа следното: аз не разбрах коментара ви за публикацията ви на 18 септември на резултатите, но не виждам нарушение, тъй като изборите бяха на 5 октомври. Ако е имало такова, а районната избирателна комисия не се е произнесла по сигнала, това решение е подлежало на обжалване пред Централната избирателна комисия. А ние - уверявам ви, тогава взехме доста решения, с които установихме нарушения на правилата за публикации в медиите на социологически проучвания. Ако не ме лъже паметта, и колегата Пенев може би ще ми помогне, половината от издадените актове за установяване на административни нарушения в изборите, произведени през 2014 г., които бяха над 80, бяха на медии и смятам, както вие отбелязахте, че имаше добър ефект, тъй като в изборите през 2015 г. нямаше толкова нарушения.

А по повод на издаването на наказателни постановления от областните управители, те също имат задължение, каквото е на Централната избирателна комисия и на съответните районни или общински избирателни комисии, да издават наказателното постановление в 3-дневен срок от получаване на административно-наказателната преписка. Аз лично за себе си съм проверила: няма издадено такова наказателно постановление в този срок.

Областният управител на София-град в 60 % от случаите на изпратени административно-наказателни преписки, не издава наказателни постановления дори в 6-месечния срок, предвиден по ЗАНН, след което прекрати производствата. В този смисъл Централната избирателна комисия направи анализ на административно-наказателните разпоредби и изпрати своето

предложение на Народното събрание за промени в Изборния кодекс, които евентуално могат да бъдат направени, ако бъдат взети предвид предложенията на Централната изборителна комисия.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Госпожа Алексиева.

ПРЕДС. ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Бих искала да допълня и с един детайл в контекста на изграждане на култура. Трябва да имаме предвид и нюанса съдебна практика и това как и по какъв начин различните районни съдилища тълкуват прилагането на чл. 205.

КАТЯ МИХАЙЛОВА: Може ли да взема отношение?

Аз съм напълно съгласна и ви благодаря за бележките, които давате. Проверих единствено и само как седи въпросът с издадените постановления по актове за медии. Доколкото позволява гражданският достъп, бях уверена, че около 80 % са издадени. Но повдигам темата, защото тя е проблемна и това, което вие казвате, потвърждава всъщност нейната проблемност. Трябва нещо да се направи по този въпрос.

А колкото до публикацията, която показах, аз просто я показах като илюстрация затова, че има необходимост да се мисли и по този въпрос. Не за да обвинявам някого и т.н. Това вече е минало.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Аз мога ли да се включа с един коментар по отношение на информационната кампания в частта ѝ, в която се използва публичен ресурс - тези така наречени медийни пакети?

Аз смятам, че пред Централната изборителна комисия има огромно предизвикателство и то ще нараства, тъй като предстои провеждане на президентски избори, където също ще бъдат използвани такива пакети. На местните избори нямаше пакети, но пък за сметка на това имаше референдум и пакети ползваха инициативните комитети и субекти, които са се заявили като страна в информационно-разяснителната кампания. И тогава се видя един огромен дефицит по отношение на възможността да се проследява

начинът, по който се изпълняват договорите между тези субекти и медиите.

1 300 000 лв. приблизително е бюджетът, който инициативните комитети са получили в рамките на кампанията за референдума. Действително е страшно трудно такъв бюджет и неговото разпределение към N-на брой медийни оператори, да бъде проследено дали е изпълнен според договорите, които Централната избирателна комисия одобрява.

Това може би налага и това е моето предложение в случая, да бъде направена първо разработена много ясна методология за оценка на изпълнението на тези договори и проследяване на тази методология от специално звено на Централната избирателна комисия или пък възлагането на някакви външни за ЦИК организации, които разполагат с тази експертиза, но пък те да поемат ангажимента да предоставят данни на базата, на които да се реимбурсират тези договори. Защото това действително са публични пари и не би могло по този начин те да се - бих си позволила оценката – разпиляват, без да е ясно какъв ефект не само се постига, но и дали реално такива средства са вложени в кампанията.

Имаше множество медийни публикации по темата за проблеми, свързани с тези медийни пакети, така че президентските избори ще бъдат отново повод за дискусии в тази посока, а и както разбираме, може би ще има референдум преди президентските избори, който ще включва много повече от един въпрос и ако там започнат да се регистрират инициативни комитети по едната или по другата тема по различните въпроси, това предполага, че те ще бъдат десетки и ще имат достъп до този публичен ресурс. Тогава вече наистина ще се създаде много сериозно предизвикателство как да бъде оценявано изпълнението на договорите между тези субекти и медиите. Благодаря.

ПРЕДС. ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря за повдигнатия въпрос и аз ще помоля работната група, формирана в Централната избирателна комисия, все пак да каже на този широк форум какъв

механизъм е предвиден дотук, като разбира се всяка практика и нейното последващо прилагане и доразвитие е голямо предизвикателство, особено що се касае до разходване на публични средства.

ТАНЯ ЦАНЕВА: Като част от временната работна група, която беше създадена в ЦИК по отношение на предоставяне, използване и контрол върху средствата за медийни пакети, мога да кажа, че ние имахме по мое мнение сериозни правила, по които се подаваха заявките от страна на инициативните комитети, които бяха съответно и партии, които бяха се регистрирали...

Говоря за референдума, защото на предни два избора, по които ние използвахме медийни пакети, реално няхахме никакви проблеми с предоставяне и реално използване. По отношение на референдума през 2015 г., когато бяха предоставени 1 130 000 лв. - сумата за медийни пакети, Централната изборителна комисия, съгласно своето принципно решение, съгласно правилата, които бяха разписани в него, реално изпълни своята функция. В смисъл: първо, всеки договор се разглеждаше и всяка заявка в заседание на Централната изборителна комисия се одобряваше или не. Имаме и неодобрили договори.

Освен това примерно ние стриктно съблюдавахме това, което и говореше към момента Катя Михайлова - да бъдат обявени тарифите на съответната медия в срока, който е поставен от Изборния кодекс. Да има съответната партия или инициативен комитет финансов ресурс в нейния пакет. Одобрявахме заявката, одобрявахме договора и в крайна сметка отговаряхме изплащането, което изплащане беше извършвано след като ни се предоставя съответният т. нар., ако мога да го кажа, доказателствен материал. Тоест, колко пъти, в кой часови пояс е излъчвано съответният продукт, за който са предоставени средствата.

И искам да ви кажа, че работната група, въпреки че ние по Изборния кодекс реално погледнато нямаме задължението да извършваме един определен мониторинг, но реално ние такъв

мониторинг извършихме и извършвахме. Няма нито един лев от всичките предоставени финанси за медийни пакети, за който материал не е бил изрично изгледан или прослушан или прегледан, ако е било в печатно издание от работната група.

Това че някои инициативни комитети предпочетоха определени медии или онлайн издания, ние нямаме този механизъм да ги спрем, защото те отговарят на изискванията на Кодекса. И ако се е получило, че е имало насочване на определени субекти към определени медии, просто Централната изборителна комисия няма механизъм, след като те отговарят на изискванията, да бъдат спрени.

Но независимо от това, ние направихме анализ на медийните пакети. Разбира се, той предстои и на по-сериозно разглеждане и също разбираме, че трябва Централната изборителна комисия при използване на медийни пакети при следващи избори или референдум да заложи може би нови механизми, нови правила, защото в крайна сметка, колеги, всички знаете, че ние се учим и от практиката. Всеки един човек, във всяка една сфера се учи и от практиката и това, което се е получило.

Така че действително пак казвам, повтарям го изрично, защото в много медии излезе информация, че Централната изборителна комисия раздаде едни пари така, без да знае за какво са отишли тези пари. Това не отговаря на истината. Работната група е изгледала абсолютно всички материали. Друг е въпросът, че ние не сме правили такъв анализ за ефекта на въздействие, което не влиза в нашите ангажименти. Благодаря.

ПРЕДСЕДАТЕЛ ПРЕДС. ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Бих искала да допълня с няколко думи, анализа за който говори Таня Цанева. Той всъщност е онова, което ще влезе в окончателния ни доклад към Народното събрание като анализ на произведените местни избори и референдум.

В този смисъл ние имаме изготвен от работната група такъв анализ, но все още не е разглеждан на заседание на Централната изборителна комисия. Отново подчертавам, че това е с цел

прецизност. А и ми се струва, че тук и законодателят ще предприеме определени действия, ако счете за необходимо да въведе определен тип изисквания по отношение на медийните пакети, защото Централната изборителна комисия не би могла да допише закона, така че да редуцира при тези законови изисквания, така че да редуцира броя, вида на медиите. Това би било противозаконно и в известен смисъл и дискриминационно.

Но ако законодателят намери за необходимо и намери механизъм, аз съм убедена, че той ще го направи. Във връзка с това искам да кажа още, че на мен ми се струва отново с оглед на факта, че става дума за публичен ресурс, че това е изключително необходимо по отношение на референдума. И се надявам, че Централната изборителна комисия ще ме подкрепи - не сме го обсъждали, но предстои да бъде обсъждано. Не само при местните избори средствата, отпускани за медийни пакети, да подлежат на контрол от страна на Сметната палата, но включително и за произвеждане на референдум, защото към днешния момент те подлежат на контрол само за избори.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Да, заповядай Катя.

Само едно отбелязване да направя. Действително има проблем, свързан с отчитането на средствата, когато става въпрос за референдум, тъй като Сметната палата - в Закона за прякото участие на гражданите в държавната власт и местното самоуправление тя няма такива ангажименти и в момента към Сметната палата не се дължат никакви финансови отчети - нито за приходите, нито за разходите на една информационна кампания, провеждана в рамките на референдум, което е много голям пропуск, който е установен още по време на референдума за ядрената електроцентрала. Тогава също имаше такъв проблем, също беше отбелязан и практически, въпреки че има някакъв вид ограничения, ако някой реши да налее в една информационна кампания за референдум неограничено количество средства, той няма да бъде по никакъв начин задължен, ограничен и санкциониран. Това съдържа известен риск за вливане на пари в

кампанията с неясен произход, а да не говорим пък за изкривяване и на нагласи, и на влияние в рамките на една кампания.

Катя, заповядай.

КАТЯ МИХАЙЛОВА: Аз искам да направя едно малко уточнение. По повод на струпването на медийни пакети в някоя медия, прекалено голямото струпване, какъвто случай имахме на местните избори и всички сме запознати, затова ЦИК не е... Извинявам се, съжалявам.

Мисълта ми е струпването на медийни пакети в една медия е напълно законово допустимо, защото кандидатът решава къде да употреби парите, които Централната избирателна комисия решава да му даде по определени критерии или не решава.

По-важният въпрос обаче от гледна точка равнопоставеността на медиите като някакъв вид участници в изборния процес е ЦИК и РИК, и ОИК съответно да съблюдават изключително точно дали медийните пакети се насочват към медии, които вече са изпълнили всичките си задължения по Изборен кодекс, т.е. подали са си офертите, обявили са си договорите и така и така нататък задължения.

В една от кампаниите - може би е било по Евроизбори, а може би е било при Парламентарни избори, имаме такива случаи, в които медийни пакети са разпределени към доставчици на медийни услуги, които не са благоволили да публикуват своите оферти. Ако искате конкретно да ви дам пример, това е телевизия „Европа“, която не е обявила офертата си на своя сайт. Тя може да е депозирала офертата си при вас и в Сметната палата, но не е обявила офертата си на сайта, което е третото задължение - и въпреки това тя получава някакъв медиен пакет.

Тези неща е възможно да бъдат допускани в процеса на свикване, намиране на начин да се прилага изборното законодателство и да се регулират медиите. Но това, което аз исках да отбележа е, че трябва повече внимание към кои медии се отправят медийни пакети, към кои медии от гледна точка на тези медии

изрядни ли са в своите задължения до момента на предоставянето на пакети към тях. Благодаря.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Заповядайте – Георги Баханов, член на Централната избирателна комисия и на работната група, временната група по отношение на медийните пакети.

ГЕОРГИ БАХАНОВ: Вземайки повод казаното от всички колеги, които взеха отношение досега по отношение на разпределение и разходване на медийните пакети, смея да отбележа и във връзка с изказването от последния участник в дискусиата, че за мен като наблюдения наистина няма законова пречка да участват всички медии.

Но задължително според мен трябва да се въведе някакъв обективен критерий за доставчиците за медийни услуги, които да ползват тези медийни пакети, без същите разбира се да бъдат дискриминационни. Обективен критерий имам предвид... По този начин ще бъде туширано и общественото мнение, което може би се беше насочило в една посока, че се разходват, няма ефект или ефектът е минимален или е никакъв, от разпределението на медийни пакети към определен тип или вид медии. Както се изрази мнение, че много от инициативните комитети, конкретно говоря за проведения референдум 2015 г. - са се насочили към една и съща медия или доставчик на медийна услуга. Не искам да употребявам силни думи, но с неясен първо потенциал от клиенти, до които стига тази медия, т.е. ефективността на тези медии и пак стигаме до въпроса за ефективността от разходването на тези средства, т.е. насочват се към някоя медия, която има минимален брой посетители, така че с това завършвам.

Идеята ми и предложението ми е да се направи някакъв обективен критерий за доставчици на медийни услуги, които могат да ползват тези медийни пакети с оглед на тяхната ефективност. Благодаря ви.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Заповядай – господин Пачиков.

ДОНЧО ПАЧИКОВ: Очевидно тази тема за значението и ролята на медиите става много сериозна, централна в нашите обсъждания и аз затова ще си позволя да кажа някои фундаментални съображения по въпроса.

Можем да смятаме, че - предполагам, че колежката ще ме подкрепи - съществуват информационни канали. Примерно, телевизионните излъчвания са един информационен канал, радио излъчванията са друг информационен канал, печатните дигиталки са трети информационен канал. Тези три информационни канала имат системен недостатък, който се изразява в следното нещо: ние нямаме непосредствен критерий, няма възможност да имаме непосредствен критерий за ефективността на тези три информационни канала по следните много прости няколко съображения или причини.

Първо, ако сте отишли на първия канал – телевизионно излъчване. Излъчва се в най-гледаното време, телевизията е с много висок рейтинг, там забравих кой даваше оценки. Оценката ѝ е над 6 и какво от това? Можем ли след едни-колко си излъчвания да кажем колко човека са гледали това, което е излъчено? Можем ли да кажем колко човека не са го гледали, но само са го слушали поне? Можем ли да кажем колко човека са го разбрали и е дошло до тях?

Печатните информационни материали – те са напечатани в много голям обем, разпространени са по всички възможни места и т.н., където има смисъл. Можем ли да кажем колко човека са ги взели в ръка и са ги погледнали? А колко са ги прочели? А колко са ги разбрали? - Няма как да кажем, просто това е системно.

И затова всички разсъждения, които тук направихме, включително и колежката от УНСС и от „ГИСДИ“, това са едни оценки много, как да кажа, те са опосредствани, те не са непосредствени. Опосредстваните оценки страдат от това, че са определено много силно неточни.

И сега тук аз не искам да влизам в направлението на господин Пройчо Караиванов, но те проведоха навремето една разяснителна кампания - той ще говори по-късно за нея - от врата на врата. Конкретни посещения с конкретна работна група, която е подготвена, при конкретни хора там семейство ли, група хора ли ще бъдат, училище и каквото да било и разясняват. И разяснявайки, говорейки те виждат обратно реакцията.

Това е все едно да изнасяш лекция - колежката ще каже. Едно е да изнасяте лекция примерно пред студенти и да гледате техните очи и да виждате те дали ви възприемат или ви разбират или не, нали? А друго е да направите едно аудио предаване с вашата лекция, а друго е да направите едно ютюб излъчване с вашата лекция и никаква обратна връзка. И вие не можете да разберете какво става и просто думи, думи, думи - много хубави, добре подредени, но не знаете какъв е ефектът от тях.

Така че аз не искам това да се възприема като някаква критика. Това са възможности, това са системни неща. Ние няма как тук всичките да се съберем и да се борим, но не можем да го решим този въпрос лесно. И затова моето предложение е и ползвайки повод от поканата на госпожа Матева, от днес да започваме да готвим предложение за някои информационни канала, които са съществуващи, не е необходимо сега да ги правим тепърва, които са с много по-пряка обратна връзка за тяхната ефективност. И в този смисъл като говорим за публични средства, с много по-икономично и целенасочено изразходване на средствата предвид на тяхната крайна ефективност. Това го казвам, че го почваме от днес, защото взимам повод от вашите думи и в най-скоро време ще го представя да го разгледаме, пък ако ни хареса или ви хареса... Благодаря.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: И аз благодаря, значи има вече заявка за предложение и сътрудничество в посока каналите.

Госпожа Матева – и това е последното изказване преди почивката.

РОСИЦА МАТЕВА: Само с две думи искам да кажа, че едно от задължителните изисквания, за да бъде одобрена изобщо заявка за медиен пакет, е медията, в която ще бъде излъчвано мероприятиято, да е предоставила в указания в закона, в хронограмата определен и в принципното решение срок тарифите си, както на страницата на Централната изборителна комисия, така и на собствената си страница и това се проверява винаги от работната група. Така че ще ви моля да ни предоставите данни за медията, за която твърдите, за да проверим. Но аз твърдя, че Централната изборителна комисия не е взела решение да отпусне медиен пакет за медия, която не е отговаряла на изискванията.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Благодаря на всички за участието в този модул. Благодаря затова че бяхте толкова активни, за много ценните предложения и коментари, които бяха направени.

Излизаме в почивка, а след това колегата Даниел Стоянов поема модериранието на следващия модул. Благодаря ви.

(След обедната почивка.)

II панел: Организиране и провеждане на изборите

Модератор: Даниел Стоянов (Асоциация за реинтеграция на осъдени лица – АРОЛ)

Изборен календар – Дончо Пачиков (Българско сдружение за честни избори и граждански права – БСЧИ – НА)

Състав, изисквания и обучение на СИК – Ивелин Николов (институт за социална интеграция – ИСИ), и Ерхан Чаушев (ЦИК)

Организация на изборния ден (предизборен ден, изборен ден – откриване, гласуване, край на изборния ден) – Антоанета Цонева (ИРПС), Мария Мусорлиева и Владимир Пенев (ЦИК)

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Начало на втория ни форум.

Бих помолил в качеството си на модератор евентуално за някакво присъствие от... Виждам колеги, които се насочват към масите. Но обикновено е така, започваме с малко леко закъснение, но се надявам да имаме по-ранно свършване.

Докато очакваме останалите участници, които евентуално биха се присъединили на нашата кръгла маса, бих ви информирал, че имаме много заявки за изказвания в този панел и призовавам участниците, ако могат, да спазват регламента от 10 минути за изказване и 5 минути за становище.

И тъй като все още имаме отворени врати, бих призовал евентуално, ако може да затворим вратата, за да пристъпим към същинската част на втория панел, който отново е посветен на една тема, която ако тръгнем сериозно да се занимаваме с нея, няма да ни стигнат и пет дена. И за да не изпадам в позицията на човек, който обича да слуша гласа си, давам веднага думата на първия наш участник от панела - господин Дончо Пачиков, изказването на когото е посветено на темата „Изборен календар“, каквото и да означава това.

Заповядайте, господин Пачиков.

ДОНЧО ПАЧИКОВ: Темата сме я формулирали по следния начин „Възможности за оптимизация на изборния календар в Република България“. И започваме с нещо, което досега няколко пъти споменахме.

Един от основните проблеми при отчитане на резултатите в последните избори в България, е високият процент недействителни бюлетини. До тука нищо ново.

Този процент значително надвишава обичайния процент в страните – партньори на България и предизвиква учудване у хора, с които работим навън. Обикновено, когато им споменем този процент, за което след малко съдия Красимира Иванова ще даде цифрови данни, те казват така – това е техническа грешка, не може да бъде – това просто е техническа грешка, каквото и да означава това.

Първо, основни причини и възможности за тяхното отстраняване:

Необходимият административен и информационен потенциал на ЦИК, РИК, ОИК и СИК не е достигнат. Централната избирателна комисия е претоварена с дейности, които в сега съществуващите срокове, съгласно действащия Изборен кодекс, е затруднително да бъдат изпълнени - да бъдат изпълнени задачите в тези срокове.

Обучението на СИК, РИК, ОИК може да бъде задълбочено и значително подобро. Според нас членовете на тези комисии е необходимо да бъдат сертифицирани и да работят по-дългосрочно по възможност за осъществяване на изборния процес. Когато споменавам това, обикновено давам един пример, което може би изглежда много зле, но аз считам, че е адекватен. Ако вземете такси – таксиметров шофьор да ви транспортира, той за да извършва тази дейност, има свидетелство за правоуправление. А ние вземаме един СИК, който участва в определянето на бъдещето на България в следващите четири години и неговите членове не са на необходимото ниво като ценз и като обучение, и не са и сертифицирани във връзка с това.

Второ, обучението и практиката на съдебните състави и привличаните вещи лица гравитира далеч от оптималното ниво. За съдебните състави според нас е наложително да се провежда сериозно обучение, обмяна на добри практики и също сертифициране. След малко мисля, че по този въпрос ще имаме по-подробна информация.

Трето, информационната кампания, за която говорихме и досега, за разясняване на значимостта и конкретните моменти от изборния процес сред представителите на суверена, е кампанийна и използва само част от възможния спектър информационни инструменти. Нещо, което аз споменах преди малко, но сега искам да го предложа формулирано.

За момента не се използват възможностите на така наречената Интернет реклама (аз това обещах и последствие ще го дам подробно разработено, за да го разгледаме), социалните мрежи, онлайн видео уроци и други подобни. При социалните мрежи тук има една особеност, но колежката я няма. Може би Надежда Гологанова ще може да ѝ предаде.

При социалните мрежи има два варианта – пасивен и активен. Пасивният вариант е да си направите някакво представяне, там да стоим и някой да ни намери. А активният вариант е да започнем да предлагаме нашата информация ежедневно, целенасочено, в определени целеви групи и т.н. Това е активен вариант или активна реклама, ако го наречем по този начин. Има възможност да се използват механизми за пряко и реално отчитане на ефекта от вложените усилия и финансови средства. Нещо, което говорих преди малко и ще има подробности по-късно.

Четвърто, ресурсното време за организация, обучение и подготовка на изборния процес е също далеч от оптималния и необходимия.

И веднага отиваме (аз обикновено така структурирам моето изложение) към проблеми, тяхното изясняване и възможни решения. Защото иначе ако само говорим за проблеми, ефектът няма да е много голям.

Решения:

Първо, увеличаване на сезона за подготовка за изборите (например от 30 дни на 180 дни – тук не можем да кажем някаква точна цифра, но това е едно предложение, че трябва да бъде увеличен) с цел да има достатъчно астрономично време за

подготовка, провеждане на изборния процес от страна на ЦИК, подготовка на материали за запознаване на избирателите с детайли на изборния процес, подготовка, тренировка и сертифициране на ЦИК, РИК и ОИК. И тук искам само да наблегна на този момент – тренировка.

Ние говорим за обучение. До тука обучението има две форми примерно, две стъпки. Едната е теория, а другото е практика. Ако останем само на теория, както обикновено ги събираме и четем, някои работи им разказваме и т.н., кой слуша, кой не слуша и най-накрая викат – нали пак така трябва да си сипваме бюлетините всичките... И наново трябва да се обяснява, че този път се вадят една по една.

Второ, обучение и сертифициране на членовете на СИК, РИК и ОИК.

Трето, обучение и сертифициране на съдии и вещи лица (тук сега въпросът се дискутира) за разглеждане на дела, свързани с изборния процес.

Четвърто, формиране на изнесени обучителни звена, съставени от регионално съсредоточени представители на ЦИК, отговорни за следене на спазването на правилата на Изборния кодекс в регионите на България във всеки момент от изборния процес. Това решение става особено важно предвид на предстоящото въвеждане на машинното и дистанционното гласуване. Значи толкова години изборите протичат по един стандартен процес в общи черти, не говоря за детайли и подробности - с книжен носител. И постоянно продължава да имаме проблеми.

Сега с въвеждането на машинното и на дистанционното, електронното и интернет гласуване, както и да го наречем, проблемите ще се увеличават не в аритметична, а в геометрична прогресия. По експонент, не линейно. Повярвайте ми, аз съм преподавал много години подобни неща и съм гледал хора, които за пръв път се докосват до техника, какво става. Значи те в първия

момент са в паника. Според нас са достатъчни 6 представители за всеки от шестте икономически зони. Има и друго мнение – 28 представители - за всяка една област по един експерт.

В тази връзка, заключвайки, искам да изкажа благодарности първо на Централната избирателна комисия и на тази част от нея, ръководена от Румен Цачев, за положените усилия по анализ на причините за големия брой недействителни бюлетини в позицията му на председател на тази комисия, формирана от ЦИК с членове и от Обществения съвет.

Благодарности на Румяна Дечева – председател на Обществения съвет, и на Надежда Гологанова – заместник-председател, за положените усилия по организация на първата по рода си кръгла маса (аз смятам, че е първа по рода си), свързана с възможностите за подобряване на елементите на изборния процес в Република България. Сега ще видите какво става – всички министерства и общественици ще се активират и от утре в тази зала всеки ден по едно министерство на кръгла маса... (*Смее се.*)

Благодарим на Красимира Керанова Иванова, председател - административен ръководител на Административен съд – гр. Добрич, за съгласието си да изкаже професионално мнение по време на кръглата маса днес, че тя успя да намери сили, да пътува много дълго и чак от Добрич да дойде при нас, и сега трябва да се прибира естествено. И преди да стигнем до нейното изказване, което е след господин Караиванов, аз качах в почивката между нас, че тя е единственият човек, който е отварял чували. И аз й казах: Ти си единственият човек, който е отварял чували... И тя каза: Аз не за пръв път отварям чували. Тоест, това става нещо като рецидив. Тя постоянно отваря чували и е наясно, а ние само се каним тука – каним се, каним се и дали ще стане, дали не...

Благодаря за търпението да ме изслушате. Ако има някакви въпроси, с много голямо удоволствие сега или в последствие ще отговоря, благодаря.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря, на господин Пачиков.

Веднага давам думата на следващия докладчик господин Караиванов за становище.

ПРОЙЧО КАРАИВАНОВ: Дончо Пачиков каза всичко това, което аз мислех да кажа. В общи линии се потвърждава. Но първо искам да благодаря на хората, които са го направили това нещо, защото ние 25 години чакаме такъв момент - да се съберат абсолютно ЦИК, представители на властта и т.н., за което страшно много ви благодаря.

По въпроса за провеждане на ефективност на разяснителната кампания. Разяснителната кампания, когато ние сме я правили още от 1990 г. до някъде преди 10 години - тя е стандартна не само за България, тя е стандартна за всички държави, които използват изборните закони, изборните процеси. А това е личният допир на хората, които даже една от дамите го каза, че дори в училищата и...

Ние, които правихме това нещо, го правихме чрез програми в самите си общини. Това е било в цяла България и е било с една и съща програма, която я правеше... Например за тях, които са по-възрастни представители, избиратели - за тях ние направихме „От врата на врата“, което е личен допир до самите хора, които са. Честно да ви кажа, никой не ни е казвал „Я се разкарай от тук, не искам да ви виждам и т.н, всичко е фалшиво“. И изборите наистина минаваха много добре.

А колкото до младите хора, които ние държахме много в онези години да работят, да излязат да гласуват, направихме една специална програма „Ти избираш“, която се осъществи по всички училища и темата е „Що е избор?“ с един клип, който ние го разнасяхме, едно видео, един телевизор. Представете си какво става. Но по-важното е, че децата, учениците разбраха и видяха, защото това клипче беше от началото на създаването на изборите – „Знае ли някой защо имаме избори ние в този свят“? А там ние го представихме на тези деца, и те от своя страна си направиха разни

такива игри, свързани едните ще бъдат избиратели, другите ще бъдат комисии и т.н. И ефектът беше много голям с тези програми.

За технологията на машинното и дистанционното гласуване, се казаха някои неща, и крайно време е да го направим това нещо. Аз винаги съм казвал като бях в изборите в Чикаго и Хюстън, че американците гласуват с клечка за зъби, защото перфорират една карта, която заминава директно в едни огромни компютри. Ако ние дойдем до този момент, би трябвало и самите тия, които са представители в ОИК, ЦИК и т.н., те да имат страшно голяма подготовка по този въпрос. Тези, които бяха на машините, които ги пробваха, доста бяха объркани самите избиратели.

По въпроса за обучението на ЦИК, РИК и ОИК и т.н., привличане на експерти и помощ на ЦИК. Когато бях на изборите в Косово, спях с един австралиеца, австрийски колега, който също е представител на ОИС, и си говорехме с него как така стават нещата в Австрия. И той каза следното: всичко това нещо се прави 60 % от неправителствените организации. Те присъстват от-до. Присъстват от-до, защото хората, които гласуват и вярват, че те са направили точно това, което е трябвало да направят, за да протече един изборен процес. Вярно е, че те са също така на хонорари. И другото, което е още по-вярно е, че те най-добре знаят в дадените си градове пред коя телевизия да пуснат този или другия клип, кога и по кое време да пуснат в местните вестници, кога и къде трябва да отидат, за да могат да разберат и млади, и възрастни за това гласуване, което е, защото всяко едно гласуване е различно.

Това е което исках да кажа и то повечето звучи в последните редове като предложения към хората, които са представители на партиите или пък на тези, които инициират такива закони, които имат право да инициират такива закони, да направят нещо, което наистина гражданинът, самият той да участва .и тогава хората, тия избиратели ще имат, пак повтарям, по-голямо доверие, отколкото да кажем ако има квоти партийни в ЦИК, ОИК, РИК и т.н. Хубаво е да има и неправителствен сектор. Благодаря ви!

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря, господин Караиванов.

Аз се радвам между другото, тъй като нещо много експедитивно почнахме да приключваме с изказванията, което пък ще ни остави време за една по-сериозна и задълбочена дискусия.

Също се радвам да обявя, че по мои изчисления, не че съм голям математик, но имаме 17 члена от Централната избирателна комисия и като гледам и разширеното присъствие на членове на Обществения съвет мисля, че мога да открия вече едно изнесено редовно съвместно заседание между Централната избирателна комисия и Обществения съвет, както и експертите към него.

Тъй като много благодарствени думи се казаха, знаете, че аз не съм много фен на Централната избирателна комисия, признавам си го, но този път и аз ще се присъединя към тези благодарствени думи. И като вземам повод от изказването на господин Караиванов, лично бих изразил съжалението си, че голяма част от нашите предложения са насочени към едни целеви групи, които не обърнаха внимание изобщо на тази кръгла маса - като представители на политическите партии – основните, както и на представители на законодателната власт.

Бързам сега да дам думата за становище на госпожа Красимира Иванова от Административен съд – гр. Добрич. Имам само една молба: ако може към края да споделите какво е усещането, когато отваряте чували, защото се надявам, че ние все някога ще стигнем също дотам.

Като свърши първата част на този панел ще има коментари.

КРАСИМИРА ИВАНОВА: Благодаря на първо място за поканата.

Искам да кажа, че от чутото до тук ми дойде в съзнанието мисълта, че демокрацията е активно гражданство. И това е така, защото тя е свързана с неизменната нужда на всеки човек да бъде част от управлението на обществения живот, да бъде отговорен за

събитията в обществото и да допринесе за демократичното начало на властта.

И в тази връзка искам да споделя, че съм съгласна с всичко, което беше казано по отношение на това, че законодателят е този, който следва да предостави ясен и достъпен път за задоволяване на тази обществена нужда от демократично управление, като осигури и механизъм за контрол и гаранция на демократичните ценности, в случая чрез Изборния кодекс.

И преминавам към следващото, че последните местни избори бяха проведени след Изборния кодекс, който влезе в сила мисля че през м. ноември 2014 г. (*Реплики.*) Беше приет март 2014 г., пък влезе в сила мисля ноември 2014 г., но нека да не спорим. Така или иначе е през 2014 г., поради което изборите бяха проведени и обучение на съдиите, които се занимаваха с изборните жалби, нямаше възможност да бъде проведено в такъв аспект, какъвто следва да бъде според мен. Имаше едно-единствено обучение, в което не можах да преминат всички съдии.

И в тази връзка пак доколкото говоря за местни избори, искам да споделя, защото не знам дали всички знаят, че делата от Административните съдилища следва да бъдат разгледани в 14-дневен срок от постъпване на жалбата. Трябва да има решение, съгласно Изборния кодекс и да приключат окончателно в двумесечен срок от постъпване на жалбата. Това са едни изключително кратки срокове, ние ги наричаме т.нар. „бързи производства“. И ако съдията не е запознат в детайли с нормите, с техния анализ, с тълкуването им, е абсурдно да може да произнесе едно правилно и законосъобразно решение в този кратък срок.

В този смисъл напълно съм съгласна с господин Дончо Пачиков, че обучение и сертифициране на съдиите, които работят с изборни дела, е наложително. Отделен е въпросът и мисля, че това вече е въпрос на процедура как и колко съдии ще бъдат обучени и сертифицирани, тъй като някои от административните съдилища са големи и в тях има отделения, специализация по отделения, но други

са много малки и в тях се налага това обучение да е на всички съдии, както част от съдилищата са с по трима съдии само.

Напълно съм съгласна, че трябва да има сертифициране на знанията и това обучение може да бъде проведено както чрез взаимодействие може би от Централната изборителна комисия с Националния институт по правосъдие, така може да бъде проведено и чрез ангажиране на обучители по линия на регионалните семинари, които имат право да провежда всеки един от 28-те административни съдилища. Казвам го, защото може би този факт за тези регионални семинари не е известен.

Що се отнася до начина, по който се извършва проверката на изборните резултати, всички знаем, че тя започва с жалба срещу решението на общинската изборителна комисия и тази жалба се подава пред съответния Административен съд. Както е формулирана жалбата, оттам-нататък следва това по какъв начин ще подходи съдията при проверка на решението. Защото ако в конкретната жалба няма изтъкнати конкретни пороци за нарушения в определена секция или в определени протоколи, то тогава няма как да се стигне до преброяване на бюлетини. Казвам го във връзка с решението на Конституционния съд по дело № 8 от 2009 г., което даде база на част от съдиите да не допускат повторно преброяване на бюлетините, защото съгласно това решение такова повторно преброяване от съда и оглед, може да бъде допуснато само ако са съществували спорове между членовете на секционната изборителна комисия относно резултата, отразен в протокола.

И понеже стигам до прегледа и преброяването на бюлетините, тук ще изкажа моето лично становище, защото има и становище на съдии, което е коренно различно - че този преглед, преброяване и оглед на бюлетините следва да бъде извършен от съда в публично заседание. Защо смятам така? – От една страна, по този начин се постига изпълнение на принципа за непосредственост. От друга страна, по този начин се изпълнява и принципът на прозрачност на процеса, защото преброяването и огледът се

извършват в присъствието на страните. Съдията отваря чувала, изважда бюлетините, оглежда отделно действителните, отделно недействителните.

Ще отворя една скоба след малко в тази връзка по отношение на празните бюлетини.

Показва бюлетините на страните и едва тогава в протокола се отразява какво е констатирано. И в този случай страните сами виждат какво се е случвало и какво е отчитала секционната изборителна комисия, като много често в тези изборни дела се достигаше, поне при нас, до оттегляне на жалба след преброяване на бюлетините. Защото беше установено, че нарушения в процеса не е имало и че бюлетините са правилно отчетени.

Същевременно знам и другата теза на колегите, които считат, че начинът на отчитане на недействителните бюлетини или начинът на отразяване на преференциалните вотове, както в този Кодекс вече имаше, следва да бъде отчетен и проверен от вещи лица. И в тази връзка отново съм съгласна с господин Пачиков, че вещите лица, които работят с дела по Изборния кодекс, трябва да бъдат специално обучени и сертифицирани, защото са много специфични нормите на този Кодекс.

Пак правя уговорката, че аз не приемам, че може да има експертиза за проверка на действителността на бюлетините и отчитане на преференциалните вотове, но ако има такава от нещо лице, то следва да е специално обучено. Има такива назначени експертизи. Аз мога да посоча дело, в което имаме назначени три експертизи, за да може да бъде проверен резултатът по решението на общинската изборителна комисия. Една по отчитането на преференциалните вотове, една графологическа, която касаше подписите на членовете на секционната изборителна комисия.

И тук тръгвам малко в друга посока, че следва специфично и специално много задълбочено обучение на членовете на секционните комисии, защото се оказва, че тъй като някои от тях са си заминали, други са се подписали вместо тях, защото смятат, че

този протокол не може да бъде без подписите на всички членове, което доведе до протокол, който се оказа с неистински подписи в резултат на графологическата експертиза и според тълкуването на съответния съдия, при икономическата експертиза, която пък даде, че следва да има разместване в мандатите, съгласно методологията, отпаднаха действителни гласове, подадени от гражданите поради това, че този протокол беше приет за неистински предвид начина на полагане на подписите. В тази връзка също считам, че не следва постоянно да се сменят членовете на секционните изборителни комисии или ако се сменят, те следва да бъдат специално обучени и сертифицирани.

И във връзка с нашата противоречива практика дали да се прави оглед на бюлетините и този оглед кой да го прави или да не се прави, считам че както в Изборния кодекс има процесуални, специфични норми относно сроковете, които са различни от сроковете в Административно-процесуалния кодекс, такива норми биха могли да залегнат (това е пак въпрос на законодателя) за предпоставките, изрично предвиждане на предпоставки за назначаване на експертизи. За предпоставки и условия за съдебен преглед, преброяване и проверка на бюлетините, защото ако имаме ясна и конкретно точно посочена норма, то тогава няма да се налага да се извършва уеднаквяване на практиката чрез тълкувателни решения, както по принцип следва от Върховния административен съд.

Аз приветствам предприетото от Централната изборителна комисия проучване на изборните дела, на решенията по тези дела, констатациите в обстоятелствената част, защото считам, че това е един задължителен елемент от бъдещите действия и предприемане на стъпки по гарантиране на един нов изборен процес. И в тази връзка, ако е необходима информация за номера на дела, въпреки че аз разбрах, че вие имате вече всички дела, ние сме готови да предоставим такива, както и съдействие в тази насока.

И накрая още веднъж бих искала да благодаря на домакините за поканата. Да приветствам този форум, който създава едно особено усещане за изборния процес от друга гледна точка. Да споделя, че отварянето на чувалите е свързано единствено с чувството какво ще се случи - дали ще се потвърдят твърденията в жалбата или ще се потвърди решението на общинската избирателна комисия. Това е въпрос вече на рутинна дейност. Аз споделих, че ние извършвахме по този начин огледа и през 2011 г., но просто през 2015 г. имаше твърдения и се оказаха наистина в някои случаи верни, за изключително голям брой недействителни бюлетини.

Аз ще споделя само по отношение една от общините. Доколкото делата са публични, мога да посоча, че това е община Каварна. От 6750 подадени гласове, недействителни бюлетини бяха отчетени 1039, което за нас беше изключително висок процент и независимо че протоколите бяха подписани без забележки, застъпниците също нямаха никакви възражения при подписите, допуснахме преброяване, което доказва, че вярно са отчетени недействителните - имаше една разлика само от 17 гласа, които отидоха към действителните, но този голям процент създаваше съмнения у гражданите.

Още веднъж благодаря. Надявам се участието ми поне малко да е показало какви са били резултатите и как ние процедираме. И съм готова винаги да съдействам на Централната избирателна комисия.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря, госпожо Иванова.

ИВЕЛИН НИКОЛОВ: Едно организационно предложение. Така или иначе първият елемент от панела беше обявен като „Изборен календар“, но и господин Пачиков говори за потенциала на изборната администрация, за обучението. В общи линии госпожа Иванова говори за сменяемостта на членовете на СИК. Предложението ми е да направим експозетата по втората тема и да направим общо обсъждане, тъй като темите са пряко свързани.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря, господин Николов, за предложението. Тъй като аз като модератор съм запознат с вашите експозета, на мен също ми идва да предложи същата идея, но трябва да я решим.

Но преди това, господин Ивайло Ивков вдигна ръката и искаше думата, а след това е господин Бойко Никифоров. Искам те двамата да кажат дали са съгласни, защото за мен е естествено наистина да продължим с вашите предложения.

ИВЕЛИН НИКОЛОВ: Аз искам да изразя становище, свързано с решаването на делата, на изборните дела.

АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Обсъждаме в момента дали да изразяваме становища.

ИВЕЛИН НИКОЛОВ: Намерете място, къде да го кажа - дали сега или в следващия панел?

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: В следващия панел, тъй като до момента това, което наблягаме и стигаме до извода е че обучението на участниците в изборния процес, не само на членовете на секционната избирателна комисия, е много важно, а следващият панел е свързан точно с методи и начини на обучение на СИК и РИК. Така че отново да не изпадаме в заседание, предлагам го на гласуване или еднолично да кажа: моля ви, нека да продължим със следващата тема и след това ще остане време много повече за дискусия.

АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Само един конкретен въпрос към съдията. Вие казахте, че ще кажете недействителните бюлетини какъв характер имат и да продължаваме напред, защото това ще го изгубим.

КРАСИМИРА ИВАНОВА: Да, пропуснах. Най-вече съжалявам, пропуснах, тъй като в хода на изказванията ми идват много мисли в главата какво трябва да кажа и го пропуснах.

Недействителните бюлетини бяха най-вече неправилно отразяване на преференциалния вот: или извън квадратчетата, или

няколко, или да речем за пет отделни партии отразяване на вот в списъка от бюлетината. Наслагват хиксчета срещу пет партии.

ОБАЖДАТ СЕ: Това по-скоро е протестен вот, ако е за няколко партии. *(Реплики.)*

ВЕЛКО МИЛОЕВ: Много се извинявам. Нищо в дясната част на бюлетината, каквито грешки да са правени в номератора, не може да направи гласа недействителен, ако лявата е отбелязана правилно. *(Реплики.)*

Тогава да, но това не е причина...

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Извинявайте колеги, много ще съм ви благодарен, ако седнете на моето място и започнете да си взимате думата сами.

Само аз ли разбрах, че уважаемата госпожа Иванова допусна така наречената лапсус лингве, а вие всички видни експерти скочихте, че в дясната част. Тя искаше да каже в лявата част, защото не е логично и нормално един - който и да е средностатистически гражданин, да задрасква квадратчета в дясната част, тъй като в дясната част няма квадратчета, има кръгчета на бюлетината.

Един технически въпрос - давам думата на госпожа Алексиева.

ПРЕДС. ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Уважаеми дами и господа, само голяма молба. Дори включително, когато така енергично, защото ви е интересно се включвате в дискусиата, представяйте се за протокола. Припомням, защото се води стенографски протокол.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Давам думата на господин Николов с неговия следващ доклад – „Състав, изисквания и обучение на СИК“.

ИВЕЛИН НИКОЛОВ: Уважаеми госпожи и господа, няма спор, че темата е важна. Още повече, че за съжаление за добро или за лошо, напоследък изборите все по-малко са някакво съревнование на кандидати и идеи, а технология. Това, за което говорим, в общи линии е как върви тази технология.

В нашите наблюдения, нашият мониторинг на изборния процес на всички избори от 2013 г. досега, на това ниво, на което е формулирана темата - „Състав, изисквания, обучения на избирателните комисии“, сме констатирани в общи линии четири основни проблема, но два от тях само ще ги маркирам, защото те не са обект на днешната ни дискусия. Те не могат да бъдат решени на подзаконово ниво.

Единият проблем е липсата на механизъм, по който може да се констатира несъвместимостта на членовете на секционните избирателни комисии. Иначе самите изисквания към членовете на избирателните комисии на всички нива са добре описани в Кодекса, а и според нас те отговарят на възможностите, като изключим нивата в някои общински избирателни комисии, където вече е трудно да се намерят нероднини с висше образование. Но това е друга тема, тя не е тема на нашето обсъждане.

И втората тема, която е много по-сериозна, вторият проблем, който пак не можем да го решим на подзаконово ниво, това е недостатъчно отговорното отношение на участниците в политическия процес, в смисъл партиите и коалициите, към формирането на избирателните комисии на ниво секционни избирателни комисии.

И госпожа Иванова говори за постоянното сменяне на членове на секционни избирателни комисии в периода на самия изборен процес дори, и няма как Централната избирателна комисия да направи партиите по-отговорни в отношението към назначаването, формирането на изборната администрация. Да не говорим, че част от този проблем е и формирането на изборната администрация зад граница. За никого не е тайна, че голяма част от тези комисии работеха без наличие на кворум на последните избори, в които те участваха.

И малко повече място на другите два проблема, като на първо място поставям проблема, повдигнат от господин Пачиков - от потенциала на изборната администрация на избирателните комисии.

Във всички доклади на наблюдателите ни в страната, в голяма част е отбелязано непознаването от една страна на изборното законодателство най-вече от секционните комисии. По отношение на ЦИК и районните комисии – не. Имаме пропуски в общински комисии, но това пак е в зависимост от особеностите на българските общини. Но това е най-вече в секционните изборителни комисии. Очевидно не ни е подготвена добре изборната администрация и оттам пропуски в организацията. И това, което най-много прави впечатление на гражданите - пропуски в отчитането на резултатите и предаването на изборната документация.

Добра беше идеята за създаване на обучителното звено към Централната изборителна комисия. Нашето мнение, че в този си вид обучителното звено не отговаря на очакванията, които би трябвало да бъдат формулирани към него.

Веднага скачам на поставения вече тук проблем от преждеговорившите, за астрономическото време, с което разполага и Централната изборителна комисия, и нейните помощни структури, и местната изборна администрация по подготовката на изборния процес, включително обучението. Да, добре би било да имаме 180 дни, добре би било да имаме сигурно и 4 години.

Моето мнение е, че при добро желание бихме могли да работим по подготовката на изборна администрация преди дори приемането на част от документите, които приема Централната изборителна комисия по организация на изборите. Да, това ще бъде малко проформа, ще бъде на база документи от предишни избори, но надеждата е, че сегашните промени в Изборния кодекс, не са чак толкова големи, че ние трябва да работим с най-актуалните формуляри и т.н., и т.н. Обучение би могло да се провежда и върху документация от предишни избори и това по никакъв начин не пречи.

Другото, което в тази насока искам да кажа като проблем. При цялото уважение към всички членове на Централната

избирателна комисия, според мен нито очакванията, нито отговорностите към тях са те да бъдат обучители и припокриването на обучителното звено с членове на Централната избирателна комисия, като че ли не е най-доброто. Да, обучението би трябвало да им елемент информация и знание, и там биха могли да се включват навсякъде членове на Централната избирателна комисия, които да предоставят необходимата информация, но то трябва да води и до умения. Обучение чрез преживяване, трениране го нарече господин Пачиков.

Нашето мнение е, че би трябвало да търсим експерти-обучители, които да бъдат привлечени в този обучителен процес и да се въведат нови интерактивни методи на обучение, включително със симулации на отделни елементи на изборния процес. И тук пак идва въпросът до много голямото количество обекти, които трябва да бъдат обучени, и времето, което е необходимо за обучаване. Мислим си, че мултиплициращият ефект от обучение на обучители би могъл да ни свърши работа. Но по това след малко с предложенията за решения и за промени, които бих направил.

И само маркирам и четвъртия проблем – нивото на обратна връзка чрез избирателните комисии, при избирателните комисии по процеса в изборен ден, като изключим сайта на ЦИК, когато работи, не е добро, а сайтовете на районните и общинските избирателни комисии нито работят ефективно, нито са достатъчно добре информационно осигурени, нито са достатъчно интерактивни, което намалява вярата в прозрачността на изборния процес. Толкова по проблемите.

И няколко минути за вариантите за решения. Ще ви предлага четири варианта, като ще се спра само на един.

Първият вариант е нищо да не променяме на този етап. Този вариант има своите плюсове. На първо място, спестяват се допълнителни финансови ресурси, спестяват се времеви ресурси и се използва опитът, който имаме до момента. Има обаче и своите минуси, че продължава недоверието към дейността на

избирателните комисии и в изборния ден, и проблемите по отчитането на резултатите - продължават съмненията за честността и демократичността на изборите и т.н.

Вторият вариант е може би отново да бъде поставен публично на дневен ред въпросът за полупрофесионалната постоянна изборна администрация. Казвам, че не го поставям и няма да го обсъждам, защото той не е тема на подзаконовни дейности. Той е тема на законодателство. Свързан е и с много ресурси, и с недоволство - най-вече на участниците в политическия процес – партиите, те нямат да се съгласят на такова нещо, поне на този етап.

Няма обществена нагласа за такова нещо. Обществото и по принцип обществената нагласа, тъй като много социолози работят в нашия институт, е, че всякакво разходване на публични средства за демократичен процес е вредно. Аз съм на точно обратното мнение, че точно публични средства трябва да се изразходват, но това е друга тема.

Третият вариант, на който ще се спра подробно. Съсредоточаване в промени в отделни направления, в работа в изборна администрация на ниво нормативни актове на Централната избирателна комисия. На първо място, усъвършенстване документацията, която попълват членовете на секционни избирателни комисии, свързани с деклариране на съвместимост, ако трябва клетвени декларации по отношение отговорността на тяхната работа, тъй като мисля, че за никой от тук, които се занимаваме с избори не е тайна, че вече има случаи (недоказани разбира се в съда) цели избирателни комисии да се договарят по резултата от гласуването в секцията – предварително да са се договорили по резултата. Как и защо, е друга тема.

На следващо място, задължително изискване на преминаване на обучението, стана дума за такова нещо, и сертификация на обучени членове на изборна администрация. Превръщане на обучителното звено в структура с допълнителни експерти, които са обучители. Нашето мнение е, че би могло да се работи, вие ще си

направите изчисленията. Ако ние имаме на централно ниво около 6-7 души, които евентуално да провеждат обучение за обучители в отделните икономически райони за планиране, които да разработват методиката за обучение и тя да бъде приета от заседание на Централната изборителна комисия, и да наемаме на ниво районни изборителни комисии, респективно областни администрации, по двама обучители, които да имат времето в рамките на 2 месеца да провеждат обучение на секционните изборителни комисии. Говорим за публични ресурси, финансови. Въпрос на изчисление какъв процент е това от целия финансов ресурс, който се заделя по изборния процес.

На следващо място стана дума за интерактивните методи. Само в една минута за опита, който ние имаме, така наречената Академия за граждански наблюдатели. Ние естествено не можем да обучим всички граждански наблюдатели, които използваме, но ние обучаваме в тримодулно обучение по двама души граждански наблюдатели, координатори на граждански наблюдатели за всеки един изборителен район всяка година, които от своя страна обучават в отделните изборителни райони, като провеждат обучения на граждански наблюдатели.

Включване на модули, отнасящи се до всички страни в процеса, като ние го делим на симулация предизборен ден преди приемане на секции, симулация откриване на изборен ден, симулация голям наплив от гласуващи, симулация голяма скука следобед, когато никой не идва, симулация изненадваща активност в края на изборния ден, особено на местни избори, симулация отчитане на резултатите в изборителната секция, симулация предаване на изборна документация. Това би могло да помогне наистина в реалното обучение на изборната администрация.

Въвеждане на сертификати при възможност за първоначално обучение на нови членове на изборителни комисии, евентуално втора дейност за следващата година продължаващо обучение. Дистанционен модул на обучение за изборителните комисии зад

граница, въвеждане на анкета-тест за знанията, за да може да се издаде сертификат. Разработване на методика, която ЦИК да утвърди. И този регистър да стане задължителен, което по някакъв начин ще задължи и партиите да се съобразят кого пращат в изборителната секция. На тях ще им е по-лесно да пратят сертифициран, отколкото да изпращат несертифициран член на СИК.

Четвъртият последен вариант го казвам с едно изречение. Той е, че може да се тръгне от третия вариант, като в същото време се работи по нагласите и един ден да стигнем до втория – до професионалната изборна администрация. Защото третият вариант ще създаде обществените нагласи, че тези хора могат вече да се превърнат в полупрофесионална изборна администрация в бъдеще.

Добрият вариант е този, който ще започне да показва, че се решават проблеми и ще има обществена подкрепа и който може да е реализуем още в следващите избори - това което е най-лесно в момента. На нас ни предстоят сравнително лесни избори, което означава, че при тези сравнително лесни избори, изборната администрация няма пък да бъде обучена достатъчно, но ще има време по някакъв начин да работим. Опитът ни в тази Академия за граждански наблюдатели показва, че имаме пробация и това, което предлагаме, работи, тъй като нямаме в нито един от областните центрове проблем с координаторите на гражданските наблюдатели. Засега наблюдатели, ние администрация не можем да обобщаваме.

Част от обучението трябва да е в компетентността по отговори на сигнали. Голям проблем масово на секционните изборителни комисии е, че не разглеждат сигнали. Темата за жалбите е друга, но сигнали секционните изборителни комисии не разглеждат, или казват: „Ще разгледаме в края на деня“, което е абсурдно.

В заключение, аз съм наясно, че проблемите не могат да бъдат решени така лесно, но може да се свали напрежението около съмненията в честността на изборите. И по отношение на

демократичността ще се свалят. Съмненията в честността ще се свалят, когато ще сме наясно, че няма окончателният резултат от изборите да бъде резултатът на „Информационно обслужване“ АД, а ще бъде резултатът от работата на Централната изборителна комисия. Това е тема на един друг разговор - дали тя може да има контрол на фирма или може да има собствено звено, защото на практика това, което обявяваме като резултат, не е резултата от дейността на изборителните комисии, а резултата който софтуерът пуска в публичното пространство. Но това може да е тема на друга кръгла маса. Благодаря.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря на господин Николов и за гледната точка на Института за социална интеграция - една организация, която е наблюдател на изборите.

И бих предпочел да дам думата и на господин Ерхан Чаушев, който е от Централната изборителна комисия, за да каже неговата гледна и на комисията точка.

ЕРХАН ЧАУШЕВ: След този обстоен и изчерпателен доклад моето изказване ще бъде във вид на становище, по-кратко. С много от нещата съм съгласен. Просто изказването ми ще бъде нюансирано и някакъв тип опит за систематизиране на изказаното и то ще протече по следния начин: първо ще започна с някакви общи понятия и дефиниции. Въз основа на тях ще направя анализ на обучителния процес - реален. И аз ще направя впоследствие и ще открия някои проблемни области. И ще завърша с някои насоки за предстоящите избори, защото действително времето за кардинални решения става все по-малко.

Като първа представа след доклада, във всеки случай няма да е първият вариант, който беше сложен като начало на различните варианти.

Обучението общо взето е целенасочен и планиран процес от две дейности – преподаване и учене на някакъв тип съдържание - учебно, на познания, някакъв тип опит, който едни преподаватели,

обучители преподават на едни обучаеми. Защо го казвам така с това общо понятие? Защото нюансирам тук на момента - то е двуединство. То не е само пряко преподаване, а трябва да има и обратната дейност, която се нарича учене и самоподготовка, т.е. откритост към възприемане на определен тип дейности.

Ето този тънък момент на откритост на възприемане леко убягва от ползрението или да го каза с една източна мъдрост. Може да го закараш коня до реката, ама не можеш да го накараш да пие от нея, още повече, че ако конят слуша едни други водачи, или пък се дърпа, или пък има определен тип нрав.

В този смисъл този тип съзнателност и мотивация на определените ни хора, в случая членове на ЦИК, просто трябва да обърнем внимание и на мотивацията на тези хора да възприемат точното съдържание и освен да го възприемат, просто и да го прилагат. Но тук влизат едни други психологически механизми, които остават в сянка, но добре е да си ги имаме и тях в предвид.

Да започнем от участниците в крайна сметка на този процес. По-важният процес разбира се са обучаемите, т.е. нашите членове на секционните избирателни комисии като ядро на целия процес. Те са някъде около 70-80 хил. човека. Обърнете внимание на цифрата - това са 70-80 хил. човека, които в един момент се намират в едни решения за назначаване на секционни избирателни комисии един месец преди изборите. Проблемът вече на обучението става именно групирането на тези хора, за да може в някаква форма те да си получат въпросното послание, респективно обучение, съдържание и т.н.

Обърнете внимание и на профила на тези хора. Те са във всички големи и малки градове, работят. По начало тогава по необходимост времето за обучение отива извън работно време, уморени са, съответно времето за обучение тотално се намалява. Съответно и възприятелните способности и те се намаляват, още повече и при липса на съответните методи и най-вече подходящо поднасяне на това съдържание.

В този смисъл един от главните проблеми е тъкмо този момент: как да обхванем тези 70 хил. човека и да ги мотивираме - да се върна пак на предната си теза – и да ги мотивираме да присъстват. Освен да присъстват, и да положат усилия, не само двама-трима от комисията, да положат усилия и да разберат в крайна сметка няколко действия по същество. Това е един от основните проблеми.

Другият проблем, който става е, че в настоящия момент общо взето нашата система е двустепенна. Ние обучаваме едни учители, тук са едни РИК-ове, която по същество е една Белланкарска? система: учителят обучава по-будните ученици, те пък преподавали знанията на по-изостаналите - тук в случая по-късно назначените членове на СИК. Връзката безспорно я няма.

Връзката е просто хипотетична. Дори и учителят добре да си преподаде урока на изявените си ученици, почти нямаме обратна връзка как точно става другият трансфер. В този смисъл методите, които използват нашите учители по места - става въпрос за СИК, а и нашите методи общо взето са такива, са общо взето вербални. Аз съм напълно съгласен, че трябва общо взето вербализмът в нашето обучение да мине в ниски граници и да се мине към практическите методи и ситуативните игри, и в крайна сметка за намаляването на този вербализъм е добре да си оправим учебното съдържание, тъй да се каже, онова което ще преподаваме на нашите секционни избирателни комисии, да го реструктурираме по някакъв начин, да го направим достъпно.

Тоест, освен методическите ни правила, общо взето да създадем и останалите помагала по-простичко и да алгоритмизираме целия този процес в прости думи и в някакъв тип дейности. Поне това можем да направим за тези избори – да наблегнем на учебното ни съдържание, което да бъде в достъпен и нагледен вид, удобно за употреба дори и в скъсените ни срокове, просто да го видят дори и графично оформено, просто да го видят, да го разгърнат и да видят

връзките между различните неща в някакъв тип схеми и връзки и алгоритми. Ето това можем да направим по същество.

Другият вариант е за следващите избори да използваме дистанционните форми с усъвършенстване и по-голямата употреба, интензитета на употребата на нашата страница. Поне за чужбина можем да използваме преки дистанционни форми. Не да очакваме само тук, а на места хората, които ще бъдат назначени в секционните комисии в чужбина, може и от тук да им водим с техническите средства обучение поне пряко. Винаги прякото обучение дава или поне се очаква да даде по-големи резултати, отколкото простото разгръщане на един текст по същество.

Това е, да завърша. Иначе съм съгласен с голяма част и предложенията, които бяха дадени и наистина мисля, че трябва да се тръгне към определен тип обучение в по-широк план, да го кажем целогодишно обучение, но затова обаче трябва да има концепция ясно изградена предварително и то в средносрочен план. С отчитане на всичките нюанси, включително и финансови в случая, организационни по различни варианти. Така че на първо време това можем да направим и мисля, че е време тази концепция да влезе помислена заедно тук най-малко с участниците, предполагам, че и в по-широк кръг за следващи срещи. Тази концепция обаче да бъде ясна и категорична с цел целогодишно обучение и съответните други подробности, които ще излязат впоследствие - да не се спирам на тях предварително и да завърша с това.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря, господин Чаушев.

Не знам за вас, но лично за мен някак си не усетих как мина един час, откакто започнахме. Много ми е интересно и в този ред давам думата, за да завършим първия панел и след него да минем към дискусии и въпроси към участниците - давам думата на господин Велко Милоев, избран експерт, за становище по същата тема.

ВЕЛКО МИЛОЕВ: Никога не съм писал сам себе си като експерт. Предпочитам термина консултант. Това само като приятелско уточнение.

Наблюдавал съм избори в България от 1990 г., а като консултант на международни организации съм участвал в подготовката и провеждането им или в наблюдението на избори в може би 10 страни.

Ще се опитам да допълня колегите по темата за обучението на секционните избирателни комисии и съм много доволен, че кратките бележки, които съм си направил, до голяма степен съвпадат с това, което вече няколко пъти беше казано. Ще се опитам да не го повтарям буквално, разбира се.

Действително много е трудно да се намери решението за обучението на хора с ниска мотивация. За мен самият модел на политически номинации и назначения в ЦИК е отживял времето си, но тъй като председателката ни помоли да не говорим по теми, които би трябвало в парламента да се обсъждат, ще си използвам 5-те минути за решения, които ми изглежда, че могат да се пробват бързичко, лесно и евтино.

Естествено, че трябва Централната избирателна комисия да има една група от обучители, които да не са членовете на ЦИК. Естествено е, че трябва да има обучение на обучителите. Без това не виждам как може да се направи нещо различно.

И първото мое предложение е ЦИК би могъл да започне с разработването на една-единна и задължителна за цялата страна методика за обучението на секционните избирателни комисии, която да включва задължителните теми на обучение, минималния обем знания по всяка тема, методическите форми – къде се прави устно експозе, къде се прави упражнение, къде се прави проверка или самопроверка на знанията и т.н.

Като примери само за евентуалното съдържание на такава методика: Естествено, че тя трябва да разпише как се преподава информация по болния въпрос за попълването на протоколите.

Устно ли ще го направим, сигурно няма да е устно, може би да се покаже този протокол в голям формат, може да си има работни чернови за всеки обучаем, решават и т.н. Методиката би трябвало да предпише това.

Методиката би могла да предвиди показването и обсъждането на различно попълнени бюлетини с една дискусия на място, кое е действителен, кое не е действителен глас. Един прост технически вариант за мен за имплементирането на методиката е стандартна пауърпойнт презентация. Не съм фен на видео обучителните материали, не съм фен и на пауърпойнт, но това съм го виждал как работи. Ако аз като учител имам тази презентация, мога да реша да я покажа цялата, или според условията само отделни слайдове, или само мога да си цъкам на компютъра и да се подсецам какво трябва да направя или да кажа във всяка следваща стъпка от обучението.

И задължително трябва да има в тази методика едно кратко представяне на методическите указания на ЦИК – структура, съдържание и акцент на новите моменти в правилата за гласуване и за броене.

И сега за методическите указания. ЦИК ги пренаписва и преработва в общо взето един и същи формат от много години, който формат аз го имам за недостатъчно удобен за потребителя. Това е както каза господинът от ЦИК, може би да си погледнете материала. Няма как да се напишат методически указания или наръчник за СИК, който по някакъв магически начин да накара потребителя да го прочете. Но е възможно съдържанието да се подреди по един начин, по-лесен за намиране на нужната информация, когато в изборния ден между членовете на СИК възникнат недоумици или противоречие. И разбира се, малко да се поопрости езикът, който сега е доста бюрократичен и да има листоативен материал.

Тези предложения на мен ми се струват очевидни от моя личен опит от секциите в България или от обучения, които съм

виждал на изборна администрация в други страни, но ако ЦИК иска наистина да подходи сериозно и професионално към въпроса, е добре да възложи или сама да проведе едно сериозно професионално проучване на проблемите в работата на секционните комисии и на нуждите от промяна в обучението. „Оценка на нуждите“ му казват. Защото ние сега говорим за едни неща, които ги знаем от личен опит, но цялостна картина нямаме.

И тук ми позволете бързичко да се върна към темата от сутринта за действителните и недействителните гласове. Също със стандартни социологически методи можем да видим и ефективността на информационната кампания, и проблемите в работата на секционните комисии. Знаем, че има бюлетини непопълнени – има. Знаем, че има бюлетини с отбелязани по две партии - има. Това вероятно индицира неинформираност. Знаем, че имам бюлетини, където е попълнено само вдясно – кръгчетата с предпоченциите, а вляво няма нищо – и такива има.

Всеки от нас е виждал по нещо, никой от нас няма обща картина, поне на мен, доколкото ми е известно, относно истинската картина с недействителните гласове. А въпросът за мен е фатално важен не само защото това ще даде важна насока за евентуална промяна в обучението на секционните комисии, но и защото както знаем около тези недействителни гласове се спекулира често и не бих се учудил, ако за пореден път тази тема бъде използвана като опит за закриване на листите. Благодаря за вниманието.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря, господин Милоев.

Преди да дам думата за въпроси и за дискусия по доста наистина професионално изразените становища и мнения, аз не мога да не избягам от фактите, които са в живота, а те са, че все пак днес мисля, че изтича срокът за измененията или крайните предложения в така наречения общ законопроект за изборите - няма значение. Но какво исках да ви кажа?

Понеже господин Чаушев повдигна въпроса за самоподготовката, аз пък съм свидетел как в края на изборния ден към 18 ч. вече от секционните избирателни почнаха да осъществяват самоподготовка, четейки методическите указания на ЦИК как се попълват протоколите, за да улеснят работата си, което доста добре звучи - два часа преди края на изборния ден да почнеш да се запознаваш, е добре.

Свидетел съм и на други неща, когато член на СИК се караше на член на ОИК, който се опитваше да му обясни какви са правилата за гласуване на сегашните избори, а да не прилага правилата за гласуване от предишните избори. Само искам да наблегна.

Има предложение за промяна в обучителното звено, т.е. членът, който касае обучителното звено, да отпадне, че то се състои от членове на СИК??. Предполагам, че тази промяна ще мине и това ще отвори вратата за всички тези предложения, които сега бяха направени.

Но не знам – не съм врачка и не мога да гадая дали ще бъде прието предложението за машинно гласуване, ако някой го е чел. Ако бъде прието, това означава да се назначи отделно по още един експерт, който да отговаря само за преброяване и отчитане на гласовете, за сканирането на резултатите. За което си задавам въпроса: сега пък, ако го приемат, откъде ще търсим 12 000 човека, които да боравят с машинката, която ще сканира бюлетините и ще отчита резултата.

Думата е отворена за дискусии по направените изказвания.

Господин Пройчо Караиванов има думата.

ПРОЙЧО КАРАИВАНОВ: В бързината, за да вляза във времето, пропуснах да кажа един много важен момент. Като слушам господин депутата и господина там (извинявам се, че не им знам имената), излиза пак проблемът за обучението. Много малко хора знаят в тази държава, че когато Милошевич падна, ние бяхме тия, които обучавахме всичките тия наблюдатели на секционни

избирателни комисии по линията на „Ем Ди Ай“ за Сърбия и даже бяхме и консултанти, разхвърляни по различни градове.

Не мога да се примиря с момента, че имаме такъв потенциал в неправителствения сектор и господата управляващите, и господата министри, и господата инициативни да не използват този голям потенциал, който го има.

Защо се страхуват, че ще има вътре в ЦИК, ОИК и РИК такива представители на неправителствени организации? Защо се страхуват, че няма да могат да ги обучат тези хора, които ще стоят в секциите и т.н.? Това са 25 години, които ние имаме като стаж и ми е болно, защото другите, които ни признават, че ние сме действително хора, които можем да правим нещо много голямо в тази държава, ако тия, които от тях зависи, направят това, което ние им предлагаме. А това го предлагам къде ли не и за какво ли не и по какъв повод и т.н. Ни вопъл, ни стон.

Извинявам се за този тон, но крайно време е да не умуваме, а повече да действаме и повече да изискваме от нещата, които наистина могат да подобрят изборния процес в държавата ни. Благодаря ви.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря на господин Караиванов.

По поредност мисля да дам думата на Йорданка Бачева. Данче, представи се за протокола.

ЙОРДАНКА БАЧЕВА - Сдружение „Нова алтернатива“.

Аз ще бъда съвсем кратка в подкрепа на изказалите се преди мен. Абсолютно съм съгласна с всички.

Да продължа мисълта на члена на изборната комисия господин Чаушев, че е необходимо обучение по места и то незабавно, а не в последния момент, когато започне изборният процес. Какво имам предвид в предложението, което няколкократно сме го споделяли и предлагали, а по-голяма част от вас са го чули. Сега ще бъда малко по-ясна.

Нашето сдружение предлага обучение по места от членове на ЦИК на служители на общинската администрация, на които да бъде вменено в длъжностната характеристика, там където пише и допълнителни задачи, когато бъдат назначавани за общински служители, да се запознаят изцяло с изборния процес и с това, което вие преподавате. Те да бъдат в помощ на членовете на Централната избирателна комисия, защото действително няма как десетките хиляди участници в секционните избирателни комисии да бъдат напълно обучени. Ако в общинските администрации има хора, които са обучени с изискванията относно изготвянето на протоколите, попълването на протоколите, броенето и те от деня, в който започне създаването на секционните избирателни комисии и подаването на участниците в тези комисии, започнат тяхното обучение, процесът ще бъде облекчен.

Не знам дали бях ясна. Това не изисква допълнително публични средства, защото както казах в началото, ще бъде вменено в длъжностните характеристики на служителите в общинската администрация, съответно в отделите, които се занимават със служба „ГРАО“, „Правно-нормативна дейност“ и т.н.

Много съжалявам, че този форум не беше уважен от нито един представител на изпълнителната власт, за да чуе тези прекрасни изказвания. Надявам се, че стенограмата ще бъде качена на сайта на Централната избирателна комисия и да бъде прочетена от тях. Благодаря ви за вниманието.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря на госпожа Бачева.

Едно уточнение от госпожа Алексиева.

ПРЕДС. ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Отново с цел прецизиране днес на форума (не познавам лицето), но на форума дойде господин Стефан Илиев – парламентарен секретар на вицепремиера Томислав Дончев.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря за уточнението, но като гледам, сме в любимия познат тесен състав в момента.

ДОНЧО ПАЧИКОВ: Само искам да добавя малко, ако може.

Аз за втори път сигурно искам да благодаря на господин Чаушев, че подкрепи това, което говорим от дълго време по обучението и по допълнителните нови форми, аз се опитах да ги спомена. Не се знае колко съм бил изразителен.

След това по отношение на колежката: ако тези хора, които се занимават по места да седят и да помагат методически за изборния процес, са свързани с общината или с областта, те изпадат в зависимост от тези две институции по разбираеми причини. И не е ясно доколко могат да бъдат обективни, а не притиснати примерно през трудовия си договор. Това е просто мнение сега. Дали е вярно или не, също не искам нищо да кажа.

Да задам един такъв въпрос към всички. Според вас въвеждането на машинно и дистанционно, електронно или там каквото и да било гласуване дистанционно, би ли оскъпило изборния процес като цяло или би го направило и по-малко финанси ще бъдат необходими според вас? Дали ще стане по-скъпо или по-евтино? Това е много сериозен въпрос.

Нашите оценки показват, че при 50 % въвеждане на машинно и дистанционно гласуване, необходимите средства ще се намалят близо 50 %. Без да съм сигурен, това е само такава съвсем експертна оценка. Пък сега и вероятно част от опонирането по отношение на машинното и електронното гласуване е именно свързано с намаляването на общо необходимите финанси. Почти съм сигурен, че е така.

По отношение на тия средства, които могат да бъдат употребявани, аз много ви моля да ми повярвате на думи, защото много трудно е да ви го покажа практически. Пауърпойнт като технология е технология от преди 10-15 години. Защо? Защото, тя е

локално свързана, т.е. вие или трябва да ходите с вашия лаптоп, или с вашата флашка, или по някакъв такъв начин.

Има начини всичко това нещо да бъде направено онлайн, а вие когато работите с него, може да го употребявате в такива части, в които вие пожелаете. Може да давате публичен достъп до него или можете да давате достъп на лица, които вие посочите, чрез техните електронни адреси. Има такава технология. Забравете за пауърпойнт, тъй като ако ни слушат външни хора (тук вече няма такива), ще си помислят, че сме назад от технологиите.

Още едно изречение. Кой знае защо, когато говорим за обучение - дали механично, дали по някакви други причини споменаваме само СИК. Аз мисля, че РИК и ОИК също се нуждаят от подобна подкрепа по определен начин и считам, че това, че не ги споменаваме и тях (аз ги споменах тук в моето изказване) е просто въпрос на някаква инерция. Но това не означава, че тъй като са да речем следващо ниво, са на ниво. Те също са на ниво от преди.

Аз ще ви кажа, аз познавам конкретно председатели на РИК, ОИК и т.н., които са от последните 15 години. Това според мен е малко умора на материала. Това е много тежък процес според мен, все пак напрегнат и т.н., отговорен. Може би там също трябва да има някакво обновление и аз съм сигурен, че те също се нуждаят от такава административна подкрепа. Благодаря, извинявам се.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Малко поудължихте. Взехте си изказването.

Сега давам думата на госпожа Сидерова, тя беше по ред.

РУМЯНА СИДЕРОВА: Аз като ръководител на групата за методическите указания, се чувствам задължена да обърна и внимание на нашата аудитория, която си е наша аудитория, върху методическите указания и по-точно върху последните 10 страници от тези методически указания, които съдържат всичко това, което беше предложено в предшестващи изказвания. Разбира се, то може да бъде доразработено и направено в отделни книжки. А именно: ние сме извели във втората част на методическите указания съвсем

кратки указания какво се прави. Списък на действията на СИК в деня преди изборите. Всичко това е отразено кратко на принципа „прави едно, прави две, прави три“.

Страница 49 от последните методически указания на миналите избори на 25 октомври – „Действия на СИК в изборния ден: откриване; какво правят след отваряне на помещението; действия по допускане за гласуване и гласуване в изборите за общински съветници и кметове - също действията „прави едно, прави две, прави три“. След което има действия отделно по допускане за гласуване в националния референдум.

Следващата група въпроси е какво да се направи, когато... Тук също има развити въпроси, които макар и преповтарят тези примерно основни действия, когато възникват ситуации, при които комисията не знае как да действа или трябва бързо да реагира. И вместо да търси в по-големия обемен материал методически указания, може спокойно да се ориентират в тези кратки описания, които са на същия принцип „прави едно, прави две, прави три“, в ситуациите на особени групи избиратели, в ситуациите, ако не се е събрала цялата комисия и т.н.

И разбира се, сме извели в последните страници кога гласът е действителен и кога гласът е недействителен от една страна в изборите за общински съветници, в изборите за кметове – там изискванията за действителност-недействителност са общи и в трите вида избори за кметове, както и в националния референдум.

Тоест, тези къси форми ние сме ги направили. Не стигнахме до извода, че трябва с шарени човечета да ги рисуваме, защото Слава Богу, все още грамотни хора донякъде се назначават в комисиите.

Иначе, аз възприемам да има такива форми по-късички, трябва да има и за медиите - черпя опит от братски избирателни комисии, които са членове също на Асоциацията на централните избирателни комисии от Централна и Източна Европа. И може в тази посока - и така сме разговаряли в комисията, че ще действаме в

тази посока - да развиваме, но за нас дългата форма трябва да остане въпреки всичко. Защото един човек в комисията да я прочете ,все пак е от значение. Иначе кратките действия всичките ги имат как да правят.

И друга такава кратка форма без да се нарича методически указания, е самото съдържание на протоколите. Вие сте хора с опит по наблюдение на изборите и сте забелязали, че ние в сив растер във всеки един от протоколите сме описали действията как следват и как трябва да се направи контрола на вече вписаното в протокола, за да може да се попълни останалата част. Иначе и аз като изказаните тук мнения де леге ференда смятам, че част от съдържанието на протокола, но не само аз, това е също общо мнение в комисията, което не е свързано с изборния резултат и с действителността и недействителността на гласа, подаден от избирателя, може да се изведе в отделен документ, а не в протокола. Протоколът да стане по-кратък, по-ясен, по-лесен за попълване и от там вече и да се допускат по-малко грешки при попълването на протоколите и определянето на резултатите. Затова ще говоря, обаче, като дойде третият модул. Това е по отношение на методическите указания и затова исках да се включа.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря, госпожо Сидерова.

Давам думата на Стоил Стоилов.

СТОИЛ СТОИЛОВ: И аз съм избран консултант като господин Милоев.

С риск да вляза в конфликт с предварително определените ограничения на полето на тази дискусия, ще споделя моето мнение, че проблемът със секционните избирателни комисии е системен. Той не е въпрос само на качеството на обучението. Той е въпрос на подбора на секционните избирателни комисии, на конфликта, на тяхната лоялност.

Ако си послужим със сравнението на господин Чаушев, ЦИК се опитва да доведе коня до реката, но конят е собственост на

съответната политическа партия, която го е номинирала на квотните принципи на парламентарните и извънпарламентарните партии.

Този проблем съществува и той има минимум две негативни измерения. Първото е че подборът, не зависи от критерии, поставени от Централната изборителна комисия или от закон, а от симпатиите на партиите. И вторият проблем е, че по този начин партиите ползват едно преимущество на пропорционалността от предишни избори. Същото е по аналогия със субсидиите на политическите партии – големите, които са в парламента, имат много повече пари да харчат за новите избори.

В този смисъл считам, че Централната изборителна комисия трябва да се възползва от възможността, която Изборният кодекс дава да направи законодателни предложения, с които или да вкара квалификационни критерии, които партиите да съблюдават при номиниране на членовете на СИК, или да се върви в посока промяна на модела, по който се назначават секционните изборителни комисии – да се мине към пълната тяхна полупрофесионализация, ако трябва да използваме този термин.

Да не забравяме, че в парламента има 7 мандата, които са купени през назначаването на ЦИК. Членовете на ЦИК, разделени на тежестта на един мандат, правят плюс-минус 7 мандата. Като сложим застъпниците и представителите на политически партии, една парламентарна група от 15 - 17 депутати се избира от длъжностни лица в изборния процес. Това за мен е несправедливо. Това поставя партиите в неравностойно положение.

И разбира се, съгласен съм с всички тук коментари. Това би дало едно поле на неправителствените организации да организират избори, да организират обучения, би дало поле на висшите учебни заведения да направят някакви курсове по изборна администрация и т.н.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря, господин Стоилов.

РУМЯНА СИДЕРОВА: Съжалявам, за мен изразът „купени мандати чрез членовете на ЦИК“ най-малкото е обида, той е некоректен. Много ви моля, извинявайте, ние досега спазвахме добрия тон.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Госпожо Сидерова, членовете на СИК можем да го кажем, но наистина...

СТОИЛ СТОИЛОВ: Аз казах СИК, не ЦИК.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Добре, разбрахме. Все пак наистина има достатъчен на брой участници в изборния процес, които да изберат една парламентарна група наистина.

Бойко Никифоров последно, моля за краткост, и след това продължаваме към следващата част от панела ни, защото имаме все пак още трима участника. И господин Ивков, извинявайте.

БОЙКО НИКИФОРОВ: Ще бъда съвсем кратък. Аз съм от Обществен съвет за правосъдие.

Във връзка с обучението на секционни избирателни комисии много важно е не само, че тези хора отиват да изкарат някакъв курс, нещо да ги учат. Много важно е какво научават и как го прилагат в самия изборен ден. Аз искам само един факт да ви дам от изборите в Русе затова как са попълнени протоколите. Но всички попълнени протоколи почти във всички градове имат това състояние и това са сканираните копия на ЦИК - всеки може да ги погледне.

От 213 секции, 62 секции са с незавършено гласуване, няма отбелязан час на завършено гласуване. 7 въобще не са подписани, че са приключили изборите и т.н. Това са самостоятелни основания за отмяна на изборите, но както и да е. Става дума за тези хора, които отиват.

Някой от вас бил ли е на обучение на секционни избирателни комисии и да знаете какво става там? Ние бяхме миналата година. Миналата година на общинските избори в Русе бяхме. Основните въпроси бяха: кога ще си получим парите, кой ден да отидем, какви документи да попълним.

Когато ние поставихме въпроса как ще се брой - дали един член на СИК ще вади бюлетината или ще изсипват урната, тогава стана скандал и тези хора си тръгнаха от залата. Аз имам запис, ако иска някой в почивката, за две минутки ще ви дам да го видите.

Но мисълта ми е следната: тези хора след като се обучат, те трябва да положат един елементарен тест. На едно листче десет въпроса, ако иска в ръчичка да бъде с указанията да четете от тях и от там да попълни, но той трябва да знае, излизайки от обучението, как се отваря изборната кутия, че трябва да се напише писмен протокол за избор на един член, както е по указанията и което в нито една секция в България не е станало, и чак след това този човек да отиде да участва и да брой избори, защото това е власт. Това не е нещо нищожно.

Така че аз ви предлагам и от името на Обществения съвет за правосъдие да бъде въведен тест - съвсем елементарен, и хората които отидат на обучение, след това да си попълнят с едни квадратчета десет въпроса. Не е кой знае какво. Той сам да се сети, когато влезе в изборителната комисия и когато му кажат „абе, слушайте тук имаме да..“ Защото има такива случаи, ние сме били свидетели. Казват: на тази партия трябва да унищожим 5 гласа тук... Всичките се събират, защото от тази партия между членовете на СИК човек няма. Решават го веднага, кръстчето отгоре и заминават. Но когато той е попълнил теста, той ще каже: чакайте, там ми казаха, че няма да изсипваме урната - и това няма да се случи.

Благодаря ви. Предложението ми е за тест.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря, господин Никифоров.

Господин Ивков, имате думата.

ИВАЙЛО ИВКОВ: Първо, по изказването на господин Дончо Пачиков. Той го обяви като изказване на тема „Оптимизация на изборния календар“. Аз мислех, че ще се обсъждат надълго и нашироко, а и в детайли и ще можем да извлечем и ние поуки -

Централната избирателна комисия, нещо по хронограмите. Оказа се, че други са насоките. Започнахме с недействителните гласове.

Когато говорите за недействителни гласове, считам че следва да отчитате обаче: на последните избори имаме референдум и местни избори ведно, имаме два избирателни списъка. Много хора не искат да гласуват за референдума, искат за местните избори. И обратното - не искат за местните избори, искат за референдума. Ето ви едно нещо, заради което имаш завишен процент на недействителните гласове.

Второ нещо: много хора в България с оглед на честата смяна на чипа - в последните три години ние сменихме като национална политика и стратегия сигурно три пъти чипа от така наречените най-нови времена: изключително разочарование от политическата класа, недоверие в политическата система. Това са причини, които не може да преодолее изборната администрация. Трябва да се отчитат.

Трето, аз не считам, че няма значение - искам по-мекичко да го кажа, но нямаме много време, за да мисля за това. Тоест, много маси от неграмотни хора, откровени неграмотници, биват тикани към изборните урни и вие го знаете и знаете и от кого. Така че е нормално да има недействителни гласове, нормално е. Хубаво е, че те се отчитат. Това значи, че все пак имаме изборна администрация, която работи, колкото и да е ниско нивото на секционните избирателни комисии. То също си има обективните причини - те работят под контрола на общински, районни комисии и на нас като централен орган.

Да не говорим, че не е вярно това, че „Информационно обслужване“ АД дава резултати от избори и прави всичко. Всичко е под контрола на Централната избирателна комисия дотам докъдето може. А никъде няма идеален свят и 100 % честни избори, включително и във Великобритания, включително и в Съединените американски щати - страни които за други неща са за пример, особено сега.

По отношение на подготовката на изборите - 180 дни. Че на нас към изборния ден вече ще ни е писнало от това. Няма такова нещо, не е нужно. Нужно е да се направи календарът и законът според мен по-добър, така щото да не ни се налага за 5 дни да регистрираме 265 общински избирателни комисии, с всичките необходими положителни процедурни предпоставки за това, елементи, които те трябва да изпълнят и с всичките различни становища при споровете между политическите сили в самата ЦИК.

Вие гледате нашите заседания и знаете на какво сме подложени и на какво се подлагаме един друг. Извън скоби трябваше да започна с това, че моето изказване тук, -използвам тази Кръгла маса и тия теми и се радвам, че мога да взема участие - изобщо не ангажира Централната избирателна комисия като институция. Тук сме, за да си кажем, няма лошо да спорим и членове на ЦИК дори по някои теми, според мен, за да се роди истината в тези събития.

По-нататък, защото дадохме повече изказвания и аз ги следях с интерес. Аз съм изключително учуден и тук от всеобщото мнение, почти не чух изказващ, който да не говори за сертифициране, че чак се говори за сертифициране на съдии, че чак колегата, аз съжалявам че я няма – съдийка, каза че това е абсолютно необходимо.

Това е абсолютен парадокс. Как ще сертифицираш съдия и кой ще сертифицира съдията? Казвам ви една необорима презумпция: съдът знае закона, дори и съдът да не знае закона... Съдът знае закона и няма кой да сертифицира съдии. Три дни били малко да мотивираш решение.

Нито имат заетостта на Централната избирателна комисия и сигналите и жалбите, с които биваме затрупвани и които трябва да обсъдим - забележете 20 човека, а не в едноличен или в тричленен състав на колеги, които работят от години заедно.

Ние трябва първо да го обсъдим, да се докладва и пак успяваме като цяло с тези срокове. Значи не е невъзможно. За

съдиите се предполага, че в тази област са едно над нас като капацитет – съдът. Да не говорим за Върховния административен съд, където между впрочем си има едно Четвърто отделение,, което си гледа споровете и взема доста правилни и мъдри решения, по мои наблюдения, макар че не съм никои да оценявам съда.

Що се касае до въпроса на колегата Цонева и лапсус лингвата, която казвате, че само вие видяхте. Да, май само вие я видяхте, защото колегата каза, че видиш ли, множеството недействителни гласове били, защото за една партия се давали много преференции. Такъв глас не е недействителен, първо. Това беше изказването. Ако се имаше предвид лапсус и грешка ляво-дясно, то тогава не би било в този смисъл изказването.

Така че какъвто и да е сертификат, ако ти не си запознат със закона, с материята, със спецификата и не отсъждаш само по своята воля и по закона, няма да ти помогне да го правиш. Абсолютно съм против сертифицирането за съдиите.

Що се касае до другото, също съм противник, но то е отделна тема. Считаю, че ще доведе само облагодетелстване за сертифициращите, няма да има и кого да сертифицират и ще имаме допълнителни проблеми. Това трябва много детайлно да се обясни.

Петте минути изтекоха точно в момента, но имам още малко, защото имаше повече изказвания.

Колегата Николов – състав, изисквания и обучения на СИК. Вижте, това е с което разполагаме, такъв е Кодексът, политическите партии посочват. Ние не можем да обучаваме кандидат-космонавти, без да знаем дали изобщо ще пращаме космонавт. Не може ние да обучаваме. Ако не - дайте да го направим в някакво специално училище да се обучават всички български деца, за да бъдат членове на секционни комисии. Има много по-необучени в цял свят. Просто хората имат повече доверие в системата, просто по-леко и по-лежерно протичат нещата. Хората гласуват по пощата, хората гласуват на плажа, в пощенската кутия, хората някъде имат право като харесват много някой, и два пъти да гласуват.

Как се отчитат гласовете? Навсякъде стават грешки. Нямаме първо доверие, второ имаме страхотно текучество навън на наши мозъци и средно интелигентни хора, включително. Половината Павликени е в Майорка, примерно. Няма кой да бъде в секционните избирателни комисии. Страхувам се, че макар и да сте прави, макар да имате опита, рисувате един идеален, неосъществим свят.

Считам настоящата система за що-годе добра, която може да се подобри на тази база, която имаме. Законът казва, че ЦИК обучава. Няма какво да обсъждаме кой друг може да обучава. Когато законът каже друго, друг ще обучава.

И имам и още теми, но не искам да стигам до 10 минути, може би по-нататък, ако остане време, ще взема отношение. Но имаше така доста..., което е хубаво между другото. Аз дойдох тук да чуя упреци към ЦИК, да си сверя часовника, да видя един страничен поглед и с това завършвам, но критиките, които в последното изказване бяха, някак си са ми във въздуха. Не ми бяха аргументирани, затова няма да взема отношение. Не ги приемам просто.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря, господин Ивков.

Да поема вината в качеството си на най-лошото водене и модерирание на оживената дискусия. За съжаление, няма да може да се справим в обявеното време и ще трябва да си отнемем от почивката. И преди да дам думата на Антоанета Цонева да продължи със следващата ни дискусия давам думата на госпожа Алексиева.

ПРЕДС. ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Уважаеми дами и господа, нямах намерение да се включа, но господин Ивков ме провокира. |Включвам се, за да кажа две неща.

В Централната избирателна комисия има ярко изявени личности със собствено мнение и позиция и ето тук ние видяхме вече по какъв начин дебатираме и в самата зала на Централната избирателна комисия. Взимам повод от това, за да кажа, че лично аз

чух много конструктивни предложения, които само биха подпомогнали по-добрата организация на процеса по обучение. Тях и записях, тях ще имам и в предвид и ще се постарая да ги поставя на дневния ред на Централната изборителна комисия. Един-два нюанса искам да дам.

Първо, официалната позиция на Централната изборителна комисия относно работата на обучителното звено и извършването на обучение, е дадена в нашия доклад с анализ на произведените избори през 2014 г. Този доклад, който е внесен в Народното събрание, е публикуван на интернет страницата на Централната изборителна комисия и тази позиция ще бъде включена и в предстоящия за внасяне доклад за произведените през 2015 г. общи местни избори и национален референдум.

И втория нюанс по отношение на обучението. Всички имаме много добри намерения, да, ние трябва да си даваме сметка за реалностите, като измежду тези реалности е и това, че независимо че Централната изборителна комисия е постоянно действащ орган, то в сроковете, предвидени в Изборния кодекс от една страна и от друга страна съобразно и разбирането на Върховния административен съд, макар и по конкретен казус, ние не сме в състояние да извършваме редица действия преди издаване на Указа на президента за насрочване на избори. Говоря за изборите, които се насрочват с Указ на президента. Това е единият ми нюанс.

И вторият: по-скоро искам да изведа, че продължавайки изказани тук становища, че провеждане на обучение постоянно, при постоянно действащ орган наистина е много добра идея, която ние имаме, тревогата ни е за субекта, който обучаваме. Просто го подчертавам още веднъж. Благодаря и мисля, че..

ИВЕЛИН НИКОЛОВ: Едно изречение преди госпожа Цонева да почне във връзка, с това което се каза.

Първо, да кажа на господин Чаушев и на госпожа Сидерова, че сме готови да предложим сътрудничество, в което тези проблеми

за които говорихте - и групиране, и участие, и мотивация и т.н. имаме начини да търсим решение за сътрудничество.

И второ, когато имате желание да направите дискусия, може само в ЦИК да я направите, поне помислете за обърнатата идея, изцяло обърнато на всичко, което говорихме дотук, но то е въпрос на законодателство: да задължим партиите да се обучават, а ЦИК да сертифицира. Тъкмо никой няма да печели от тази работа. И тогава той да влиза в секционната комисия.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря, господин Николов.

Най-накрая давам думата на госпожа Цонева да премине към следващата тема.

АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Аз съм доста раздвоена какво да направя. На практика имам две презентации и се чудя коя от двете да използвам с оглед контекста на дискусията, обаче сега ще се опитам две в едно да ги направя. Искам да се справя и с времето, и с това да комбинирам нещата две в едно.

За мен беше много важно, а и мисля че за тази - не знам дали ще влизаме в дискусия с оглед ограниченията... Все пак на констатираните проблеми в организацията на изборния процес - говорим точно в рамките на темата, по която трябва да говоря и аз, преди изборите, по време на изборите и след изборния ден.

Аз се опитах да прегледам законопроекта, който в момента е на второ четене и да се опитам да разбера в него как са адресирани съществуващите проблеми, които сме установили и ние като наблюдатели, и като членове на Обществения съвет сме обсъждали и сме представяли становища по тях. И разбира се и вие като Централна избирателна комисия.

Защото каквото и да говорим днес, това което ще се приеме, е това което има в момента в Правната комисия. То разбира се ще бъде редуцирано, може би малко дооформено, но в крайна сметка има едни предложения и на базата на тях ще се взимат решения. И

нищо повече, което е много, много извън тях, няма да може да бъде вкарвано от тук насетне, тъй като срокът за предложения между първо и второ четене изтича на 15 април. Пък и все пак там има ограничения, не могат да се вкарват изцяло нови текстове - те трябва да са свързани с това, което към момента вече има.

Както знаете, бяха одобрени 11 законопроекта. В момента има вече обединен законопроект, който е от 70 страници. Разбира се, това което ще предложи в момента, е много, много редуцираните предложения, свързани с организацията само, а и понеже те са от различни законопроекти, някои от тях може да не изглеждат кохерентно, но според мен е интересно да се види законодателят в каква посока отива.

Основният акцент разбира се в предложенията, е насочен върху правилното отчитане на резултата. 2/3 от предложенията са свързани с различни идеи в тази посока. Защо отбелязвам машинното гласуване за президентските избори? Защото в момента действащият Изборен кодекс предвижда, че на президентските избори трябва да има до 500 секции с машини. Обаче предложенията, които сега са направени, са в посока на много силно увеличаване на броя на тези секции – 5000, 6000 секции или не по-малко от половината, но всичко се движи между 5000 и 6000, т.е. това ще бъде голямо предизвикателство, ако такива текстове бъдат приети, защото практически половината изборни секции трябва да бъдат заредени с машини, което означава обучение на администрацията и т.н. Това е важен елемент, защото пряко ни засяга всички нас с оглед предстоящите президентски избори, пак казвам, зависи какво ще бъде прието.

Силен акцент има върху и тук беше подчертано и от колегите, върху машинното броене, което пак е свързано с отчитането на резултата, което предвижда специални технически помощници, които да бъдат назначени към всяка една секционна комисия. Те не са членове на комисията, но трябва да гарантират, че

може да се работи с този скенер или каквото устройство там се предложи, за да бъде броен резултатът машинно.

И ново изискване към изборната бюлетина - тя да е машинно читаема, което е допълнително изискване, за да може да бъде обработвана от машини.

Много интересно предложение, което не знам какво бъдеще има, е това да бъде назначаван по един допълнителен член във всички нива на комисиите – РИК, ОИК и СИК, който не е посочван от партиите.

КАМЕЛИЯ НЕЙКОВА: Моите уважения към презентацията на госпожа Цонева, но аз имам едно предложение: да се придържаме към темата „Организация на изборния ден“, който е в програмата на Кръглата маса, и ако остане време в края, тогава да говорим извън посочените теми.

РОСИЦА МАТЕВА: Само едно допълнение. На съвместното заседание с Обществения съвет се разбрахме, че законопроекта няма да обсъждаме на Кръглата маса.

МОДЕРАТОР АНТОАНЕТА ЦОНЕВА: Аз мисля, че не правя обсъждане на законопроекта, но ако искате, мога да спра и да мина към излагането на проблеми, които засягат организацията и просто към едни констатации. Докато моята идея беше да ви предложи презентация, която е свързана с това какви решения се предлагат, а не да ги обсъждаме или да ги... Абсолютно неутрално е това представяне, то не съдържа оценки в себе си. След като говорим за това, че основните проблеми са свързани с капацитета на секционните избирателни комисии, сигурно има значение какво предлага законодателят. Но добре, ако това създава някакъв проблем, аз спирам с това изложение и ще ви предложи следното.

Основните проблеми, които ние отчетохме по време на местните избори и протичането на референдума, бяха следните:

По отношение на избирателните списъци – това, че избирателите трябваше да получават всички бюлетини наведнъж по отношение на местните избори, а пък отделно знаете проблема,

свързан с бюлетината за референдум. По отношение на местните избори доведе до това, че избирателният списък не позволяваше да се отбелязва избирателят, ако е взел бюлетини по-малко от тези, които са му дадени, или пък е отказал да гласува за определен вид избор. Избирателният списък не позволяваше да се отбележи той в кой избор е участвал. И това създаде голям проблем в някои секции: защо има повече или по-малко подписи, а пък повече или по-малко бюлетини.

Това е свързано и с белите бюлетини. Някой не иска да участва в определен избор, да речем има четири вида избори, но той получава закуп всички бюлетини, след което пък не участва в избора на една или друга позиция на местните избори. Тогава и самият Обществен съвет направи такава препоръка между първи и втори тур, там където щяха да се провеждат такива избори, повече от един, да има такава реакция. Но разбира се това беше много трудно, защото избирателният списък е такъв какъвто е. Там има място за един подпис, без значение в кой вид избор си участвал.

По отношение на бюлетините проблемът, който беше отчетен и се наблюдава, знаете бюлетините в България са много силно защитени. Имат стойността на ценна книга, но в същото време секционните избирателни комисии не отчитат значението на различните реквизити на бюлетината. Това че тя се разпластява предварително, това че не се сравнява номерът в единия и в другия край дали тя е идентична. И всякакви неща, свързани с тази много сложна бюлетина, за която практически секционните комисии отказват да разберат нейното значение.

И виждам, че Даниел ме гледа, защото заедно обикаляхме и отчитяхме такъв тип проблеми. След като вече е разпластена веднъж бюлетината, какво търсиш, как можеш да сравняваш номера на кочана с номера в ъгъла? Наистина секционните избирателни комисии не разбират значението на тези елементи на защита на бюлетината, което също беше отчетено като сериозен проблем. Тоест, тези гаранции, които толкова сложна бюлетина, толкова

скъпа, отпечатвана от Българска народна банка и т.н., в един момент се оказва, че в самия процес това има толкова малко значение, да не кажа клонящо почти към нула, по отношение на нейната защита.

По отношение на техниката и консумативите бяха установени отново проблеми на някои места. Това е по сведения на организации, които са наблюдавали - копирна техника, тонери в недостатъчно количество и т.н. Между другото, точно заради това си направих труда да направя това сравнение. Има ново предложение в Изборния кодекс, да бъдат определяни точно конкретни лица от органите на власт, които отговарят за техническото осигуряване, за да могат да бъдат избягвани тези проблеми, които винаги изникват, особено на местни избори.

Информационни материали пред изборните секции. Особено сериозен проблем имаше с материали, свързани с референдума. На някои от местата липсваше информационният лист, който трябваше да стои пред изборната секция. На въпроса ни защо той липсва, отговорите бяха различни – „общинската комисия не е получила достатъчно“ или пък „секционните комисии не са получили такива информационни листи“, но така или иначе такава информация на някои от местата липсваше, за което са подадени сигнали.

Сериозният проблем, споменах го преди малко, за подаването на тази бюлетина по време на референдума, знаете че е ад хок. В рамките на изборния ден се взе специално решение, за да могат да бъдат коригирани практиките, които всички наблюдатели и гражданите установиха в секционните комисии. Там възникна следният проблем, че решението на ЦИК не можа да стигне до края на изборния ден до секционните комисии на някои места. Причините заради това бяха много и различни, но това че сайтът не работеше, това че общинската комисия трябва да получи решението и да го разпространи до съответните секционни комисии, създаде сериозен проблем. Ние бяхме на терен и установихме това, че за това решение просто до края на изборния ден на определени места секционните комисии не бяха уведомени, информацията не беше

стигнала до тях и те продължаваха да процедурат така, както са решили - или да има две изборни стаички, или да питат за тази бюлетина и т.н. Нещо, което според нас създаде едно от най-сериозните напрежения в изборния ден. Имаше много насищане със сигнали в тази посока, и това пак е свързано с обучението на самите секционни избирателни комисии и техния капацитет да прилагат правилата. И затова исках да кажа какви предложения се правят по отношение на тях, включително и изискване да има образователен ценз. В комисиите да не се назначават хора, които не са със средно образование или поне средно образование да има за ръководството на комисията, а другите да са поне с основно такова.

Други сигнали, които сме обобщавали - жалбите и сигналите до общинските избирателни комисии. Липсва общ стандарт как реагира всяка ОИК, когато получава такива сигнали. Ние не получаваме обратна връзка като наблюдатели какво се случва с тези сигнали, макар че ги пишем, изпращаме и т.н. Понякога не ги откриваме в тези регистри и не можем да имаме обратна връзка за усилието, което правим.

В този смисъл е и предложението ОИК и РИК да имат правилници, които Централната избирателна комисия да одобрява, което би могло в тези правилници малко повече да изчисти процедурата, в която те действат, когато разглеждат жалби и сигнали.

Продължителност на изборния ден - на някои от местата беше констатирано, че изборният ден приключи много по-късно от изискването на закона, някъде в 21,30 ч., някъде в 22,00 ч. поради струпване на хора, въпреки че изискването е не по-късно от 20,00 ч. В тази връзка има и предложение за удължаване на изборния ден поне с един час.

По отношение на действителността на бюлетините няма да говоря. Тук се говори много в тази посока. Ние отидохме да гледаме отваряне на чували в изборни секции. Кюстендилският административен съд ни позволи да гледаме процедурата, която

правиха вещите лица и сме присъствали на отваряне на такива чували.

Има различни причини за недействителност, не е само че бюлетините са бели, не само че има различен тип отбелязвания. Трябва да ви кажа, че една с една секциите не съвпадаха по начина, по който като статистика и пропорция се разполагаха недействителните бюлетини. Много зависи от демографията, от образователния ценз, от много неща, защото те просто не си приличаха помежду си. Това са секции в една и съща община. Въпреки това обаче има различен характер на процента на недействителни бюлетини един път, и различни причини, които установиха вещите лица, така че много е трудно да се направи някакво в момента заключение каква е причината. Трябва просто да има ясна методология, за да можем да имаме съгласие по това на какво се дължи този висок брой недействителни бюлетини.

Разбира се, три бяха нещата в изборния ден – проблемът с бюлетината за референдума, спирането на сайтовете, което беше безпрецедентно - досега на български избори такова нещо не се беше случвало. Не е имало и такава кибератака от такъв мащаб.

И третият срыв дойде след предаването на изборните книжа в София, така наречената заложническа криза. Това не е ново, това се случи и на предните местни избори. В тази връзка има предложения да се увеличи значително съставът на общинската избирателна комисия в София. Даже има предложения да е 61 души, да е 50 души дори. Какво ще реши законодателят, предстои да видим. Както и предложения за увеличаване на броя на членовете на РИК-овете, например до 21 човека в райони, където са до 10 мандата. Това мисля, че са реакции на законодателя, свързани именно с тези избори. С това смятам да приключа.

По отношение на атаката към сайтовете, за огромно съжаление, до момента няма никаква публична информация за това какви са резултатите от разследване, дали такова разследване се води, какъв е източникът на тази атака. И може би вие предстои да

кажете как ще се защитите на следващ етап от подобна интервенция. Защото се оказва, че е много критично, когато едновременно спрат всички сайтове, които предоставят услуги в изборния ден. Едно, че това срива доверието в процеса; създава условия за страхотни атаки от страна на недобронамерени медии към самия процес и като цяло институционалната убеденост, че тези избори могат да произведат някакъв резултат, който да бъде отчетен добре.

Аз лично наблюдавам избори повече от 10 години и мога да говоря за това, че все пак изборният резултат в България е такъв какъвто е. Твърде много митове има в публичното пространство върху това, че изборите не се отчитат правилно. Потвърждение за това беше 2013 г., когато знаете, че за първи път българските политически партии направиха някаква странна коалиция по интереси. Поканиха външна агенция, която направи паралелно преброяване, след което никой не оспори нито нейните резултати - те бяха релевантни спрямо резултатите, които беше отчетла и Централната избирателна комисия. Така че това в общи линии е моето мнение по отношение на това колко правилен и колко неправилен е резултатът. Не в това е проблемът - проблемът е в ниското доверие. Когато избирателите не вярват в изборния процес и в институциите, те не вярват и в самия резултат. Благодаря.

МОДЕРАТОР ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря на госпожа Цонева.

Колеги, с риск да бъда обявен за най-лошия и най-омразния модератор, имам да ви кажа, че 5 минути след края на сесията ни във времето на почивката, остават още двама участници, които имат да взимат думата в този панел – госпожа Мусорлиева и господин Пенев.

МАРИЯ МУСОРЛИЕВА: Уважаеми колеги, две радостни новини. Първо ние сме обединили презентацията ни с колегата Пенев. Ще я представя аз съвсем накратко и ще маркирам според

мен и малко по-ведро някои неща, които ни направиха впечатление въобще за изборния ден.

Минали сме през целия труд, денонощното стоене, обучения, бюлетини - всяка сме потвърждавали в последните избори по телефона за всяко място, така, така, и всички прожектори на световната общност и на Европа, защото когато държава от Европейския съюз прави избори, винаги всички прожектори са се събрали.

Идва изборният ден и всички прожектори се съсредоточават наистина с едно изречение, първо, на секционните избирателни комисии, които са 70 000 -80 000 човека, както каза и колегата Чаушев, за които - забележете - по чл. 95 от Изборния кодекс има две изисквания. А именно: да могат да вземат участие в съответния вид избор и да владеят български език. Това са изискванията към секционните избирателни комисии.

И вече когато загледате правомощията им, говорим по закон (за сега съществуващия закон) правомощия, които са в чл. 99 и чл. 100, ще видите как на тези хорица с толкова занижени изисквания към тях (сега няма да коментирам дали това е умишлено или не), към тези хора има толкова много желаня, правомощия, упълномощавания и законът им дава толкова права. Като се започне: те да отворят помещението, да се грижат за организацията, да взимат решения във връзка с жалби, попълване на тежките протоколи, преценка на недействителните гласове и т.н. На всички е ясно какво се съсредоточава в тези хора.

На второ място, нито Централната избирателна комисия в какъвто и да е състав, тъй като съм била в три поредни комисии, не може нито един състав на Централната избирателна комисия и Обществения съвет сега с нас заедно, не може да знае какво се мъдри в нечии кабинети и в нечии централи. Въобще не говоря само за партийни централи. Значи ние си гледаме нещата по закон, това което ние трябва да свършим съвестно, както и сега на тази

конференция, а какво и как се мисли на други места, ние няма как да знаем.

На следващо място, аз се учудвам, че толкова добре подготвени организации и неправителствени като вашите, с толкова добре подготвени наблюдатели не засегнаха въпроса за това, че са много занижени изискванията и за регистрация на наблюдатели въобще, а именно знаете, че на фона на това, което вие правите като подготовка на наблюдателите, при нас се регистрираха никому неизвестни неправителствени организации с хиляди, хиляди - ще смея да го нарека - псевдо наблюдатели, част от които даже не знаеха, че са в такива списъци.

Само маркирам. Аз ви обещах само да маркирам проблемите, за да не ставам досадна.

На трето място, в самия изборен ден знаете, че така или иначе медиите имат много съществен дял в това, което се случва в съответната неделя. И ако ние с вас имаме за цел да намаляваме напрежението в цялата страна и да спазваме всички законоустановени норми по управление и по провеждане на изборния процес, струва ми се, че по принцип медиите нямат за цел това. Напротив, имат за цел да привлекат внимание, напрежение и т.н.

Без да имам нищо, ще ви моля наистина да не смятате, че давам за пример нещо от последните избори - само хипотетично ви казвам, че никой от нас не е застрахован, примерно която и да е медия, ей тук да си сформира... Примерно, правим ние тук, заседава да речем Централната избирателна комисия или се предават протоколи - няма никакво значение. Една камера ме дава мен, примерно, аз изведнъж изпадам в нещо, почвам да ви рисувам с червилото си нещо... Това нещо директно минава на екрана на телевизията и никой не знае какво е снимано, как е снимано и как се обработва мнението. Говоря без познати лица и герои. Казвам по принцип, че трябва да има много сериозна регулация също на медиите в изборния ден.

На следващо място. Този момент, в който наблюдатели, застъпници могат да получат копия от протоколите. Много тежка процедура, може да се помисли за нейното опростяване, защото в този момент комисиите са много изнервени. Наистина са брили купчинки и т.н. Знаете, много тежки неща има към тях, и изведнъж всички искат да получат това подпечатано, подписано – момент, който наистина може да бъде така частично облекчен или дори и в някаква степен поспестен.

Предаване на протоколите в общинската изборителна комисия - чл. 444 и следващи от Изборния кодекс. Много трябва да се мисли според мен върху тези членове, но за съжаление няма никой представител от Комисията по правни въпроси, от законодателя, за да можем все пак да предложим някакви нормални процедури, но и те вече се обсъждат, доколкото знам и аз се запознах с предложенията.

Още нещо като препоръка към неправителствените организации. Нещо, което ми се струва също - с най-добро чувство го казвам към вас, че ви убягва. Навсякъде по места, особено в следващите тежки местни избори, защото местните избори от тук нататък ще бъдат все тежки по мое виждане... Не само по мое виждане, а и по мнение на специалисти.

Вие можете предварително да искате цялата схема на зали, на входове, на изходи, на всичко – организацията на съответните ОИК по места, и бихте свършили много добра работа, защото бихте предотвратили най-вероятно разни ходове, които може би се мислят някъде и по някакъв начин. Защото наистина никой предварително няма да ви спре, разбира се, това се отнася и за Централната изборителна комисия, независимо че ние вече има пример за това, че бяхме спрени. Но вас като неправителствени организации ми се струва, че никой няма да ви спре и ще бъдете запознати изцяло с организацията на ОИК по места. Говоря в чисто материално-техническо отношение, като организация на съответните зали с входове и изходи и т.н.

И чл. 447 от сега действащия, всъщност единственият действащ в момента Изборен кодекс, въз основа на данните от протоколите на СИК, ОИК отчита резултатите от гласуването в изборния район и съставя протоколи за всеки вид избор. Ето ви моментът, който е наблюдаван от целия свят. Моментът фактически на формиране на властта от суверена – народа.

И отново го съпоставяме със занижените изисквания към членовете на СИК, с наблюдателите, които не коментирам, вашите подготвени наблюдатели, които не знаят какво наблюдават често пъти и може да са с други цели, а не такива на наблюдение.

И не на последно място искам да подчертая следното: само който не работи, той не греши, но на цялото общество още веднъж следва да стане ясно, че всички участници във форума можем да говорим, да спорим, да обсъждаме, но докато наблюдаваното като проблеми от нас не получи ясна кодификация, включително и отварям скоби обучително звено, да, ама то трябва да се разработи в закона - какво представлява, как представлява, каква администрация, какво, що нали, няма как да се стигне до справедливостта, за която ние всички толкова много бленуваме и желаем. И абсолютно считам, че всички в тази зала го искаме, защото най-важното за един кодекс или закон е той да бъде справедлив. Благодаря ви за вниманието.

ДАНИЕЛ СТОЯНОВ: Благодаря на всички участници до момента.

Съжалявам, но обявявам 15-минутна почивка, а ако имаме дискусии и по тези въпроси, ще поставим тези проблеми след това. Благодаря ви.

Стенограф:

Цвета Минева

(След кафе-паузата)

III панел: Отчитане на резултатите

Модератор: Ивилина Алексиева (ЦИК)

Избирателни списъци – Стефан Манов (ОС)

Проблеми и възможни решения при отчитане на изборните резултати - Ваня Нушева (д-р Ваня Кашукеева-Нушева, Асоциация „Прозрачност без граници”)

Въвеждане на резултатите – от ръчно преброяване, от машинно гласуване; повторно въвеждане на резултатите – Стоил Цицелков/Румяна Дечева (Европейско общество за защита на човешките права – България – ADHR-BG)

Отчитане на резултатите – Румяна Сидерова (ЦИК)

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Уважаеми дами и господа, петте минути толеранс изтекоха. Започваме третия модул – „Отчитане на резултатите”. В този модул ще чуем няколко презентации на лица, които не можаха да присъстват физически днес на тази кръгла маса, но пък изпратиха свои презентации.

Така че преминавам директно към първата тема от този трети модул, свързан с избирателните списъци. Презентацията е от господин Стефан Манов, член на Обществения съвет.

СТЕФАН МАНОВ: Позволете да ви представя темата за избирателните списъци. Позволете ми най-напред да благодаря на колегите от Обществения съвет за тяхното доверие. Те ме приеха преди няколко седмици за асоцииран член. Искам да благодаря и на Централната избирателна комисия за съдействието по организирането на тази съвместна кръгла маса. Специални благодарности и към председателя госпожа Ивилина Алексиева, която направи възможно дистанционното участие в заседанията на Обществения съвет. Вероятно вече е анонсирано от модератора, че аз живея във Франция така че това е начин не само за българските

граждани извън страната, но и за колегите от провинцията да се включат по-активно в работата на Обществения съвет.

Искам специално да благодаря на неговия председател, както и на неговите двама заместник-председатели госпожа Дечева, господин Пачиков и госпожа Гологанова, които много активно работиха през последните седмици по осъществяването на това дистанционно участие и по реализирането на тази кръгла маса.

Колеги, позволете ми най-напред да кажа две думи относно проблематиката за изборителните списъци, върху какво ще акцентирам в това кратко експозе. Колеги, знаете от години в публичното пространство малко преди избори, а и по-общо се коментира темата за адекватността на изборителните списъци в страната, като често се използват едни поетични определения, като фантоми и мъртви души, които имало в изборителните списъци. Посочват се някои числови данни, които наистина предизвикват въпроси „Защо?“.

Както вероятно повечето от вас знаят, според данните на Националния статистически институт към края на 2011 г. – тогава беше преброяването – в страната живеят около 7 млн. 300 хил. български граждани, от които над 18 години, тоест пълнолетни са 6 млн. 145 хил. души. В същия момент в изборителните списъци тогава, есента 2011 г. за президентските избори, са включени 6 млн. 900 хиляди избиратели. По-скоро, на изборите за парламент през 2014 г. в изборителните списъци са включени 6 млн. 931 хиляди избиратели. Действително оказва се, че има разлика от близо 800 хиляди записани между пълнолетното население, живеещо в страната, и избирателите в изборителните списъци.

Нека посочим също така, че по данни на Министерството на вътрешните работи, предоставени през септември 2014 г. на участниците в Гражданския борд за свободни и прозрачни избори, към тази дата броят живи български граждани над 18 години, които са имали издадена лична карта или паспорт, или притежават от онези старите, зелени паспорти за лицата, родени преди 1931 г., е 6

млн. 944 хиляди души. Виждаме, че това число не е далече от броя избиратели, включени в избирателните списъци. Защо от една страна, имаме 6 млн. 150 хиляди пълнолетни в страната, а от друга – над 6 млн. 900 хиляди избиратели? Колеги, разбираме веднага, че доколкото избирателните списъци се съставят по постоянен адрес, то всички български граждани, където и да живеят, във или извън страната, след като имат постоянен адрес, а той е винаги в страната, ще бъдат включени в избирателните списъци в секцията им в страната по постоянен адрес. Ето тук е разковничето за тези 800 хиляди записи на пълнолетни български граждани, които не са в страната. Затова в избирателните списъци има над 6 млн. 900 хиляди, докато пълнолетното население е 6 млн. 100 хиляди, да кажем. Няма фантоми, колеги, и няма мъртви души, това са българските граждани с избирателни права, живеещи извън страната, трайно установили се или временно пребиваващи там.

Тоест въпросът е как ние да урегулируме въпроса с избирателните списъци в страната така, че те да дават доверие в изборния процес и тези 800 хиляди записа да не бъдат експлоатирани в смисъл най-вече в публичното пространство като плашило за възможни фалшификации и манипулации в изборния процес и за изборните резултати, как да урегулируме този въпрос, без да лишим българските граждани, нито един от тях от избирателни права и спазим, така да се каже традициите на българската избирателна система всеки гражданин с избирателно право да е вписан в избирателен списък. Така или иначе въпросът с тези записи, доколкото той циркулира в публичното пространство, създава едно недоверие, създава една подозрителност, която не култивира съответната подкрепа за изборния резултат. В този смисъл този въпрос трябва да бъде решен.

Колеги, как да направим така, че да намерим разумен баланс между параметрите на задачата относно избирателните списъци, а именно получаване на адекватни избирателни списъци в страната, гарантиране на изборното право на всички български граждани и

спазване на препоръките на Венецианската комисия? Колеги, аз не съм на мнение, че активната регистрация е правилният подход, защото тя крие доста големи рискове за изборителните права на българските граждани. Смятам, че ние трябва да използваме уникалността на българския регистър на населението, който предвижда два адреса – постоянен и настоящ, и да динамизираме института на настоящия адрес, като създадем постоянни изборителни списъци за българските граждани извън страната. Това е решението, което е балансирано и достатъчно ефективно и ефикасно, за да бъде решен въпросът както с адекватността на изборителните списъци в страната, така и с изборителния процес извън страната.

Няколко числа. Българските граждани, трайно пребиваващи извън страната, са около 1 млн. 250 хиляди души. По данни на Главна дирекция „ГРАО” в регистъра на население то са декларирали своя настоящ адрес извън страната 693 хиляди души, тоест виждаме малко повече от половината, но далеч не всички. Въпреки че всички български граждани имаме задължение в рамките на 30 дни след промяната на своя настоящ адрес да го декларираме, това очевидно не се прави. Впрочем, не само извън страната, а и в страната. В последните години начинът на промяна на настоящия адрес беше изключително утежнен, за да бъде избягнат вътрешният изборен туризъм и възможностите да се пренасят механично изборители чрез лесни записи на настоящ адрес в дадено населено място. Говорим за общините по Черноморието или в някои други курортни места, където на местните избори има доста щекотлив момент, тъй като след това се разпределят някакви парчета от баницата на местно ниво.

Колеги, необходимо е не чрез принуда и чрез забрани, а чрез поощряване да насърчим българските граждани в страната и извън страната да декларират добросъвестно своя настоящ адрес. Това най-напред минава през технически решения, а такова едно техническо решение е олекотяването на заявката за настоящ адрес извън

страната за живеещите там, по простата причина че днес това се прави само с физическо присъствие в дипломатическото и консулско представителство или в общината по постоянен адрес в България. Това трябва да може да става дистанционно, по интернет. От друга страна, декларирането на настоящ адрес от българските граждани, било то в страната или извън страната, трябва да има и някаква полза за съответния гражданин. Днес институтът на настоящия адрес малко се използва. Бихме могли например да обвържем декларирането на настоящ адрес като насърчително с таксите по издаване на лични документи. За българските граждани извън страната в момента съществуват надценки от сто процента спрямо цената на услугата в страната. За да насърчим декларирането на адекватен настоящ адрес извън страната, например тези надценки биха могли да бъдат премахнати за тези, които са го направили.

Ето как чрез насърчаване и мерки по облекчаване на техническото деклариране на настоящ адрес ние можем постепенно, за няколко години да постигнем една адекватност на данните за настоящ адрес за българските граждани извън страната, които данни да бъдат използвани най-напред за сформирание на изборителните секции извън страната. След което – знаете, на първо четене бяха приети промени в Изборния кодекс, създаващи изборителен район в чужбина, тоест за да имаме един пълноценен изборителен район в чужбина, трябва да имаме и адекватни изборителни списъци. А страничен положителен ефект от тези мерки, които аз в подробности съм изложил в писмен доклад, който бих изпратил на всеки, който има желание, по имейл, тоест страничен положителен ефект от предлаганите мерки ще е получаването на една по-пълна и адекватна картина на броя и географското разпределение на българските граждани извън страната, каквато днес няма.

Благодаря за вашето внимание. Оставам на ваше разположение за допълнителни въпроси. Отново не се колебайте да изпратите въпросите до Обществения съвет или до моя имейл адрес, за да ви изпратя моя доклад в пълен вид със съответните числови

данни и подробности относно предлаганото решение за създаване на постоянни избирателни списъци извън страната, който да реши и въпроса с така наречените фантоми в избирателните списъци в страната. Благодаря отново за вашето внимание! Извинявам се за прехвърленото време и благодаря на всички участници в кръглата маса за коментарите, които ще получа дистанционно впоследствие.

Довиждане и приятно завършване на кръглата маса!

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Да благодарим на господин Манов. Уважаеми дами и господа, имате ли коментари? Желаете ли да допълните нещо? Чухме неговото предложение за съставяне на постоянни списъци за гражданите извън страната и по какъв начин да се случи това. Не виждам.

Тогава предлагам да преминем директно към втората тема – „Проблеми и възможни решения при отчитане на изборните резултати”. Ще има ли представител тук, който ще я представи, или отново ще я гледаме? Заповядайте. Това е госпожа Ваня Нушева от Асоциация „Прозрачност без граници”.

ВАНЯ НУШЕВА: Благодаря ви. Давам си сметка, че за десет минути е невъзможно да се обхване в пълнота цялата проблематика, свързана с броенето на бюлетините, с отчитането в протоколите от изборния процес, но така или иначе това, което бих искала да представя сега на вашето внимание, са няколко от проблемите, като съм се постарала всъщност да ги онагледя със сканирани протоколи, протоколи не свалени от интернет, а протоколи, които нашите наблюдатели са получили в резултат на цялата си работа, на работата през целия изборен ден. Нашата методология така или иначе предполага едно наблюдение на работата на рисков секционни избирателни комисии, което е непрекъснато, продължително, стартира от началото на изборния ден до неговото приключване и до получаване на протоколите от съответните секционни избирателни комисии.

Като обобщение всъщност това, което през последните години ние констатираме, е, че качеството на работата на

секционните избирателни комисии наистина бележи една тенденция за трайно понижаване. Това, което ние видяхме на последните местни избори и референдум, е и противоречива практика на секционните избирателни комисии, която не съответства на указанията на Централната избирателна комисия и на общинските избирателни комисии. Разбира се, тук съм далеч от мисълта да поставям основен акцент върху начина, по който е обучена изборната администрация на нейното първично ниво. Изключително съществено влияние за нас, водещо влияние и за организационните нередности, и за купуването на гласове и контролирания вот е нежеланието на партиите да предприемат мерки за пресичане на тези проблеми. На практика огромна част от организационните нередности се случват благодарение на съзнателно, преднамерено въздействие на пристрастни партийни членове, които или членуват в избирателните комисии, или в качеството си на застъпници и други лица, се опитват да повлияят върху изборния процес. Редно е да направим това уточнение, защото то има ключово значение. От него, разбира се, произтичат по-нататък и последващите възможни действия, свързани с решаване на проблемите.

Още нещо искам да уточня тук обаче, искам да уточня, че не можем в рамките на днешната дискусия да се ограничим само и единствено до това какво изборната администрация би могла да направи, да сведем нещата до организационно-техническо ниво. Аз няма как да отмина необходимостта от дискусията за промени в изборното законодателство, което да облекчи работата на избирателните комисии на всички нива, работата на наблюдателите, а и, разбира се, да върне доверието в изборния процес.

Оттам нататък в моята презентация ще маркирам само част от проблемите, с които нашите наблюдатели са се сблъскали и които сме констатирани от 2009 г. насам. Всички ние говорим за проблеми с обучението на избирателните комисии, но наистина този процес има две страни – както обучаващи, така и обучаеми. Това, което не можем да отменим с лека ръка, е фактът, че ние все повече се

сблъскваме с членове на изборителните комисии, които имат такова ниво на образование, на обучение, че не могат да се справят със сложните правила на изборното законодателство. Сблъскваме се включително и с неграмотност. Много показателна за мен е оценката на един наш наблюдател на изборите още от 2011 г. в конкретна изборителна секция в една от махалите в Дупница, която сподели: Да, всичко беше наред с преброяване на бюлетините, с изчисляването. Проблемът настана тогава, когато трябваше да изпишат с думи.

Нали разбирате, че ние няма как да игнорираме този проблем, защото той все по-често изниква, тогава когато организираме избори. Очевидно тук е необходимо публично да изречем на глас и да артикулираме предложение към народните представители да бъдат включени критерии за по-високо образование на членовете на изборителните комисии. Средно образование за мен е задължително изискване, за да могат да се справят с тези задължения, които им възлага сложното изборно законодателство.

Друг проблем, с който ние се сблъскахме, можете да видите и онагледен в този сканиран протокол от последните избори от 2015 г. Не попълнени протоколи, а протокол, на който има необходимите подпис, печат от членове на секционна комисия, но само и единствено с цифри, протокол, изписан на ръка. Какво се случва с данните в този протокол между изписването на протокола в изборителната комисия и крайното предаване? Очевидно не трябва да бъде допускана подобна практика при секционните изборителни комисии, защото тя повлича поредица от въпроси – на какво се дължи? На бързане, неспазване на процедурите, опит за промяна в изборните резултати, на нежелание да се изпълни всичко? Фактът, че не са спазени тези процедури наистина снижава доверието в изборния процес, създава основание за основателни критики и към секционните изборителни комисии, и към Централната изборителна комисия, и към районните и общински комисии, които са участвали в провеждането на това обучение и които са приели подобен тип

пропуски в работата на секционните изборителни комисии. Тук наистина трябва да се насочат действията. Защо е недопустимо? Защото ставаме свидетели и на следващи, наистина проблематични данни в изборителните протоколи. Ето тук можете да видите още един от протоколите, които ние сме получили.

Когато говорим с установяване на резултатите от изборния процес с броенето на бюлетините, много често възникват подозренията за това, че част от бюлетините се правят съзнателно невалидни, като се надраскват от членове на изборителните комисии. Никой не би могъл категорично да потвърди, че това се случва, ако не е бил свидетел на работата на секционните изборителни комисии. Един от индиректните показатели обаче е подобен тип протоколи. Виждаме колко удобно 0 е превърнато в 6, 0 е превърнато в 10. Тогава когато нямаме и изписани думи, надлежно попълнен протокол, е много възможно да бъдат извършени точно подобен тип нарушения. Ето ви още един от примерите от протокол, който сме получили: 41 ли са гласовете, подадени за този кандидат или 111. Тогава когато нямаме попълнени думи, наистина възникват основателните въпроси извършена ли е манипулация или не. За разлика от него, можем да видим, тогава когато е изписан протоколът с думи и цифри на съседния сканиран лист 3 и 13. Кое от двете е вярно? Но пак възниква въпросът спазени ли са процедурите, къде са подписите на членовете на комисииите, тогава когато са извършени корекции в протоколите.

Да не говорим за преференциите. За всички нас стана ясно, че от 2014 г. насам част от комисииите си позволяват да игнорират изричните разпоредби на Изборния кодекс. Не разполагам за съжаление със сканиран протокол, в публичното пространство станаха известни поредица от подобни протоколи. Да, законът задължава секционните изборителни комисии да отчитат преференциите, но имаше случаи, при които те просто пишеха нула, за да улеснят своята работа, за да забързат процеса по крайно отчитане на изборните резултати.

Когато говорим за невалидните бюлетини, бих искала да обособя поне четири критерия, които според експертите на „Прозрачност без граници“ доведоха до този висок ръст на невалидни бюлетини по време на местните избори и референдума през есента. На мен ми се струва, че тази тема би следвало да стане много по-съществена част и от медийните изказвания на членове на Централната изборителна комисия, а и на неправителствени организации, които са запознати с процеса, които на място са имали възможността да видят какво се случва. Защото липсата на информация за причините всъщност води до редица спекулации, до недоверие като цяло в резултатите от изборния процес.

На първо място, разбира се, ключово значение има съчетаването на референдума с местните избори, като в допълнение към това би следвало да добавим и факта, че при местните избори се гласува с повече от една бюлетина. Сравнението на тези данни с данните от изборите през 2011 г. и с другите избори показва, че наистина там, където се гласува с повече бюлетини, на практика изборителите не винаги желаят да гласуват с всички тях. Част от хората желаят да гласуват за общински съветници, не ги интересува темата за кмета. И обратното, тогава когато се добави и друг избор, като президентските избори в 2011 г. или референдума през 2015 г., това оказва влияние за повишаване броя на недействителните бюлетини.

На следващо място, протестния вот. Разочарованието от политическите партии като неефективни изразители на интересите е важен фактор, който довежда до увеличаване на протестния вот и на белите бюлетини, разбира се.

На трето място, манипулации, извършени от страна на членове на секционни изборителни комисии, изразяващи се именно в надраскване на бюлетините. И нещо друго, съзнателен отказ за поставяне на втори печат върху бюлетини. Това го констатираха нашите наблюдатели и не бе единичен случай по време на изборите през 2015 г. това е третият фактор – целенасочени манипулации от

страна на членове на секционните изборителни комисии, като тук не бих могла да се ангажирам с точно процентно изражение като цяло в рамките на общия дял от фактори, които допринасят за невалидност на бюлетините.

И на следващо място, ниско ниво на образование на изборителите и неефективни кампании на самите политически партии, за да промотират преференцията като инструмент за изражение на предпочитание. Това доведе до повишаване броя на невалидните бюлетини. Тук, разбира се, не бих искала да виня въвеждането на преференцията, а липсата на целенасочени действия от страна на политическите партии да промотират и да обяснят начина, по който се гласува. В тази връзка ми се струва, че Централната изборителна комисия също би следвало и би могла да положи повече усилия, за да се разясни. Така или иначе, скандалите, които възникнаха с феномените 15:15, 9:9 и т.н., направиха публично известен този факт. Но има какво да се положи тук като усилие, за да се намали делът на невалидните бюлетини в изборния процес.

И може би предпоследното нещо, с което ще завърша, предпоследните примери, свързани точно със съзнателно извършвани манипулации при броенето на бюлетините от страна на членове на секционни изборителни комисии. Подбрала съм няколко от показателните примери, с които са се сблъскали наши наблюдатели.

Първият пример, парламентарни избори през 2013 г. В Дупница в изборителна секция, която се намира в града, наш наблюдател наблюдава целия процес – от сутринта отварянето на секцията, до преброяването. По стечение на обстоятелството той гласува именно в тази секция в края на изборния ден, след като се преброяват бюлетините, той установява, че неговата бюлетина липсва – гласувал е за извънпарламентарна партия, която няма свой представител в секционната изборителна комисия. Настоява за повторно преброяване на бюлетините, броят отново бюлетините.

Какво се получава? Два броя бюлетини за неговата партия. Извършват трето път броене, при което установяват шест броя бюлетини за тази партия. Виждате всъщност колко проблематично е само в рамките на една секционна избирателна комисия, какъв проблем създава непочтеността в действията на някои от членовете на секционните избирателни комисии, когато се опитват да въздействат върху изборните резултати, като правят невалидни бюлетините или като ги подпъхват в купчините с бюлетини на други политически партии.

Тези примери очевидно са доказателство за това, че ние се нуждаем от други, доста по-съществени решения на тези натрупващи се проблеми в изборния процес, като тези решения според мен изискват не само административни мерки, не само мерки по приложението на закона, но и мерки, свързани със законодателни промени.

И на последно място, следващ пример. Парламентарни избори 2009 г. Партия Хикс получава 20 гласа, партия Игрек - нула гласа. Само че в протокола се записват разменени изборните резултати. Това е само в рамките на една конкретна секция в гр. Русе. Това не е новост за вас, но е показателно, че се допускат съзнателни или несъзнателни грешки в изборния процес и трябва да бъдат предприети действия, за да не стигаме до ситуацията, в която бе изпаднала Украйна през 2004 г. Имам личен спомен и личен опит от изборите, които се проведеха тогава, Оранжевата революция провокира един изключително сериозен интерес. Каква бе причината? Една от причините за огромното обществено недоволство – действащият тогава президент Янукович, бе получил 30% от резултатите, Юшченко – 70%. Само че в протоколите на избирателната комисия бяха вписани обратно резултатите – 70% за Янукович и 30% за Юшченко. Виждате как дали на макрониво или на секционен ниво, на първичното ниво на изборната администрация е изключително важно да се борави коректно с изборните книжа и да се попълват коректно протоколите.

И последният пример, който за мен наистина е драстичен и показател за това, че по този начин не може да продължава работата на секционните комисии, е случаят с Плевен – случай, при който наши наблюдатели констатираха попълване на бюлетините за общински съветници след приключване на изборния ден. За мен това е крайната точка, след която вече не можем да не си зададем въпроса какво да правим, за да не допускаме подобен тип проблеми.

За мен възниква основателният въпрос има ли смисъл да се провеждат по този начин избори.

Какви са възможните решения? Разбира се, те не могат да бъдат на много нива адресирани и да бъдат предприети мерки в много посоки. Аз тук ще се огранича до три.

На първо място, във връзка с това, което Централната избирателна комисия би могла да направи, а то е във връзка с обучението. На мен ми се струва, че нивото на експертни познания на секционните избирателни комисии е такова, че ние се нуждаем от един много по-целенасочен, систематичен подход за обучение на избирателните комисии. В тази връзка това, върху което бих искала да акцентирам, е необходимостта не само от разработване на учебни материали, а и от тяхното публикуване на сайта на Централната избирателна комисия. Виждам сега че реагирате, само че аз вчера направих актуална проверка. Много хубаво изглежда онази секция, която е в който учебният портал. Поглеждам какво има в секцията за учебен портал – клипове за работа с копирните машини. Мисля, че тази секция се нуждае от едно много по-съществено разширяване. Така или иначе, ние се сблъскваме с проблеми, произтичащи от това, че членовете на секционните избирателни комисии се назначават в последния момент, че случайни хора се назначават в секционните комисии. Подобен тип учебни материали е необходимо да стоят по-продължително време на сайта на Централната избирателна комисия, а защо не да бъдат публикувани, включително и клипове, филми от реално проведени обучения. Нищо по-добро от това да се унифицира

практиката на различните изборителни комисии няма, ако се заснеме едно обучение, проведено именно от членове на Централната изборителна комисия, специално организирано, публикувано на интернет, така че да може всеки, който желае, да се информира малко повече в детайли, допълнително да прегледа материалите и т.н.

Разбира се, тук няма да коментирам възможни законодателни решения, свързани със състава на секционните изборителни комисии. Така или иначе, ние сме формулирали нашите предложения и за въвеждане на изискване поне за един юрист в състава на секционните комисии. Тази практика работи в Гърция. До определена степен може да реши проблемите, които създават на всички нас и най-вече на вас – не достатъчно добре обучени членове, хора, които нямат необходимото ниво на базисни знания по отношение на изборното законодателство.

И две решения, които няма как да не спомена, защото за мен са ключово важни решения. Те наистина са доста радикален отговор на натрупващите се проблеми, отнасят се не толкова до практическото приложение, а по-скоро до законодателни решения – регионалните преброителни центрове през 2011 г. бяха въведени като експеримент и те показаха изключително сериозно ниво на контрол и лична отговорност върху изборната администрация. При три хиляди изборители ние имахме само една грешка, една-единствена разлика между брой пуснати бюлетини и поставени подписи в изборителния списък. По-нататък няма да продължа да аргументирам необходимостта от въвеждане на регионални центрове.

Другото нещо, върху което бих искала да поставя акцент, е машинното гласуване. За мен възникват два въпроса. Те са адресирани по-скоро към законодателя: до кога експериментално, до кога с 50 или 100 машини, които са съсредоточени предимно в София? Поставям не случайно този въпрос отново, защото именно в момента има внесени законодателни предложения. Отчитайки

нивото на познания на членовете на секционните изборителни комисии, затрудненията им при отчитане на изборните резултати, особено при преференциите, считам, че машинното гласуване би могло да облекчи работата на секционните изборителни комисии. И в тази връзка, препращайки пак към практическото приложение, струва ми се, че в момента е важно да бъдат чувани все повече мнения на членове на Централната изборителна комисия относно резултатите от провежданото периодично експериментално машинно гласуване. Да, зная, че има публикувана информация за резултатите, но е необходимо повече да се чува експертният глас на членовете на Централната изборителна комисия именно в рамките на този дебат, който протича в момента, защото проблемът, който бе решен преди няколко години, отново възниква в публичното пространство, а той е можем ли да вярваме на машините, няма ли някой да въздейства върху техниката – нещо, което бе решено като въпрос именно благодарение на поредицата от експерименти, които бяха проведени. Благодаря ви.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря. Уважаеми дами и господа, простете ми за това, че наруших регламента и предоставих повече време на изказващия се. Отгук насетне обаче ще го следвам, защото това е и последният модул.

Видях заявил се за изказване – заповядайте, госпожо Матева.

РОСИЦА МАТЕВА: Благодаря. По няколко неща от изложението ще взема отношение. Първото е за секцията, за която споменахте, „Обучителен портал” на нашата страница. Всички материали, които са подготвени и касаят местните избори, са в секция „Местни избори”, включително тези, за които говорих аз в предобедното заседание на тази кръгла маса, разяснителна кампания, въпроси и отговори, документи и бланки за изборителите. Всички се намират там с цел удобство на изборителя, когато са провеждани местните избори, да е ясно къде да ги намери. Може би трябва да ги преместим вече в обучителния портал, но в крайна сметка те са там и могат да бъдат намерени на достъпно място.

По отношение на машинното гласуване само ще помена, че на последните избори то не беше експериментално вече.

По отношение предложението ви един юрист на секционна изборителна комисия. Само за ваша информация в доста от общинските изборителни комисии, които назначихме за произвеждане на тези избори и те са с мандат четири години, няма юристи, нито един. Така че не знам как и откъде ще намерим по един на секционна изборителна комисия.

И по отношение надраскването на бюлетините от членове на секционни изборителни комисии, което казахте, че сте констатирани чрез ваши наблюдатели, че е умишлено, смятам, че би следвало да има незабавна реакция на вашите наблюдатели със сигнал до общинските изборителни комисии и до Централната изборителна комисия. Ние сме реагирали на такива сигнали и по телефона незабавно. Но аз не си спомням при нас да е получен такъв сигнал.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря, госпожо Матева. Заповядайте.

БОЙКО НИКИФОРОВ, Обществен съвет за правосъдие: Напълно съм съгласен с изнесената презентация и с две думи искам да кажа, как това нямаше да се случи с тези бюлетини, ако съдебната система работеше както трябва. И преди исках да отговаря на госпожа Красимира Иванова, съжалявам, че я няма тук, защото това е моя реплика или изказване, както искате го приемете, беше нормално да го направя в нейно присъствие като човек от съдебната система.

Тук ще кажа няколко неща, за да вляза и да мога да обясня по-простичко какво се случва в съда. Административните съдилища са последната инстанция в изборния процес, те са последното звено, което узаконява изборния резултат. И това, което бъде направено като нарушение на Изборния кодекс, подправяне по някакъв начин на самия вот на изборителя, това се обсъжда в самите дела. В сутрешния модул чухме, че наблюдават съдебни дела, доколкото разбрах, вие наблюдават съдебните решения и актовете на съда.

Общественият съвет за правосъдие наблюдава действията на съда, това, което съдът прави в самите дела. И аз ще ви кажа само две от безобразията, които правят съдиите, и ще се мотивирам как и защо това трябва да бъде преустановено.

На първо място, не е вярно, че бюлетините не могат да бъдат броени в съдилищата. Зависи как е поискано преброяването. Съгласно процесуалните правила, писмените доказателства това са протоколите от секционните избирателни комисии, те се представят в съда като доказателство, че е минал изборът и доказателство за това, което е написано вътре. Съгласно Гражданско-процесуалния кодекс, който е приложим и в това производство, когато бъдат оспорени тези доказателства, трябва да бъде образувано производство по оспорване на тяхната вярност и истинност. Тоест резултатите да бъдат съпоставени с това, което е в чувала. Кодексът не дава друга възможност на съда, той не може да откаже – той или трябва да извади доказателствата от делото и тогава административният орган не може да докаже, че е броил изборите, или трябва да проведе процедурата. Друг вариант няма. Това се нарушава поголовно. В българските съдилища това не се случва.

Другото, което е, това е служебната проверка за евентуална нищожност на преброяването на изборите. А в последните избори беше въведено изискването членът на секционна избирателна комисия, който е определен само той да има достъп до бюлетините, да бъде определен с писмено решение – това го има в указанията. В нито едно дело по изборния процес от 2015 г. насам такъв протокол, че в секционна избирателна комисия е определен човек, който да има достъп до бюлетините, няма. Това означава, че в самите избори преброяването е извършено от хора, които нямат правомощия и това води до нищожност на цялото преброяване.

Виждаме, че сте недоволни. Защо съдът прави това и въобще защо правим тези дискусии? Защото на съда е дадено правото и във всички съдебни решения по изборни дела вие ще видите, че съдът субективно преценява кои нарушения на изборния процес са

съществени. А той прави това, защото никъде в Изборния кодекс не е записано що е съществено нарушение. Съдът абсолютно самостоятелно казва: има съществено нарушение, няма съществено нарушение.

За да се избегне това своеволие на съдилищата и да се върне до някаква степен доверието на гражданите както в съдебната система, така и в самите избори и те да знаят защо отиват на избори, че техният глас не отива някъде на друго място, ние предлагаме в Изборния кодекс с два реда да бъде записано, че съществено нарушение е, първо, ако при преброяването не бъдат спазени нормите, изисквани от закона, тоест не е проведен този ред. Защото съгласно реда, когато бъде избран един човек, който трябва да борави с бюлетините, другите, които са от секционната избирателна комисия, трябва да отидат там, където са застъпниците, оттам нататък е тяхната дейност. И само този човек да вади и да показва и те само да броят. Това абсолютно никъде не се прави и това е моментът, в който се правят недействителните бюлетини.

Та, предложението ни е да бъде записано що е съществено нарушение, което води до касация на изборите. Без това да го направи законодателят, няма да имаме никога честни избори.

И завършвам, недопустимо е да се водят обществени обсъждания, да се обсъжда Изборният кодекс, след това тези предложения да влизат в пленарна зала, да се гласуват закони (в пленарната зала са 24 души) и най-накрая един съдия еднолично да реши как да реши делото – кое е съществено и кое – не. Ами тогава по-добре въобще да не се пише изборен кодекс, след като съдията сам решава кое е съществено. Ако не се запише кои са съществените нарушения, водещи до касация, промяна в изборното право в България няма да има. Благодаря ви.

ПРЕДС. ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря, господин Никифоров. Използвам случая, тъй като говорихме за законодателната власт, няма как да не реферираме и към промени в Изборния кодекс, само да съобщя, че експерти към Правната

комисия също участват в момента в нашата кръгла маса, в нашата работа.

Заповядайте, господин Пачиков.

ДОНЧО ПАЧИКОВ: Благодаря. Аз ще задам един въпрос, който съм сигурен, че веднага ще ви направи голямо впечатление. И ще започна с един пример. Преди няколко години наруших Закона за движение по пътищата с превишена скорост. Спряха ме и ме глобиха с 200 лева. Сега тук нашата многууважаема и високо ерудирана докладчица показа ред нарушения и аз искам да попитам нея или ако тя не може да отговори, останалите, които тук присъстват, има нарушение, къде е наказанието? И може би преди да отговорите на този въпрос, ако някой въобще иска да отговори, може би наличието на опасност от наказание би могло да повиши мотивацията на хората, които са в съответните комисии, по определен начин. Това нещо аз не съм го виждал никога. В разговор с проф. Друмева тя каза, че има законова възможност за такова нещо, но тя пък никога не е употребявана така или иначе, такава практика няма. Сега там започват разни съображения – че членовете на секционните изборителни комисии не били назначени еди-как си и т.н.

Към „Информационно обслужване” може ли един малък въпрос или не?

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Можем да задаваме въпроси, разбира се, към всички участници в тази дискусия в рамките на дискутираните теми.

ДОНЧО ПАЧИКОВ: Именно в рамките на дискутираните теми. Само искам да ви питам по кой начин данните, които се въвеждат от протоколите, примерно в родния ми град Плевен, се пренасят от мястото, където се въвеждат, до София? По кой начин се пренасят?

ИЛИЯ ГОРАНОВ: След приключване на обработката данните са записани на оптически носител, като са подписани с електронен подпис.

ДОНЧО ПАЧИКОВ: Искате да кажете, че се носят от Плевен с кола или с какво?

ИЛИЯ ГОРАНОВ: Да, заедно с останалите документи. С охраната.

ДОНЧО ПАЧИКОВ: Доколкото лично съм информиран, се използва оптичската връзка между Плевен и София.

ИЛИЯ ГОРАНОВ: Не, не.

ДОНЧО ПАЧИКОВ: Само питам.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря. Този въпрос беше изчистен. Заповядайте, по повод предходния въпрос.

ВАНЯ НУШЕВА: Знаете ли, аз наистина мисля, че трябва да има наказание за членове на секционните изборителни комисии, които нарушават закона, и да се налагат, разбира се, тези наказания. Но за мен санкция от 1000 лева е изключително висока санкция, която отказва ръководствата на комисииите, по-високото ниво, да налага подобна санкция. Само един пример ще дам от наблюдението на експерименталната комисия и на Общинската изборителна комисия през 2011 г. в Бобошево. В една от секциите членовете на секционната изборителна комисия бяха изключително неорганизирани, допуснаха поредица от грешки, не изпълняваха указанията на общинската комисията. Членовете на Общинската изборителна комисия в края на деня бяха готови да наложат наказание. В момента, в който осъзнаха, че трябва да наложат санкция от 1000 лева на човек, който е дошъл в този изборен ден и получава 40 или до 60 лева тогава, те осъзнаха, че няма смисъл да го правят. Може би ревизиране на санкцията от рода на отнемане на възнаградението за деня (да има долна граница) до високата би било по-адекватна правна регламентация, която позволява и съответното по-ефективно прилагане.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря. И госпожа Матева.

РОСИЦА МАТЕВА: Благодаря. Само искам да внеса едно уточнение. По сега действащия Изборен кодекс, административно-

наказателните разпоредби, комисиите не могат да налагат наказания. Те само установяват нарушения, наказанията като размер и вид се определят от областните управители.

ВАНЯ НУШЕВА: Именно. Хайде да не влизаме точно в тези детайли. Става въпрос за това, че комисията трябваше да установи и съответно да бъде предложено наказанието. Разбирате за какво говоря – говоря по принцип, че точно този тип висока санкция, липса за наранжирание, демотивира.

РОСИЦА МАТЕВА: Комисията не определя и не предлага размер на санкции, той е законово определен и се налага от друг орган.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Уважаеми участници, аз апелирам към вас, зная, че тази кръгла маса имаше много теми, модули, продължават още, нека не навлизаме на ниво детайл, а да удържаме основните принципи и послания, които бихме искали да отпразвим. Нямаме и време за детайла, за детайла ще дойде време по-нататък.

Госпожа Сидерова, заповядайте.

РУМЯНА СИДЕРОВА: На въпроса на господин Пачиков искам да отговаря, че съгласно чл. 495 има предвидено наказание за всички нарушения извън изрично изброените преди това от чл. 470 до чл. 494.

Аз обаче се присъединявам към становището на „Прозрачност без граници”, че долната граница е твърде висока – тя е 200 лева, горната е 2000 лева. Ползвам опита си като адвокат с доста голяма практика, едно наказание, когато е прекомерно голямо, то не намалява броя на нарушенията. Такива случаи има в българската практика по отношение на Наказателния кодекс, когато е увеличавано наказанията, най-тежките престъпления са скачали два пъти, вместо да намаляват. А когато наказанието е адекватно, в дадения случай глобата, и е събираема, тогава само ще има ефект, тъй като и комисията няма да се възпре да направи констатацията, и

след това лесно може да се събере тази глоба. И би придобила съответния ефект.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря. Други участници? Заповядайте, господин Стоилов.

Г-Н СТОИЛОВ: Ще обърна внимание на два привидно технически въпроса, които бяха поставени на Обществения съвет преди да се приеме последният вариант на Изборния кодекс.

Първият въпрос - за ограничителния режим на използване на знаците за отбелязване на бюлетината – хикса и чавката. В международната практика има един принцип, при който се смята за валиден всеки глас, който ясно показва избора на избирателя и се прилага разширително тълкуване на отбелязването на бюлетината. Този принцип стеснява много възможностите на преценяващия орган - секционната избирателна комисия в случая, да инвалидира неправомерно определени гласове. Считам, че в тази посока е хубаво и ЦИК, и законодателят в бъдеще да формира някакво мнение.

Вторият въпрос, който също беше поставен на обсъждане, това е въвличането на така наречените застъпници в процеса на отчитане на резултатите. Моят опит на наблюдател показва, че това са едни паразитни лица до голяма степен в изборния процес, въпреки мнението, което има ЦИК в доклада си за предишните парламентарни избори. Моето предложение е да се обмисли вариантът в изборната документация застъпниците да се подписват под протоколите. И не само във финалната част на протокола, а в протокола за откриване на изборния ден, вписване на изходните данни на изборите, които следва да се попълнят в началото на изборния ден, което на практика никъде не се прави. Едни такива мерки считам, че биха могли да повишат нивото на отговорност, която секционните избирателни комисии ще имат по време на изборния ден и в отчитане на резултатите.

Считам също така, че би било полезно в организацията на изборния ден избирателните комисии, след като затворят чувалите, те да бъдат приемани с математическа контрола и избирателните

комисии да бъдат освобождавани от тях веднага. Тоест по-горното ниво изборителна комисия да работи само и единствено с протоколите. Сегашната практика, която съм наблюдавал на изборите в Благоевград, че изборителната комисия в преброителния център се движи с цялата документация до момента, до който общинската изборителна комисия приеме протокола, считам, че не е правилна. Не знам дали е юридически оправдано да се дават права на общинската изборителна комисия да преценява съдържанието на урната. Считам, че това би трябвало да бъде само и единствено прерогатив на съда. Благодаря.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря, господин Стоилов. Тук само ще си позволя да вметна, че всъщност това е въпрос, който е от прерогатива на законодателната власт, защото законодателят така е решил, ерго решил е за целесъобразно. Но тази дискусия би могла да се пренесе и на едно друго ниво.

Уважаеми дами и господа, може би е време да преминем към следващата тема – Въвеждане на резултатите – от ръчно преброяване, от машинното гласуване; повторно въвеждане на резултатите. Тук докладчици са господин Цицелков и госпожа Дечева. Отново ще гледаме видео.

СТОИЛ ЦИЦЕЛКОВ: Здравейте, уважаеми колеги! Казвам се Стоил Цицелков, член съм на Изпълнителното бюро на Европейската асоциация за защита на човешките права. Много се радвам, че имам възможността участвам в тази среща и да представя нашия доклад. Той е изготвен съвместно от мен и госпожа Румяна Дечева, председател на нашата организация, а също и председател на Обществения съвет към ЦИК.

Темата, която ще представя днес е много интересна и нашата организация има отдавнашен интерес към нея. Представихме доклад за електронно гласуване още при изборите през 2004 г. И днес имам удоволствието да ви представя този доклад. За съжаление това ще стане чрез запис, понеже както някои от вас знаят, в момента аз и госпожа Дечева работим като наблюдатели на изборите към

Европейската комисия в Перу. Тя се намира в един трудно достъпен и труден за комуникация и връзка с интернет планински регион, аз се намирам в една много гореща пустиня, което сигурно личи по лицето ми.

Темата, която ще представя, както споменах, става дума за електронно гласуване и нашата презентация се казва „Резултатите от изборите, стари страхове и нови притеснения при прилагане на новите технологии”. Когато се стигне до отчитане на резултатите от изборите, мнозина от участниците в процеса – избиратели и политически партии, загърбват много от проблемите до момента. Остават в миналото проблеми с избирателни списъци и възможността изборен туризъм или законодателно решение да обърнат вота и представителността на даден избирателен район. Проблемите с информираността на гражданите, от една страна, в резултата на концентрацията на собственост на печатни и електронни медии в малка група политически ангажирани лица, а от друга – поради липсата на същностен политически дебат, след провеждане на изборите вълнуват малцина. Доверието, акумулирано в процеса преди обработването на първичните резултати, е част от доверието или недоверието в крайните резултати. Затова планирането на всяко нововъведение и нови технически средства трябва да следва цялостен план – от регистрацията на избирателите, през решението за типа бюлетини, печатни и електронни, избирателните списъци, гласуването, броенето, излъчването на предварителни резултати, повторното преброяване и едва тогава окончателните резултати. За съжаление за много от тези етапи на изборния процес няма предвиден обществен контрол и не съществуват форми за одит на процеса от гражданите.

Отчитането на резултатите от изборите в най-голяма степен отразява нивото на прозрачност и достоверност на целия процес – гласувано ли е според намерението, записано ли е както е гласувано и отчетено ли е както е записано. Не сложната иначе последователност на процеса крие много възможности и за неволни

грешки. Около четири десетилетия в различни страни се използват различни технически и електронни нововъведения за облекчаване на гласуването, преброяването и отчитането на резултатите. През последните години наред с разширяване на географията и сферата на приложение на нови технологии се увеличават и интересът, и скептицизмът. От една страна, ръчното преброяване в условията на множествени преференции при пропорционалните листи бави процеса и оставя сянка на съмнение за коректното отчитане. Повторното въвеждане на резултатите е добър метод за отстраняване на техническите грешки при въвеждането, но не допринася за коректното отчитане на гласовете. От друга страна, машинно гласуване и машинно преброяване на бюлетините с големия си потенциал за бързо и лесно гласуване, преброяване и отчитане крият потенциал за непроследимост, което е неприемливо както за провеждащите избори, така и за гласуващите.

С цел усъвършенстване на технологиите от последните десетина години редица университетски екипи посвещават усилията си на проверка както на надеждността на системите за коректно отразяване на гласа на избирателите, така и на гаранциите този глас да не може да бъде кредитиран към конкретния гласоподавател. Като част от екипа на университета в Принстън Александър Ман и няколко негови колеги разбиват защитата на една от машините за гласуване в САЩ и доказват, че това може да е начало на цялото заразяване на системата. Един от резултатите е, че днес над 70% от гласоподавателите в САЩ имат отпечатан вот си и е възможно и се прави ръчна проверка на гласовете. Понастоящем професор в университета на Мичиган Алекс Хидерман продължава да посещава страните, където се използват машини или интернет гласуване, за да съдейства за подобряване на сигурността.

Преди и след изборите за Европейски парламент през 2014 г. екипът му изготви обстоен доклад за ниската защита на електронното гласуване на Естония, който въпреки първоначалната

агресивна реакция на местна изборителна комисия, съдейства за подобряване на защитата впоследствие.

Друг учен е доц. Карстен Шурман от университета в Копенхаген, който работи през 2012-2013 г. с изборителната комисия на Норвегия при подготовката на провеждането на експерименталния електронен вот. Норвегия за момента отлага прилагането на електронно гласуване въпреки много добрите резултати и пълната прозрачност на процеса – от подаване на гласа, през процеса на гарантиране, че именно гласувалите са онези, чиито гласове са отчетени, до гаранция за откъсване на гласа на изборителя. Това откъсване на гласа на изборителя става, когато носителят на информацията физически бива изгорен. Тук съмнения идват не в технологията, а в човешкия фактор, който унищожават този носител, това са презумпциите.

Давид Бисмарк, който е много добре познат на повечето от работещите в мисиите на Европейския съюз за техническа помощ и подготовка и провеждане на изборите в мисии за наблюдение на изборите, в каквато работя в момента, се е посветил за осигуряване на условия за провеждане на електронен вот – от регистрация на изборителите до крайния резултат. Той е част от екипа на Европейския съюз за подготовка на електронното гласуване за следващите избори за Европейски парламент.

Въпреки че имената и на тримата учени се свързват най-често с оповестяване на сериозни проблеми в надеждността на електронните системи, все пак те в най-голяма степен имат принос за подобряване на нивото на защита на електронния вот, най-вече с машини, но също и по интернет. В редица страни, например САЩ, Канада, Естония, Норвегия, Индия и там, където аз имам опит, Австралия, задължително условие за разширеното прилагане на технологиите при гласуване са: чисти изборителни списъци; завършен публичен дебат с участие на финансово заинтересовани фирми, осигуряващи услуги и независими академични изследователски среди по надеждността на технологиите;

способност на изборителните комисии да контролират процеса, а не да се предоверяват на подизпълнителите; доверие в изборителните комисии; постигане на доверие в технологиите и в лицата, гарантита на процеса; възможност за проверка на резултатите от всички граждани.

При местните избори в 2015 г. в България бяха използвани 50 машини за гласуване, форматирани за тук, за Перу. Пристигнаха в България в последния момент и малцина в 50-те софийски секции ги използваха поради това, че тогава имаше гласуване за референдум и кметове само с хартиени бюлетини, машините бяха само за предпочитанията на Столичния общински съвет. В момента в Перу са готови за използване машини за 30 от изборителните райони, което отговаря за милион и половина гласуващи. От седмици върви обучение по национални телевизии, канали, как се гласува, по вестници, по всякакви медии, от няколко дена има и достъпно приложение за телефони и компютри, което симулира изборния процес. Човек може сам да провери, да тества как работи тази система и ако има някакви питання, има къде да получи информация. Притесненията тук основно са за по-ниско образованите хора и хора, които досега не са имали такъв достъп с компютри, с таблети и подобна техника. Подобен проблем съществува и в България, но съм сигурен, че ще се съгласите, в много по-малка степен.

Пренебрегване на новите технологии, включително дистанционно гласуване по интернет или изграждане на стройна система за защита на интегритета на вота и неговата непроследимост – това е въпросът при нас. Опитът от различни страни на Европейския съюз показва различни аспекти на нововъведенията, като не всички са успешни. Тенденцията е към по-широко прилагане на технологиите и търсене на решения за проблемите при защита. Основно за политическото решение за приемане или отхвърляне остава общественото доверие в институциите и изборната администрация със способността ѝ да контролира и наблюдава

целия процес. Важно е също всички участници да са готови за многократни тествания на системите за постигане на пълна гаранция.

Наред с техническите нововъведения остава въпросът за обществен одит на целия процес – от списъците през издигане на кандидатурите и финансиране на кампанията до резултатите. Възможностите за това към настоящия момент са повече от скромни. Именно тези възможности за одит на процеса, както и практикуването им е в основата на успешното въвеждане на нови технологии.

Благодаря ви за вашето внимание! Надявам се нашата презентация да отвори един полезен и ползотворен дебат. Благодаря ви отново за възможността да се включим и да участваме по този начин. Оставаме на разположение и надявам се да се видим в най-скоро време и на живо. Благодаря ви още веднъж!

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря на господин Цицелков и на госпожа Дечева за тази презентация.

Дами и господа, предлагам ви и госпожа Сидерова да направи своето обръщение, за да можем след това да дискутираме темите, тъй като въвеждането на резултатите и отчитането на резултатите са логически свързани теми. Ако не възразявате? Виждам, че не възразявате. Заповядайте, госпожо Сидерова.

РУМЯНА СИДЕРОВА: Уважаеми колеги, аз ще се постарая да бъда кратка. Не съм написала предварително изложението си, защото исках да изслушам изложенията, които бяха направени досега по темата за отчитане на изборните резултати. Самото въвеждане на резултати също е част от тази тема.

За нас като членове на Централната избирателна комисия отчитането на изборните резултати е венецът на изборния процес, заради който се организира и произвежда, за да могат след това да се формират на базата на установените действителни гласове съответните изборни органи. За всички ни е ясно, че преброяването на гласовете, когато гласуването се извършва с хартиени бюлетини,

се извършва от секционните избирателни комисии. Когато се гласува само с хартиена бюлетина, в протокола се въвеждат резултатите от това гласуване, то е относително по-лесно, въпреки възникналите спорове по този въпрос, в сравнение с протокол, който се изготвя когато в секцията се гласува и с хартиени бюлетини, и с машини. Самото машинно гласуване, нашият опит от проведения експеримент, както и от проведеното гласуване на местните избори, показва, че се приема добре от избирателите – от една страна, а което е особено важно, разпечатката, която излиза от машината за резултатите от гласуването, много лесно се приобщава към резултатите от хартиените бюлетини и самото това гласуване дава възможност за минимализиране броя на недействителните гласове, доколкото там, знаете, имаме само празна бюлетина.

По-сложното изготвяне на протокола идва по-скоро от негативната практика, която още съществува в избирателните комисии, да работят върху беловите на протоколите вместо върху черновата, защото те трябва да съберат резултатите от гласуването с хартия с резултатите от машинното гласуване. Всъщност протоколът е първичният документ, който установява какъв е вотът на избирателите в определена избирателна секция и който по-нататък служи за определяне на резултатите от гласуването както на ниво районна или общинската избирателна комисия, така и на ниво Централна избирателна комисия за различните видове избори.

В изчислителните пунктове, които са позиционирани в районните и в общинските избирателни комисии, се пристъпва към въвеждането на данните от протоколите и създаването на база данни от гласуването на територията на съответния изборен район, въз основа на което тези комисии определят и резултатите в техния изборен район. И вече въз основа на създадените от районните комисии протоколи и секционните протоколи в Централната избирателна комисия за изборите за народни представители, за президент и вицепрезидент на Републиката и за изборите за членове на Европейския парламент в сега действащия Кодекс е предвидено

повторно контролно въвеждане, след което се определят окончателните данни от гласуването.

Аз не споделям изказаното в предишното изложение становище, че повторното преброяване, което не е повторно преброяване, а и въвеждане може би разбираше говорещият, не допринася за коректното отчитане на гласовете. Ако говорим за повторното преброяване, което само в два случая може да се извършва в районна или общинска изборителна комисия, не виждам логиката защо да не допринася за коректно отразяване на гласовете, след като на място в присъствието на цялата секционна изборителна комисия и районната, съответно общинската изборителна комисия се проверява съдържанието на торбата с действителни, недействителни гласове, неизползвани бюлетини и всичко, което е вложено в нейното съдържание. Напротив, точно това повторно преброяване, ако се наложи, ще установи дали протоколът на секционната изборителна комисия, когато в него има очевидни фактически грешки или от него не могат да станат ясни резултатите от изборите, е правилно изготвен и ще се създаде нов документ с действителните резултати.

Що се отнася до контролното, повторно въвеждане на резултатите в Централната изборителна комисия, считам, че това е полезна стъпка и тя е отработена, практикувана в българското законодателство от началото на 90-те години. Именно тук, при повторното въвеждане на първичния документ – протокол на секционна изборителна комисия, могат да бъдат изправени неволните грешки, които са при въвеждането в районните или общинските изборителни комисии или понякога се случват операторски грешки, неразчетен протокол. Вие сте виждали редица протоколи, в които е трудно да установиш какво точно е написано в тях. Това не е само машинно и формално повторно въвеждане. Знаете, че се изготвя съответна разпечатка от „Информационно обслужване” за всички разлики при въвеждането в пункта на РИК или ОИК и с въведените в ЦИК резултати. Те минават на проверка с

първичния документ, протокол на секционна избирателна комисия, на визуална проверка от членове на ЦИК, двама работят за един и същи протокол, след което се изготвя проект за вземане на решение и то се гласува за действителните данни, които да се въведат в базата данни за този вид избор. Считаме това като положителна практика, която трябва да се запази.

Защо отделих изборите за общински съветници? За съжаление с Изборния кодекс от 2014 г. законодателят не предвиди изрично повторно въвеждане и не възпроизведе текстовете от Изборния кодекс 2011 г., които бяха въведени в него на базата на Закона за местните избори, че именно след повторното контролно въвеждане се установява окончателната база данни и за изборите за общински съветници и кметове и на основата на тази база данни общинските избирателни комисии трябва да установят точната база данни и евентуално може да се стигне до промяна на решенията на общинска избирателна комисия. А ние в 2011 г. и преди това сме имали такива случаи за промяна в разпределението на мандати между политически партии и други.

Сблъсквайки се с по-трудното гласуване заради наличието на преференции за първи път в тези местни избори, констатирахме, че докато в изборите за кметове има много малко допуснати грешки и неправилно въвеждане на резултати, то в изборите за общински съветници и кметове и то във втората част от протокола, така наречения втори лист преференции имаше значително количество грешки. И тук можем да си кажем, защото сме хората, които наблюдаваме и работим по избори, че ако действаше правилото от 2011 г., първо, нямаше да се стигне до някои отменителни решения, които съдилищата произнесоха, второ, в някои общини можеше да има други резултати за разпределението на мандатите в общинските съвети.

Процесът по отчитане на преференциите очевидно е много труден за секционните избирателни комисии. Те все още не са свикнали с преброяването им. На базата на нашата практика ние

предлагаме и считаме – така сме написали и в анализа, който сме подготвили, но не сме приели – че може би трябва да се възстановят текстовете от 2011 г. и предшестващите закони в областта на изборите за общински съветници и кметове.

И тук трябва да си кажем, че има разлика между ръчната проверка на гласовете и повторното въвеждане на резултатите, защото за ръчна проверка на гласовете, така както беше в предшестващата презентация, може да става дума само при машинно гласуване, когато се проверяват разписките, отпечатани по време на машинното гласуване при гласуването на всеки един избирател, и тези разписки влизат в непрозрачна кутия. Само в този случай става дума за ръчна проверка на гласуването. Иначе – вече говорихме – ние имаме законовата разпоредба за повторно преброяване на ниво РИК или ОИК. Именно в резултат на повторното въвеждане се оформя не действителната, а окончателната база данни с въвеждането на действителните резултати.

Това е, което исках да представя на вашето внимание. Дано не съм била многословна.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря, госпожо Сидерова. Само преди да дам думата за уточняващ въпрос, да поздравим и господин Караджов, председател на Комисията за защита на личните данни.

Заповядайте, господин Стоилов.

Г-Н СТОИЛОВ: Госпожо Сидерова, вие споменахте, че може би ще предложите да се възстановят текстове от преди 2011 г. Какво отношение има това по отношение на преференцията – ще предлагате да се отмени или има други текстове, които имате предвид?

РУМЯНА СИДЕРОВА: Не, само до запазване възможността за повторно контролно въвеждане на данните в Централната избирателна комисия и след създаване на действителната база данни с окончателните резултати, ако има разлики, възможността, която

съществуваше в законодателството, задължението към общинските изборителни комисии да приемат решение за тази окончателна база данни и да си съобразят своите решения. Въпросът за преференциите е политически, но ние никога не сме разсъждавали да предлагаме на някого да отменя преференции.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря. Дами и господа, откривам дискусиата по тази тема.

Позволете ми, докато прецените кой от вас ще желае да вземе участие, да допълня отново с няколко нюанса. Да, повторното въвеждане на резултатите преодолява възможностите за грешки. Ако то бъде въведено отново като правна норма, особено за местните избори, би следвало, разбира се, да се съобрази необходимото оперативно време това повторно въвеждане на резултатите да се случи и свързаната с това оперативно време дължина на кампанията между първи и втори тур, включително и време за създаване на предпечатните образци и отпечатване на бюлетините за втори тур.

Дами и господа! Отчитане на резултатите, облекчаване на процеса по отчитане на резултатите, хартиени бюлетини, алтернативни възможности. Виждам, че докладчиците в този панел са били достатъчно изчерпателни и са представили всички възможни аспекти на дискутираните теми, защото няма желаещи за участие.

Заповядайте, госпожо Сидерова.

РУМЯНА СИДЕРОВА: Във връзка с темата за оспорване на изборните резултати искам да ви предоставя на вниманието и за размисъл любопитни данни. Има около сто дела. А в страната са проведени близо 3700 избора. Защото 265 избора за общински съветници, 265 избора за кмет на община, 35 избора за кметове на райони, като това са големите градове („Информационно обслужване” имат по-точни данни, аз не се сетих да взема точните цифри, но горе-долу към 2 милиона е населението в тези градове) и около 3200, може и малко повече, кметове на кметства. Имаме сто дела, болшинството решения са потвърдени, 20 от делата са все още висящи и дотук имаме само няколко нови избора, които ще се

произведат за общински съветници в някои от общините. Нова избор имаме в Благоевград за кмет на кметство, имахме за общински съветници в Ружинци и 10-11 дела висят, до 12 април има насрочени още десетина дела. Това е, което исках да ви кажа.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря, госпожо Сидерова, за тази информация, тя е и важна с оглед края, резултата, сигурността на резултата от изборите.

Заповядайте, господин Христов.

ЕМАНУИЛ ХРИСТОВ: Благодаря ви. Аз бих искал да кажа няколко думи по отношение на презентацията на госпожа Нушева. Ще започна отзад напред. Тъй като бях член и в предната Централна избирателна комисия и участвах в създаването и анализа на преброителните комисии, които вие коментирате, трябва да ви кажа, че мнението на Централната избирателна комисия беше положително. Не само в Бобошево беше приложено, това беше първия път при основните избори, но впоследствие и при новия избор за общински съветници в Трън също беше приложено. И резултатът винаги беше добър и Централната избирателна комисия даваше положително становище. Дали заради това, че ние дадохме положително становище после го махнаха от новия Изборен кодекс, нямам представа. Но това, което искам да подчертая е, че все пак ние направихме от нашия анализ следния извод: че преброителна комисия може да се прилага, когато има не повече от 30 секционни избирателни комисии. При над 30 просто е невъзможно. Което означава, че за София това нещо е неприложимо, но пък в края на краищата има достатъчно малки общини, където би могло да се направи. И ако законодателят реши отново да се върне към въвеждането на преброителни комисии, смятам, че ще има положителен резултат.

По отношение на машинното гласуване и на електронното гласуване, електронно гласуване в България е проведено през 2009 г. и то не експериментално, а в 9 секции във Френската гимназия в София е било и има отчетени резултати. Там проблемът не е бил

дистанционно, по-скоро в самите секции е бил поставен компютър, за да може да се гласува на място. Знаете, че след това Конституционният съд отмени разпоредбите, които бяха залегнали в Кодекса от 2011 г. и затова се спря този процес. Сега отново се говори за него.

Аз няма да се спирам на дистанционното гласуване, по-скоро на машинното гласуване. Да, наистина направихме няколко експеримента, отначало не достатъчно положително, трябва да ви кажа, че при първото въвеждане на машините в две от секциите нямаше нито един гласувал – това беше в Ракитово, Пазарджишко, въпреки обучението и т.н. Така че имаше и отрицателни реакции. Тук колегите поставиха въпроса за машинното гласуване, но никой не поставя въпроса от материална гледна точка, никой досега не каза колко струва една машина, ако речем да купим такива машини. Да не говоря за вземане под наем, сумата е значителна, от 1000 лв. нагоре е и то без ДДС. И ако трябва да въведем пет-шест хиляди машини, както сега казаха, това струва изключително голям ресурс.

Другото, което мога свободно да ви кажа, че примерно най-евтината машина в света, която се продава за гласуване, струва 2000 долара. Това са най-простите машини, обикновено струва от 2500 до 4500 долара струва една машина. Ако България реши да закупи за 11500 секции тези машини, това е един огромен ресурс. Но не това е проблемът, да речем, че ще похарчим тези пари. Съжалявам, че проф. Константинов не дойде, въпреки че беше обещал, но той излезе с една статия по този въпроси преди около месец и каза, не е въпросът да купим машините, а какво ще ги правим после. Защото те между двата избора трябва да се съхраняват някъде. Това са едни големи куфари, които трябва да се съхраняват по общините, тъй като трудно биха могли да бъдат централизирано съхранявани. И той коментира, че българите няма начин да не откраднат нещо. Но това е отделен въпрос.

По-скоро проблемът е друг и не съм срещнал някой да го коментира. Машините за машинно гласуване са удобни за

национални избори, както е сега, да речем, за президент и вицепрезидент, за Европейски парламент и т.н., дори и за народни представители. Но в никакъв случай за местни избори, по простата причина, че тези машини се настройват, на тях се залага една програма. Когато е национален изборът, програмата е една и съща. Когато е местен избор и има 3200 кметства, 265 общински кмета и общински съветници, това означава толкова брой настройки на съответните машини. И когато пък има втори тур, който трябва да се състои само след една седмица и трябва да се отчете кои двама отиват, това означава пренастройка на машините, което означава пък, че трябва редица хора да обикалят България по населените места, за да могат да инсталират. И трябва да имаме абсолютно доверие, че това, което правят, е вярно, защото няма как да се извърши контрол, одит на тези машини в рамките на два-три дни преди втория тур. Затова е немислимо масово въвеждане на тези машини в местните избори. Все пак, ако законодателят реши, ще се сблъскаме и с този проблем, но все пак предполагам, че специалистите ще се произнесат по този въпрос.

Искам да кажа, че не трябва да идеализираме машинното гласуване като някаква панацея, с която веднага ще се реши този въпрос. Още повече, че специалистите знаят, че в много държави, където е било въведено, после са се отказали от него. Но все пак не би трябвало да изпускаме и този момент, че това е едно твърде скъпо удоволствие, бих казал.

Освен това нека не забравяме, че няма как да бъде въведено само машинно гласуване, задължително ще има и ръчно гласуване. Така че облекчаването на секционните избирателни комисии не е чак такова облекчаване, тъй като те ще имат задължително бюлетини. Освен това, тъй като не се знае предварително колко човека ще гласуват, броят на отпечатаните бюлетини ще трябва да бъде колкото е и сега. Така че ще останат много после за предаване на вторични суровини, ако има масово гласуване при машинното гласуване.

Госпожа Румяна Сидерова каза, че там става обединяване на два протокола, което означава, че така или иначе, ще трябва протокол за ръчното гласуване, другият ще излезе автоматично, ще трябва да се събира върху черновата, да се прави нов протокол и т.н. Все пак това е донякъде двойна процедура, макар и по-облекчена, тъй като при едните няма да има броене, но при другите броенето така или иначе няма да бъде избягнато.

Проблемът, който беше възникнал при нас сега с експерименталното гласуване, е, че първоначалната идея на тези, които носиха машинките, беше да бъдат предавани през интернет резултатите от всяка машинка. И дори нещо повече, сървърът не беше в България, беше извън България. Това успяхме да го предотвратим, като намалихме възможностите и данните от всяка машинка се предаваха на флаш памет, която флаш памет се разпечатваше в съответната общинска изборителна комисия или в районната изборителна комисия. Аз коментирах за неща, които ставаха за сто машини, най-много за триста машини и въпреки всичко имаше някои негативни последици, имаше разменени флашки, имаше случаи, когато машината се развали, сложена е друга машина. Има дребни проблеми, които смятам, че могат да бъдат изчистени, но експеримент с огромен брой, както се говори, поне половината от секционните изборителни комисии, просто е трудно да се предвиди какъв ще бъде окончателният резултат. Още повече, че не сме експериментирали случая, когато се повреди машината. Разбира се, би могло да се продължи ръчно. Доставчикът на машините обикновено носи 30% повече машини, което означава, че самият той разчита, че ще има такава възможност. Но тези неща не са изследвани все още. Затова смятам, че прекалено е желанието спешно да се мине изцяло на машинно гласуване или в такъв голям мащаб да бъде. Но в края на краищата, както реши законодателят, това ще бъде.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря, господин Христов. Вече има заявени за включване в дискусиата. Аз

просто искам да дам един ракурс и да представя мнението на ОССЕ, не като цитирам, а като преразказва и след това заключа. Естествено навлизането на новите технологии е необходимо, очаквано и неизбежно в изборния процес, стимулира се въвеждане на нови технологии, но разбира се, има и принцип „Бързай бавно“. Защото както от двамата отговорилите тук казаха, най-важно е доверието в изборния процес. Доверието на гражданите в изборния процес може да се гарантира посредством навлизане на новите технологии тогава и единствено тогава, когато тези граждани са убедени, че по този начин процесът тече също толкова прозрачно и резултатите се отчитат по най-точния възможен начин.

Заповядайте, господин Пачиков, вие заявихте изказване.

ДОНЧО ПАЧИКОВ: Много благодаря, остана време и за мен.

Уважаеми господин Христов, знаете ли вие каква беше съпротивата на администрацията, когато преди години въвеждахте компютрите в работата на администрацията? Знаете ли вие каква беше съпротивата на администрацията, когато въвеждахме използването на интернет за предаване на поща и т.н. Неимоверна съпротива! Тук нещата се повтарят и това мен въобще не ме изненадва.

Сега по ред на вашите въпроси, които засегнахте, и много бързо ще се опитам да отговоря. Средната стойност на една машина е от порядъка на десет хиляди лева – вие казахте 4500 долара, значи в този порядък. За пръв път машинно гласуване е употребено в света в Бразилия. И сега има някакви такива настроения такива машини да бъдат внесени в България от Южна България на тази стойност горе-долу, която вие казахте. Аз искам да ви гарантирам, че в България имаме не една фирма, която може да ги произведе тук, и при това положение всички ваши опасения с програмиране и т.н. автоматично отпадат. И сервизирането също отпада, тъй като тя е произведена тук и сервизът е тук. Знаете ли, че в момента програмата на Здравна каса – София, е произведена от фирма в Букурещ и когато има проблеми, се заявяват с обикновено писмо, то пристига за една

седмица там, една седмица работят румънците тук, една седмица се възстановява и касата за това време ще трябва да си служи с каквото трябва. В същото време по отношение на електронното или дистанционното гласуване необходимият хардуер и софтуер също може да бъде произведен в България. Ще ви спомена и конкретно име, за да не излезе, че съм голословен. Имаме една фирма в България, която се казва „Датекс”. Основната ѝ административна сграда се намира на „Цариградско шосе”. Тази фирма произвежда подобни софтуери и хардуери, които 80% изнася в чужбина. Тази фирма е викана за консултант по времето на Мая Манолова по тези въпроси и тази фирма категорично не желае да произведе такива машини за българска държавна организация, тъй като се опасява, че ще бъде обвинена в лоши неща, най-кратко казано, пък вие вече фантазирайте нататък какво имам предвид.

Така или иначе машинното гласуване и дистанционното гласуване ще дойде, както каза и председателката, колкото и бавно, трудно, с проблеми, които ще отстраняваме, въпросът е да го направим логично и въпросът е тези машини да бъдат произведени от наша фирма, за да може отговорността да е тук, да може да бъдат следени за отговорност, да може да се сервизират и всичко да си върви съвсем нормално. И така ще ги направят, както е необходимо. Тук имаше проблем с тези машини, за които вие говорите, тъй като те са произведени по малко по-други изисквания и проблемът беше с пренастройката. Така че, ако са произведени тук, ще го направят така, както е заръчано. Това е идеята – всякакви такива неща да бъдат произведени тук. И тогава те няма да бъдат на стойност 10 хил. лева, а те ще са на стойност не повече от 2000 лева, както и да правим с тях.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря. Заповядайте, господин Милоев, и вие искайте да вземете думата.

Г-Н МИЛОЕВ: Аз съм много благодарен, че имах шанса да чуя експозето на господин Христов. Дебатът в България за нови технологии при гласуването поначало не е на много високо ниво, а

пък конкретни данни за цената на този експеримент изключително рядко могат да се чуят. А освен цената, както беше казано преди малко, е въпрос и на доверие. И трябва да се знае защо точно Бразилия, Индия и други страни, които са големи високотехнологично и са сложни федерални държави, при тях това се изплаща. А се създава един нездрав обществен натиск „Дайте да дадем!”, като че ли това е панацея. Абсолютно невъзможно според мен е да се мине изцяло към машинно гласуване, включително и в с. Горно Нанадолнище със 70-годишните баби. А ако го комбинираме по избор в секцията – машина или хартия, губим много от предимствата на машината.

Така че, аз апелирам, който има повече информация по въпросите за тези технически аспекти, да участва в обществения дебат, да го чуят хората за какво всъщност става дума, каква ще е цената и какви са предимствата. Напоследък има една тенденция, която знам от доста страни, да се гласува с хартия но да се използват скенери за броенето. Много по-евтино решение, много малко хора знаят за това. Още повече, има и специални скенери, но има и комерсиални скенери, които могат за много кратко време огромни количества сложни бюлетини при три едновременни избора да ги изброят. Това съм го виждал наскоро с очите си при една демонстрация. Може би това е по-подходящо решение за България, защото все пак елиминира човешкия фактор в най-чувствителната фаза на процеса, това, което ни показаха преди малко колегите от „Прозрачност без граница” – шаренето по документите. Благодаря.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря. Заповядайте, господин Стоилов.

Г-Н СТОИЛОВ: Вземам повод от думите на колегата Милоев и от думите на господин Христов. Ако вървим във варианта скенери за броене, тогава можем да мислим за връщане към регионалните преброителни центрове за група сравнително малки секционни избирателни комисии, които биха могли вместо да транспортираме хора до някакви окрупнени избирателни секции, да се транспортират

бюлетините и в една преброителна комисия, използвайки такъв тип скенери, да постигаме бързо и качествено броене на резултатите. Това ми се струва по-реалистично. И напълно се солидаризирам с този анализ, че в машинно гласуване биха могли да бъдат затворени неоправдано голям брой средства за неоправдано рядко използване на този машинен ресурс.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря. Позволете ми да се включа. Аз много се радвам, че в този разговор тук по отношение на машинното гласуване, начина на използване на машини дали за гласуване, дали за отчитане на резултата под формата на скенери, включително и по отношение на дистанционното гласуване, дебатът тук с включването на експерти е много близък до дебата, който се води и ще се води в Народното събрание.

Искам да споделя, че миналата година имах възможността да бъда в Съединените американски щати и да видя различни видове машинно гласуване. Бях с представители от различни политически сили от националния парламент, така че тези опции и възможности, съм убедена, ще се обсъдят в Народното събрание. Казвам го, защото това, което ние правим като машинно гласуване, е регламентирано в закона като начин на гласуване. Оттам насетне всяко подобно нововъведение би следвало да има своя законов регламент, за да може след това било Централната изборителна комисия чрез своите решения по прилагане на закона, било органите, които отговарят за организационно-техническата подготовка на изборите чрез създаване на специфични звена и в комуникация да реализираме решението, което обаче законодателят ни вмени да реализираме.

Други изказвания, колеги? Не виждам.

Позволете ми да дам думата и на господин Караджов преди да преминем към заключителната фаза на днешната кръгла маса.

ВЕНЦИСЛАВ КАРАДЖОВ: Благодаря, уважаема госпожо председател! Уважаеми колеги, дами и господа! Аз благодаря за

поканата. Ще бъде съвсем кратък. За добро или лошо информационните технологии навлизат и в изборния процес. Аз установих, че вече са доста навлезли и се употребяват в областта на защита на личните данни. Така че очаквам съвсем скоро и някоя директива за изборния процес в Европа и евентуално обработване на изборни данни в Щатите, нищо чудно. Това в кръга на майтапа.

Иначе, доколкото Изборният кодекс препраща към Закона за защита на личните данни относно провеждането на някои процедури във връзка с изборите, знаете, че пред Комисията за защита на личните данни се развиха някои производства във връзка с изборите през 2014 г. и 2015 г. За радост на Комисията за защита на личните данни вече излязоха някои решения на Административен съд – София-град и на Върховния административен съд, които потвърждават начина, по който и Централната избирателна комисия съвсем правилно проведе изборите, включително и начина, по който Комисията за защита на личните данни успя впоследствие да разграничи и определи различните видове администратори на лични данни във връзка с регистрация на политически партии в изборите за тяхното участие.

Тези решения показаха, най-общо следното. Съдът приема, че коалициите са администратори на лични данни, а не партиите вътре в самите коалиции. Вече има прекратени, отменени наказателни производства, които първоначално аз разписах с тези наказателни постановления за политически партии, преди да се премине към общото разбиране, че коалициите са администратори и съдът впоследствие потвърждава мотивите на нашите решения относно коалициите, че самите коалиции са администратори, от името на коалициите се събират тези подписи за регистрация на коалициите в изборите и всъщност се създава една правна фикция, макар и коалицията да не отговаря напълно на изискванията на закона да е юридическо или физическо лице, което обработва тези лични данни с цел осъществяване по-ефективно на дейността, за която е създадена, така както и директивата предвижда какво означава

администратор. Съдът приема, че партиите вътре в коалицията не са такива администратори, те не събират тези лични данни от името на коалицията, не целят регистрация на партията от името на самата партия, не целят регистрация на партията и по този начин се възприема тази теза, която се наложи с тълкуване на Закона за защита на личните данни във връзка с Изборния кодекс.

Другото, което бих искал да споделя с вас, е, че вече има и решение относно незаконосъобразно обработване на лични данни от инициативни комитети, участващи в качеството си на наблюдатели. Изрично се приема от съда тезата на Комисията за защита на личните данни, че тези лични данни на физическите лица, които се подават в изборите за регистрация на наблюдатели, трябва да се обработват при спазване на Закона за защита на личните данни. Естествено нашата позиция е, че това е правилно. Съдът потвърди и на втора, и на втора инстанция това разбиране на Комисията за защита на личните данни, така че се надявам, че вече политическите субекти, участващи в изборите, по-внимателно ще спазват тези изисквания, които законът е наложил към тях.

Като цяло, още веднъж за благодаря за възможността за участието. Съжалявам, че служебната ми ангажираност не позволи да взема по-рано участие в този дебат. Благодаря.

МОДЕРАТОР ИВИЛИНА АЛЕКСИЕВА: Благодаря господин Караджов, и затова че уважихте днешния форум, и за информацията, която ни предоставихте.

С това, колеги, ми позволете да премине към заключителната фаза на днешната кръгла маса.

В една заключителна фаза трябва да се направи обобщение на водената тук дискуссия. Дами и господа, много теми и тези се чуха. Ще се опитам хронологично да представя в обобщение, но ви моля да ми простите, ако пропусна някоя от изложените тези, а поставя акцент върху друга. Казах, че се води стенографски протокол, така че всички изказани мнения, позиции и мнения ще бъдат публично оповестени.

Днес това беше първата по рода си кръгла маса. Наблюдавах, слушах и според мен тя е успешна. Тя е успешна, защото представители от Централната изборителна комисия, от неправителствения сектор, от институции и организации, ангажирани с дейности, свързани с изборния процес, експерти, ние започнахме този диалог по важни теми. Мисля, че дори и при противоречиви тези в отделни детайли общата насока и общите ни изводи са много повече. И започвам хронологично.

Първата тема беше посветена на информирания избор, ролята и важноста на гражданите, на тяхното отношение към изборите и изборния процес, доверието в изборния процес, доверието в органите, които имат участие в този изборен процес или управляват процеса, както и познанията на гражданите бяха лайтмотив на цялата кръгла маса.

В частта информиран избор ние говорихме доста за гражданското обучение и за това, че е необходимо гражданите да получават една пълна, ясна информация за своите права и задължения, основни права и задължения, в частност, активно изборително право. След това постъпи тезата, че това обучение не трябва да бъде само и единствено спорадично и трябва да започва рано, включително и като обучение в училищата.

Оттам насетне идентифицирахме ролята на различните субекти при повишаване на информираността на гражданите за участието им в избори. Споменахме, че както в училище, така и политическите субекти, участниците, играчите в тази надпревара, така и медиите, така и неправителствените организации имат своята роля в този процес на повишаване на информираност, но поставихме акцент върху ролята и мястото на Централната изборителна комисия и с това ние отчетохме и дейността, която Централната изборителна комисия е свършила в тази насока. Представихме данни и факти и мисля, че можем да се обединим около това, че с течение на времето кампанията на Централната изборителна комисия започва по-рано, доколкото законът позволява по-рано, значително по-интензивна е.

Тук аз ще споделя, че това е и въпрос на финансов ресурс. И също бих искала да споделя, че на последните местни избори, включително и националния референдум, Централната изборителна комисия имаше необходимия финансов ресурс, той беше осигурен от органите на изпълнителната власт, за да може да направи тази кампания.

По отношение на разяснителната кампания на Централната изборителна комисия също се представиха данни от утвърдена рейтингова организация, че посланията са постигнали до над 90% от гражданите с право на глас. Споделиха се и различните форми, които Централната изборителна комисия използва за своята разяснителна кампания – листовки, клипове, видео- и аудиоклипове, също така и социалните мрежи и своята интернет страница. В тази част постъпиха чудесни, разумни, рационални предложения от страна на неправителствения сектор, както и може да се очаква. Защото именно неправителственият сектор е онзи двигател, който използва съвременните технологии, за да извършва образование и обучение. Записала съм всички тези предложения, специално и за кампаниите, засилване ролята на използване на социалните мрежи, за да могат да бъдат адресирани младите хора, които са в тези социални мрежи. Използване на различни информационни и комуникационни канали, включително и използване на по-интерактивни методи за тази разяснителна кампания. Тук ще добавя от себе си, разбира се, и с оглед целевите групи. Защото всички ние знаем, че в зависимост от адресата трябва да избереш и подходящия метод.

Оттам насетне в цялостен контекст на кампания и медии се изказаха становища, че медиите след влизане в сила на новия Изборен кодекс са успели да развият една култура на спазване на закона. Бяха дадени примери за това колко актове за установяване на административни нарушения Централната изборителна комисия е издала на база на свои решения за установяване на извършено нарушение през изборите за Европейски парламент, след това за

Народно събрание и накрая за местните избори, като се видя ясно и отчетливо тенденцията за намаляване на нарушенията и за по-доброто спазване на закона от страна на медиите. Освен това бяха представени данни и за всички изисквания към медиите и по какъв начин медиите са се съобразили с тези изисквания.

След това, дами и господа, започнахме с втория модул. Във втория модул – Организация и провеждане на изборите, онова, което според мен беше основният лайтмотив, е основното звено – секционната избирателна комисия, повишаване капацитета на тази комисия, различни форми и методи, за да се осигури секционната избирателна комисия да работи добре, да организира добре изборите, да проведе добре изборния ден и да отчете добре резултатите. Тук се чуха различни предложения. Разбира се, от една страна, по отношение на завишаване на изискванията към членовете на секционните избирателни комисии, но от друга страна, имайки предвид, че не би следвало да мислим в една идеалистична среда, но трябва да отчитаме реалностите.

На второ място, тук много се говори за обучението на членовете на секционните избирателни комисии. Разбира се, ЦИК отчете, че е положила всички усилия, за да се осигури това обучение, включително чрез симплифициране и издаване на методика, по която да се провежда обучението, акцент върху попълването на протоколите, акцент върху броенето на бюлетините. Но Централната избирателна комисия споделя всички изводи за това, че в момента начинът на обучение на секционните избирателни комисии не е достатъчно ефективен. Още в доклада си от произведените национални избори в 2014 г. Централната избирателна комисия е предложила качествено нов подход за провеждане на това обучение, което задължително трябва да има както теоретична, така и практическа част и да се наблегне на практическата част. И следва членовете на секционните избирателни комисии да полагат тест, за да се види дали те биха могли да се справят или не могат да се справят с възложените им високи

отговорности и членове на секционни изборителни комисии да бъдат само онези лица, които са преминали успешно тест.

Както в доклада си ние отчетохме, така и днес на кръглата маса ние отчитаме, че то би бил един дълъг процес, не става в рамките на една или две години, но за да се осигури този процес, би трябвало да има както законодателна промяна, така и воля и разбиране от страна и на другите участници в този процес, специално политическите субекти, които номинират секционните изборителни комисии. По-рано корпусът от такива потенциални членове на секционни изборителни комисии да бъде наличен, за да се осигури възможност те да бъдат обучени доста преди насрочване на датата на изборите, за да могат да минат едно съдържателно и достатъчно дълго във времето обучение, което да постигне ефективен резултат.

Разбира се, говорейки за обучение, говорихме за обучителни материали и за средства на обучение. Тук имаше много предложения, също детайлно записани, за това по какъв начин да се опростят обучителните материали, така че те да бъдат ясни и достъпни и да могат да бъдат лесно възприемани от членовете на секционните изборителни комисии. Говори се също и за различни типове обучителни материали, включително и дистанционно посредством интернет.

И, разбира се, остана отвореният въпрос за мотивацията на членовете на секционните изборителни комисии, мотивация те да научат и да приложат закона.

В тази част имаше и предложения, идващи от представител на независимата съдебна власт, свързани с обучението на съдиите във връзка с уеднаквяване на съдебната практика по отношение на дела, свързани с изборните резултати. Аз слушах с уважение представителката на независимата съдебна власт. Към настоящия момент механизмите за уеднаквяване на практиките са известни и дамата сподели. Разбира се, има възможност и предполагам, че ще бъде в полето на разсъждение на законодателя и въвеждане на

специални процесуални норми в Изборния кодекс, не много, специално спрямо нормите на АПК, които да създадат условия за еднакво прилагане на закона от административните съдилища, специално за местни избори.

Чухме, разбира се, и вариантите за нов модел на формиране на секционни избирателни комисии или възстановяване на стар модел, а също така коментирахме и обучението на общинските избирателни комисии. Във всички случаи обаче ние знаем, че потенциалът на избирателните комисии, от една страна, и от друга страна – мотивацията на членовете и чувството за отговорност на тяхната дейност би следвало да бъдат сфери, в които да се работи сериозно.

Оттам насетне, дами и господа, говорихме за организация на изборния ден. При организацията на изборния ден наблюдателска организация представи най-важните аспекти като нарушения, които са се наблюдавали на местните избори, също детайлно включени в протокола и разписани от мен, дами и господа, ние в момента не можем да интервенираме в тази посока. Единствената интервенция в тази посока от страна на Централната избирателна комисия е по отношение на повишаване на капацитета на секционните избирателни комисии толкова, доколкото може днес в рамките на закона. Но е хубаво да се чуят и да се словообразуват тези изборни нарушения, защото информацията, прозрачността, акцентът също изиграва своята превантивна роля.

Оттам насетне продължихме със следващия, именно модулът отчитане на резултатите. В модула отчитане на резултатите първа тема беше избирателни списъци, в които господин Манов представи своето предложение и своята идея да има постоянни списъци за гражданите извън страната. Аз съм убедена, че господин Манов ще представи това свое предложение, ако вече не го е представил и в Народното събрание, където е мястото този въпрос да бъде обсъждан.

От „Прозрачност без граници” представиха проблемите и възможните решения по отчитане на изборните резултати. Същите тези въпроси, които бяха поставени, реферират отново към членовете на секционните избирателни комисии, ерго тяхната добра подготвеност и познаване на закона и тяхното желание и мотивация да го спазват и да го прилагат.

Във връзка с въвеждане на резултатите от ръчно преброяване и машинно гласуване, включително отчитане на резултатите, тук се получи, мисля общо разбиране, че е необходимо да се опрости процесът, когато говорим за гласуване с хартиени бюлетини, да се опростят процедурите, да се опрости протоколът. Включително постъпиха предложения когато говорим и, разбира се, тъй като е дневният ред на обществото, беше и в нашия дневен ред – и на политиците в Народното събрание, и в нашия дневен ред, беше обсъждане на въвеждането на нови технологии в изборния процес, възможностите за машинно гласуване, за машинно отчитане на резултатите, включително и гласуване по интернет. Като тук аз чух изключително експертни становища, които аз съм убедена, че ще подпомогнат и законодателя в момента, в който той обсъжда тези въпроси.

След като направих това обобщение, дами и господа, искам да се върна към началото на тази кръгла маса. Тогава аз изразих надежда, че тази кръгла маса ще допринесе не само с идеи за подобряване на практиките на Централната избирателна комисия и изборните администрации по прилагане на закона, което, твърдя, че се случи, вашите предложения ще намерят отзвук в работата на Централната избирателна комисия, но че ние ще можем и да генерираме идеи и предложения за доусъвършенстване на нормативната уредба и специално на Изборния кодекс, разбира се, в частта, която е от компетентността на Централната избирателна комисия, само тези предложения Централната избирателна комисия ще може да отправи. Тези предложения, които вие направихте и са от нашата компетентност, ще бъдат включени след обсъждане в

Централната изборителна комисия и в нашия анализ и предложения. Но тук му е мястото да се обърна към вас и да кажа, че другите предложения хубаво е в такива форуми, каквито Централната изборителна комисия започва да организира и ще организира, както и в други форуми и формати да ги представяте, защото колкото повече чуваемост има, толкова и по-голямо разбиране ще има.

Мисля, че постигнахме тези две цели на тази кръгла маса, мисля, че създадохме и по-голяма прозрачност и по-добра отчетност на свършеното досега. Това е начало на една много добра обществена дискусия и аз наистина бих искала да мине под мотото на две отправени реплики от двама представители на неправителствения сектор, че всъщност всичко това, което ние правим, е не само и единствено да осигурим произвеждане на добре организирани, свободни и законосъобразни избори, но че всъщност ние правим всичко това, за да бъде повишено доверието в изборния процес и за да бъде повишено гражданското доверие в институциите, ангажирани с тази организация.

Дами и господа, благодаря ви!

(Закрита в 17,35 ч.)

Стенограф:

Стойка Белова